

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KAYSERİ'NİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİNDE KOBİ
POLİTİKALARININ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜMİT KÜRŞAT BOLAT

DOÇ. DR. NAMIK KEMAL ÖZTÜRK

HAZİRAN - 2006

MUĞLA

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KAYSERİ'NİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİNDE KOBİ
POLİTİKALARININ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜMİT KÜRŞAT BOLAT

DOÇ. DR. NAMIK KEMAL ÖZTÜRK

HAZİRAN - 2006

MUĞLA

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KAYSERİ’NİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİNDE KOBİ
POLİTİKALARININ ETKİSİ**

ÜMİT KÜRŞAT BOLAT

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 26.06.2006

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 12.06.2006

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Turgay UZUN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

HAZİRAN- 2006

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 01 / 06 / 2006 tarih ve 328/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23. maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ümit Kürşat BOLAT'ın "Kayseri'nin Sosyo-Ekonomik Gelişiminde KOBİ Politikalarının Etkisi" adlı tezini incelemiş ve aday 12 / 06 / 2006 tarihinde saat 13.00 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

Üye

Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR

Üye

Doç. Dr. Turgay UZUN

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kayseri’nin Sosyo-Ekonomik Gelişiminde KOBİ Politikalarının Etkisi ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/06/2006

Ümit Kürşat BOLAT

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI : 126

TEZİN KONUSU (KONULARI)

1. Kamu Yönetimi

2.

3.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. KOBİ

2. Kayseri Ekonomisi

3. Sosyo-Ekonomik Gelişmeler

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. SMSE

2. Kayseri Economy

3. Socio Economic Developments

1. Tezimde Fotokopi Yapılmasına İzin Vermiyorum 0

2. Tezimden Dipnot Gösterilmek Şartıyla Bir Bölümünün Fotokopisi Alınabilir. 0

3. Kaynak Gösterilmek Şartıyla Tezimin Tamamının Fotokopisi Alınabilir. 0

Yazarın İmzası :

Tarih : 26.06.2006

ÖZET

KAYSERİ'NİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİNDE KOBİ POLİTİKALARININ ETKİSİ

Ümit Kürşat BOLAT

Kayseri, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yer altı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş sanayisi ile bilinen illerimiz arasında yer almaktadır. Kayseri ekonomisinin gelişmesindeki başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır.

Kayseri'de, küçük ve orta boy işletmeler il ekonomisine olan katkıları ve sağladıkları istihdam olanakları bakımından ilin sosyo-ekonomik yapısının temelini oluşturmaktadır. Mevcut durumda Kayseri ekonomisinin lokomotifi KOBİ'lerdir.

Son yıllarda Dünya'da ve Ülkemizde gittikçe önem kazanan küçük ve orta boy işletmelerin ve uygulanan KOBİ politikalarının Kayseri'nin sosyo-ekonomik gelişimine etkileri çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, KOBİ'ler hakkında genel bilgilere ve Türkiye'de uygulanan KOBİ politikalarının tarihi gelişimine değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Kayseri'nin genel özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısının mevcut durumu incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Kayseri ekonomisinin tarihi gelişimi ve küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ekonomideki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. KOBİ destek kurumlarının sağladığı hizmetlerin ve uygulanan KOBİ politikalarının, Kayseri'nin sosyo-ekonomik gelişimine etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca Kayseri'nin benzer illerle sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi değerleri karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonucunda Türkiye'de uygulanan KOBİ politikalarının ve geçmiş yıllarda yapılan yoğun kamu yatırımlarının Kayseri'nin sosyo-ekonomik gelişimine büyük katkılar sağladığı görülmüştür.

ABSTRACT

THE EFFECT OF SME POLICIES ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAYSERI

Ümit Kürşat BOLAT

Kayseri takes place among the well-known cities of us with its transportation and energy facilities, rich underground sources and its highly developed industry. One of the main factors in the development of Kayseri's economy is its having a rich background in the fields of trade and craft.

In Kayseri, small and middle-sized managements form the basis of the socioeconomic structure of the city from the point of their contributions to city economy and the employment facilities they provide. At present situation the locomotives of Kayseri's economy are SMEs.

The small and middle-sized managements gaining importance both in the world and in our country in recent years and the SME policies carried out to Kayseri's socioeconomic development form the content of this study.

In the first part of the study, general information about SMEs and the SME policies which are carried out in Turkey are mentioned.

In the second part of the study, the general description and the present socioeconomic situation of Kayseri are studied.

In the third part of the study, the historical development of Kayseri's economy and the place and importance of small and middle-sized managements in this economy are pointed out. The services which the SME support institutions provide and the effects of the SME policies which are carried out to Kayseri's socioeconomic development are evaluated. Besides, Kayseri's socioeconomic development index values are compared to similar provinces.

In the end of the study, it has been seen that the SME policies carried out in Turkey and the intensive public investments which took place in the previous years provided great contributions to Kayseri's socioeconomic development.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
TABLolar LİSTESİ	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE UYGULANAN KOBİ POLİTİKALARINA GENEL BİR YAKLAŞIM

I. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI	3
A. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımları	4
B. Türkiye'de KOBİ Tanımları	6
II. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	8
A. KOBİ'lerin Nitel Özellikleri	8
B. KOBİ'lerin Nicel Özellikleri	9
III. TÜRKİYE'DE UYGULANAN KOBİ POLİTİKALARININ TARİHİ GELİŞİMİ	10
A. Cumhuriyet Öncesi Dönem	10
B. Planlı Dönem Öncesi (1923-1963).....	12
C. Planlı Dönem	17
1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	17
2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	18
3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	19
4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	19
5. 1983 ve 1984 Yılı Geçiş Kalkınma Planı	19
6. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	20

7. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	21
8. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	22
9. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	23
IV. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KOBİ'LERİN YERİ VE ÖNEMİ.....	25
A. Katma Değer Açısından KOBİ'lerin Yeri.....	26
B. İşyeri Sayıları Açısından KOBİ'ler	27
C. İstihdam Açısından KOBİ'ler.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

KAYSERİ İLİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ, SOSYAL VE EKONOMİK YAPISININ DEĞERLENDİRMESİ

I. GENEL BİLGİLER / İLİN GENEL ÖZELLİKLERİ	31
A. İlin Adı ve Kısa Tarihçe	31
B. Coğrafi Konumu ve Yapısı.....	32
C. İdari Durum	33
II. KAYSERİ İLİ'NİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISININ DEĞERLENDİRMESİ.....	33
A. Sosyal Sektörler.....	33
1. Nüfus Yapısı.....	33
2. Eğitim-Öğretim ve Kültürel Altyapısı.....	37
a. İlk ve Orta Öğretim.....	37
b. Yüksek Öğretim.....	38
c. Kültürel Altyapı	40
d. Kütüphaneler.....	41
e. Sinema, Tiyatro ve Sanat Galerisi	42
3. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleri	42
B. Ekonomik Sektörler	43
1. Tarım ve Hayvancılık Sektörü.....	43
2. Sanayi Sektörü.....	44

a. İmalat Sanayi	44
b. Organize Sanayi Bölgeleri	45
c. Küçük Sanayi Siteleri	47
d. Madencilik	48
e. Enerji	48
3. Hizmetler Sektörü	49
a. Ulaştırma	49
b. Bankacılık ve Sigortacılık	50
c. Haberleşme	50
d. Turizm	51
e. İnşaat	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYSERİ’NİN EKONOMİK GELİŞİMİNDE KOBİ’LERİN YERİ VE ÖNEMİ

I. KAYSERİ EKONOMİSİ	53
A. Cumhuriyet Öncesi	53
B. Cumhuriyet Sonrası	56
C. Kayseri’nin GSYİH ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Çalışmalarında Durumu	61
1. GSYİH Değerleri	61
2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Değerleri	62
II. KAYSERİ İLİNDEKİ KOBİ’LER	69
A. İşyeri Sayıları Açısından KOBİ’ler	69
B. İstihdam Açısından KOBİ’ler	69
C. Kayseri’de KOBİ’lerin Temel Sorunları	71
1. Finansman Sorunları	71
2. Pazarlama Sorunları	72
3. Üretim ve Hammadde Teminindeki Sorunlar	73
4. İşyeri Sorunları	74

5. Eğitim Sorunları	75
6. Bürokrasi ve Mevzuat Sorunları	76
7. Dış Ticaret Sorunları	77

III. KAYSERİ İLİNDE YAPILACAK YATIRIMLARA UYGULANAN

DEVLET YARDIMLARI	78
A. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Desteklenmesi	78
B. Yatırım Teşvik Belgeleri ve Kayseri İlinde Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Değerlendirilmesi	80

IV. KAYSERİ İLİNDEKİ KOBİ DESTEK KURUMLARI VE UYGULANAN

DESTEKLERİN KOBİ'LERİN GELİŞİMİNE ETKİLERİ.....	82
A. KOSGEB ve KOBİ'lere Yönelik Destek Programları	82
1. Danışmanlık Desteği	84
2. Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Desteği.....	84
3. Yerel Ekonomik Araştırma Desteği	86
4. Eğitim Destekleri.....	87
5. Nitelikli Eleman İstihdamı Desteği	88
B. Kayseri Sanayi Odası.....	89
C. Kayseri Ticaret Odası	89
D. Akdeniz İhracatçılar Birliği.....	94
E. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV).....	94
F. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü	95
G. Türkiye Halk Bankası A.Ş.	96

V. KAYSERİ İLİ SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ

DEĞİŞİMLERİNİN BENZER İLLERLE KARŞILAŞTIRILMASI	98
A. Demografik Göstergeler	100
B. İstihdam Göstergeleri	101
C. Eğitim Göstergeleri.....	102
D. Sağlık Göstergeleri	103
E. Sanayi Göstergeleri.....	104

F. Tarım Göstergeleri	105
G. İnşaat Göstergeleri.	105
H. Mali Göstergeler.	106
I. Altyapı Göstergeleri.	108
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109
KAYNAKÇA	115

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. Avrupa Birliği'nde Ortak KOBİ Tanımları.....	4
Tablo 1.2. 25 Haziran 2002 Tarihli Avrupa Komisyonu KOBİ Tanımı Tavsiyesi Taslağına göre KOBİ Tanımları.....	5
Tablo 1.3. 1938-1949 ve 1950-1959 dönemleri GSMH ve Sektörel Büyüme Hızları (Yıllık Ortalama Büyüme Hızları (%)).....	17
Tablo 1.4. İmalat Sanayisinde KOBİ'lerin Ölçeksel Dağılımı (%).....	25
Tablo 1.5. İmalat Sanayinde İşletme Büyüklüğüne Göre Yaratılan Katma Değerin Dağılımı.....	26
Tablo 1.6. İmalat Sanayinde İşyeri Büyüklüklerine Göre İşletme Sayılarında Meydana Gelen Gelişmeler	27
Tablo 1.7. İmalat Sanayinde İşletme Büyüklüğüne Göre İstihdam.....	29
Tablo 2.1. Arazi Dağılımı.....	33
Tablo 2.2. Yerel Yönetim Kuruluşları.....	33
Tablo 2.3. Kayseri İli ve İlçelerinin Toplam, Şehir ve Köy Nüfusları	34
Tablo 2.4. Şehir ve Köy Nüfusları.....	35
Tablo 2.5. Sayım Yılları ve Cinsiyete Göre İl Nüfusu ve Oranı.....	37
Tablo 2.6. Kayseri'de Okuma-Yazma Durumu.....	37
Tablo 2.7. İlköğretim Okul Sayısı.....	38
Tablo 2.8. Orta Öğretim Okulları.....	38
Tablo 2.9. Kayseri'de Küçük Sanayi Sitelerinin Durumu (2004).....	47
Tablo 2.10. Maden Rezervleri.....	48
Tablo 2.11. Elektrik Enerjisi Tüketiminin Yıllara Göre Dağılımı	49
Tablo 3.1. Kayseri İli Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İşyeri ve Çalışan Sayısı (1985 ve 1992).....	59
Tablo 3.2. Kayseri İli'nin İthalat ve İhracat Yapısı.....	60
Tablo 3.3. İlin GSYİH'sının Ülke Geneli İle Karşılaştırılması (cari fiyatlarla, bin YTL).....	61
Tablo 3.4. İlin GSYİH'sının Ülke Geneli İle Karşılaştırılması (1987 fiyatlarıyla, Bin YTL).....	62

Tablo 3.5.	İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996).....	66
Tablo 3.6.	İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003).....	67
Tablo 3.7.	İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasında Merkez İlçelerin Sıralamadaki Yerleri (1996)...	68
Tablo 3.8.	Kayseri İli Toplam Kamu ve Özel İşyeri Sayılarındaki Gelişme.....	69
Tablo 3.9.	Kayseri İli Toplam, Kamu ve Özel İşçi Sayılarındaki Gelişme..	70
Tablo 3.10.	Kayseri İli Teşvik Belgeleri.....	81
Tablo 3.11.	Kayseri’de verilen KOSGEB Destek Tutarları.....	83
Tablo 3.12.	Çeşitli İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Performansının Kayseri İli İle Karşılaştırılması (1996-2003).....	99
Tablo 3.13.	Demografik Göstergeler (1996-2003).....	100
Tablo 3.14.	İstihdam Göstergeleri (1996-2003).....	101
Tablo 3.15.	Eğitim Göstergeleri (1996-2003).....	102
Tablo 3.16.	Sağlık Göstergeleri (1996-2003).....	103
Tablo 3.17.	Sanayi Göstergeleri (1996-2003).....	104
Tablo 3.18.	Tarım Göstergeleri (1996-2003).....	105
Tablo 3.19.	İnşaat Göstergeleri (1996-2003).....	105
Tablo 3.20.	Mali Göstergeleri (1996-2003).....	106
Tablo 3.21.	Altyapı Göstergeleri (1996-2003).....	108

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülleri
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEİ	: Kredi Garanti Fonu
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı
KSS	: Küçük Sanayi Sitesi
KÜSGEM	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
KÜSGET	: Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
MEKSA	: Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı
M.Ö.	: Milattan Önce
MPM	: Milli Prodüktivite Merkezi
M.S.	: Milattan Sonra
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
TES-AR	: Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYÖV	: Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

GİRİŞ

“Kayseri’nin Sosyo-Ekonomik Gelişiminde KOBİ Politikalarının Etkisi” isimli araştırmanın amacı, coğrafi, tarihi ve ekonomik yönden önemli bir konumda bulunan Kayseri’nin sosyal ve ekonomik açıdan mevcut durumunun, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin bu yapı içerisindeki yeri ve öneminin ve Kayseri’nin bugünkü sosyo-ekonomik yapısına ulaşma sürecinde uygulanan KOBİ politikalarının etkisinin ortaya konmasıdır.

Ülkemizde, küçük ve orta boy işletmeler, milli hasılaya olan katkıları ve sağladıkları istihdam olanakları bakımından ekonominin temelini oluşturmaktadır. Büyük işletmelere göre daha dinamik yapıya ve esnek üretim mekanizmasına sahip, teknolojik gelişmelere ve yeniliklere daha çabuk uyum gösterebilen küçük ve orta ölçekli işletmeler, sosyal açıdan istihdam alanı meydana getirip bunu sürdürmede, bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti geniş bir alana yaymada, demokratik hayatı canlı tutmada, rekabetin korunmasında ve girişimciliğin gelişmesinde önemli işlevlere sahiptirler.

Geleneksel olarak önemli bir sanayi birikimine sahip olan Kayseri, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş sanayisi ile bilinen kentlerimiz arasında yer almaktadır. Kayseri’nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta ilin geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır.

Sonuç olarak çalışmada amaçlanan, Kayseri’nin kendine özgü yapısı ile şekillenen bugünkü sosyo-ekonomik yapısına ulaşma sürecinde, KOBİ’lerin üstlendiği rolün belirlenmesi ve önümüzdeki dönemde KOBİ’lerin Kayseri ekonomisinin gelişimine katkısının artırılabilmesi için neler yapılabileceğine dair önerilerde bulunmaktadır.

Bu çalışmada, konunun analiz ve değerlendirmesinin daha sağlıklı yapılabilmesi için öncelikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin özelliklerine genel olarak değinilecek ve Türkiye’de uygulanan KOBİ politikalarının Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze kadar olan gelişimi kalkınma planları çerçevesinde incelenecektir. Ayrıca KOBİ’lerin ekonomideki yeri, katma değer, işyeri sayıları ve istihdam açılarından değerlendirilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Kayseri'nin genel özellikleri, sosyal ve ekonomik yapısı değerlendirilecektir. Böylelikle Kayseri'nin bugünkü sosyo-ekonomik yapısına ulaşmasındaki etkenler ortaya konulacaktır.

Çalışmanın son kısmı ise, Kayseri'nin sosyo-ekonomik gelişimine küçük ve orta ölçekli işletmelerin sağladığı katkılar etrafında şekillenecektir. Kayseri ekonomisinin tarih boyunca gelişimi, günümüzde Kayseri'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi ve Türkiye ekonomisi içindeki payı ele alınarak; KOBİ'lerin Kayseri ekonomisi içinde yaşadığı sorunlar ve bu sorunların giderilmesinde KOBİ destek kurumlarının sağladığı destekler ve sonuçları değerlendirilecektir. Ayrıca yerel sanayi odağı olarak kabul edilen Kayseri'nin, benzer illerle sosyo-ekonomik gelişimleri karşılaştırılarak gelişim farkları ortaya konulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE UYGULANAN KOBİ POLİTİKALARINA GENEL BİR YAKLAŞIM

I. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI

Dünya'da ve Ülkemizde ekonomik ve sosyal yapının temel unsurlarından olan KOBİ'lere uygulanacak politikaların belirlenmesi için tanımının doğru yapılması gerekmektedir. Ancak KOBİ'ler için evrensel ve her zaman geçerli olabilecek bir tanım yapmak imkansızdır. Bunun nedeni ülkeler arası gelişmişlik düzeyinden kaynaklanan ekonomik, sosyal ve kültürel yapı farklılıklarıdır. Ayrıca KOBİ'lerin tanımlanmasında hangi kriterin kullanılacağı önem taşımaktadır.

Bir çok ülkede KOBİ tanımları, nicel ve nitel kriterler dikkate alınarak yapılmıştır. KOBİ'lerin sınıflandırılmasında ve ortak tanımın yapılmasında, hemen hemen tüm ülkelerde kullanılan kriterlerin nicelik ve nitelik yönünden ayrımı aşağıda verilmektedir:¹

Nicel Kriterler: Çalışan işçi sayısı, sabit sermaye yatırım tutarı, yıllık üretim tutarı, aktifler toplamı, kar, ciro, kapasite, büyük işletmelerin payı.

Nitel Kriterler: İşletme sahibinin fiilen işletmede çalışması, işbölümü ve uzmanlaşma derecesi, sermayenin sınırlı oluşu, kredi temininde güçlük çekilmesi, verimliliğin düşük maliyetlerin yüksek olması.

Bu kriterlerin sayısı daha da arttırılabilmekle birlikte ortak bir tanımlamaya gidildiğinde hiçbir kriter tek başına anlamlı olamamaktadır. Birden fazla kriter kullanılarak yapılacak bir tanımlama ise, çok karmaşık teknik ve idari sorunlara yol açmaktadır. Çoğunlukla uygulanan tanımlama kriteri, işçi sayısı ve sermaye temeline dayanmaktadır.²

Küçük işletmelerle ilgili tanımların açık olarak yapılması zorunluluğu, özellikle devlet tarafından yapılacak mali ve teknik yardım kapsamında yararlanacak

¹ M. Oktay, A. Kavas, G. Önce, M. Tanyeri, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB Yayınları, Ankara, 1990, s. 1.

² A.g.e., s. 2.

işletmelerin sağlıklı bir şekilde belirlenebilmesinde ortaya çıkmaktadır.³

A. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımları

Avrupa Birliği organlarında ve üye ülkelerde farklı tanımların kullanılması, KOBİ politikalarının tutarlı, somut ve etkin bir şekilde oluşturulmasını güçleştirmiştir. Bunun üzerine Avrupa Birliği, KOBİ tanımları konusunda gerek ulusal gerek birlik bazında karışıklıkları önlemek için ortak tanım oluşturulması yoluna gitmiştir.

Avrupa Birliği Konseyi 7 Şubat 1996'da KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla yapılacak her türlü faaliyetlerde esas alınmak üzere ortak bir KOBİ tanımı yapmıştır. Avrupa Birliği Konseyinin yaptığı bu ortak tanım, üye ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu başta olmak üzere Birliğin diğer organları tarafından dikkate alınarak mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gerek ulusal gerekse Birlik düzeyinde desteklenmesine yönelik tüm çalışmaların etkinlik ve tutarlılığını artırma amacını gütmektedir.

Avrupa Birliği Konseyi kararında yer alan KOBİ tanımları Tablo 1.1'de gösterilmiştir.⁴

Tablo 1.1. Avrupa Birliği'nde Ortak KOBİ Tanımları

Değişkenler	Mikro Ölçekli İşletme	Küçük Ölçekli İşletme	Orta Ölçekli İşletme
Maksimum Çalışan Sayısı	10 kişi	10 – 49	50-249
Maksimum Ciro Oranı	-	7 Milyon Euro	40 Milyon Euro
Maksimum Yıllık Bilanço	-	5 Milyon Euro	27 Milyon Euro
Toplamı			
Bağımsızlık	% 25	% 25	% 25

Kaynak: TOBB, KOBİ Rehberi

Tablo 1.1'de görüldüğü gibi KOBİ tanımında çalışan sayısı kriteri, ciro oranı, yıllık bilanço toplamı ve bağımsızlık kriteri bulunmaktadır. Bağımsızlık kriterinde, sermayesinin yüzde 25'inden fazlası KOBİ tanımına girmeyen büyük işletmelere ait hiçbir işletme KOBİ kapsamında değerlendirilmemektedir.

³ Oktay Alpugan, Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi, Trabzon KTÜ Yayını, Genel Yayın No: 125, Trabzon, 1998, s. 2.

⁴ TOBB, KOBİ Rehberi, TOBB Yayınları, Ankara, 2002, s.3,4.

Mikro ölçekli işletmeler;

- Sermayenin yüzde 25'inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- Çalışan kişi sayısı 1 – 9 arasında olan,

işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Küçük ölçekli işletmeler;

- Sermayenin yüzde 25'inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- Çalışan kişi sayısı 10 – 49 arasında olan,
- Yıllık cirosu 7 milyon Euro'yu veya yıllık bilanço toplamı 5 milyon Euro'yu geçmeyen,

işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Orta ölçekli işletmeler;

- Sermayenin yüzde 25'inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- İstihdam edilen kişi sayısı 50 – 249 arasında olan,
- Yıllık cirosu 40 milyon Euro'yu veya yıllık bilanço toplamı 27 milyon Euro'yu geçmeyen,

işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Avrupa komisyonunda 25 Haziran 2002 tarihinde yeni bir KOBİ tanımı taslağı hazırlanmıştır. Taslak da yer alan KOBİ tanımları Tablo 1.2'de gösterilmiştir.⁵

Tablo 1.2. 25 Haziran 2002 Tarihli Avrupa Komisyonu KOBİ Tanımı Tavsiyesi Taslağına göre KOBİ Tanımları

Değişkenler	Mikro Ölçekli İşletmeler	Küçük Ölçekli İşletme	Orta Ölçekli İşletme
Çalışan Sayısı	< 10	10 – 49	50 – 249
Ciro	$Ciro \leq 2$ Milyon Euro	$2 < C \leq 10$ Milyon Euro	$10 < C \leq 50$ Milyon Euro
Maksimum Yıllık Bilanço Toplamı	$B \leq 2$ Milyon Euro	$2 < B \leq 10$ Milyon Euro	$10 < B \leq 43$ Milyon Euro
Bağımsızlık	% 25	% 25	% 25

Kaynak: Yelda CUMALIOĞLU, a.g.e.

⁵ Yelda Cumalıoğlu, KOBİ Tanımları, ABGS Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi, Ankara, 2003.

B. Türkiye’de KOBİ Tanımları

Türkiye’de KOBİ tanımları kurumdan kuruma değişmektedir. Çeşitli kurumlar hizmet verdikleri kesime, hizmet çeşidine ve amaçlarına göre değişik KOBİ tanımları kullanmaktadır.

Bu tanımların bazıları aşağıda verilmiştir:

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği:

- 1-9 çalışanı bulunan iş yerleri mikro,
- 10-49 çalışanı bulunan işyerleri küçük,
- 50-150 çalışanı bulunan işyerleri orta ölçekli işletme olarak tanımlanmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü:

- 1-9 çalışanı bulunan iş yerleri çok küçük,
- 10-49 çalışanı bulunan işyerleri küçük,
- 50-99 çalışanı bulunan işyerleri orta,
- 100+ çalışanı bulunan işyerleri büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir.⁶

Halk Bankası:

Halk Bankası, verdiği kredi türlerine göre değişik KOBİ tanımlamasına gitmektedir.⁷

KOBİ Sanayi Kredilerinde;

- Çalıştırdığı işçi sayısı 250’yi geçmeyen (250 dahil),
- Kanuni defter kayıtlarındaki “arsa ve bina hariç” sabit yatırım net tutarı 1.500.000 YTL’ye kadar olan, üretim ve onarım faaliyetlerinde bulunan işletmeler.

⁶ R.Demirci; A. Akpınar; İ.Çevik, Avrupa Birliği ve Türkiye’de Esnaf- Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, TESKOMB Yayını, Ankara, 2001, s. 29.

⁷ Türkiye Halk Bankası A.Ş.,<http://www.halkbank.com.tr/pb/engine>.

KOBİ Teşvik Fonu Kredisinde;

- 1-9 işçi çalıştıran mikro ölçekli,
- 10-49 işçi çalıştıran küçük ölçekli,
- 50-250 işçi çalıştıran orta ölçekli,
- Arsa ve bina hariç; makine, teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı net 950.000 YTL 'yi geçmeyen işletmeler.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB):

KOSGEB mevzuatında, imalat sanayi sektöründe sadece çalışan sayısı esas alınmaktadır. Bu çerçevede;

- 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük ölçekli sanayi işletmeleri,
- 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmeleri,
- 150 işçinin üzerinde çalışanı bulunan işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır.⁸

Hazine Müsteşarlığı:

KOBİ'leri üç kritere göre tanımlamaktadır. Bunlar, çalışan sayısı, işletmenin makine, teçhizat vb. demirbaş yatırımlarının miktarı, işletme sermayesindeki büyük işletmelerin payıdır. Hazine Müsteşarlığı, 2001 yılından itibaren, destek ve teşvik uygulamalarında, aşağıdaki tanımları kullanmaya başlamıştır.⁹

- Sermayesinin yüzde 25'inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- 1-9 arasında işçi çalıştıran mikro ölçekli,
- 10-49 arasında işçi çalıştıran küçük ölçekli,
- 50-250 arasında işçi çalıştıran orta ölçekli,
- Kanuni defter kayıtlarındaki makine, teçhizat, tesis, araç-gereç, döşeme ve demirbaş toplamın net tutarı 950.000 YTL'yi geçmeyen işletmelerdir.

⁸ TOBB, KOBİ Rehberi, TOBB Yayınları, Ankara, 2002, s.7.

⁹ Hazine Müsteşarlığı, http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/kobitesvik_mevzuat.htm

II. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, büyük işletmelerden bir çok yönden ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla farklı özelliklere sahip bu işletmeleri büyük işletmelerden ayıran özelliklerin ortaya konması gerekmektedir.

A. KOBİ'lerin Nitel Özellikleri

KOBİ'ler için esas alınabilecek nitel özellikler aşağıda sıralanmaktadır:

- KOBİ'lerde işletme sahibi, girişimci ve yönetici aynı kişide bütünleşmektedir. İşletme sahibi fiilen işletmede çalışmakta ve işletmeye yönelik tüm riskleri üzerine almaktadır.¹⁰
- İşletme yöneticisinin piyasa verilerinin temini ve değerlendirilmesinde, mesleki ve teknik bilgilerinin yetersiz kalması durumunda uzman eleman istihdamından kaçınmaları, çoğu kez alternatif yönetici istememeleri, yetki devretmemeleri vb. durumlarda, bu işletmeler yanlış kararlarla esnekliklerini ve zamanla başarılarını da kaybedebilmektedirler.¹¹
- KOBİ'lerde ayrı bir finansman bölümünün bulunmaması ve finansman konusunda uzman eleman çalıştırılmaması sonucunda, finansal alternatifler ve kredi olanakları yeterince değerlendirilememektedir.
- KOBİ'lerin finansal ihtiyaçlarını öz kaynaklardan karşılamaları ve dış kaynaklı finansman araçlarından yeterince yararlanmamaları önemli özelliklerindedir.¹²
- Finansal imkanların yetersizliği sebebiyle, KOBİ'ler pazarlama araçlarından (reklam, satış sonrası hizmetler, kredili satış v.b.) yeterli düzeyde yararlanamamaktadır.
- KOBİ'ler daha çok yakın mahalli pazarlara hitap etmektedir.

¹⁰ H. Özgen; S. Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSBEG Yayını, Ankara, 1997, s. 21.

¹¹ Tahir Akgemci, KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEP,BMS Matbaacılık, Ankara, 2001, s. 24.

¹² DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara, 2000, s. 103.

- KOBİ'lerde, sipariş tarzı üretim yapılmaktadır. KOBİ'lerin en önemli üstünlüklerinden biri de, esnek olmalarında yani, müşterilerin özel arzu ve isteklerine cevap verebilmelerinde yatmaktadır.
- KOBİ'lerde emek yoğun üretim teknikleri daha yaygındır.
- Büyük işletmelerin üstünlüğü daha çok fiyat ve kalite konusundadır. KOBİ'lerin rekabet gücü ise daha ziyade teslim tarihinin çabuklaştırılması, sipariş verenin özel koşullarının dikkate alınması ve isteklerine uyum sağlanabilmesi gibi nitel konulardadır.
- KOBİ'lerde, aynı zamanda işletme yöneticisi durumda olan işletme sahibi, genellikle üretim tekniği konusunda tecrübelidir ve işin içinde yetişmiştir. Bu özellik, KOBİ'lerde ürün ve teknik yenilik konularında önemli bir potansiyel oluşturabilmektedir.¹³
- KOBİ'lerde, işletme sahibi ile işletmede çalışan personel arasındaki ilişki esas itibariyle resmi bir ilişki şeklinde olmayıp, kişisel bir ilişki niteliğindedir. Bu kişisel ilişki, özellikle konjonktürel dalgalanmalarda kendini hissettirmekte, olumsuz ekonomik şartlarda bu işletmeler büyük fedakarlıkları göze alarak, personelinin işini koruma gayretinde olmaktadır.¹⁴
- KOBİ'lerde sendikalaşma oranı düşüktür. Küçük işletmelerde çalışanlar, yönetici ile ilişkiye geçmek için bir aracıya ihtiyaç duymamakta, yönetim ile doğrudan ilişki kurabilmektedir.

B. KOBİ'lerin Nicel Özellikleri

KOBİ'lerin tanımında en çok başvurulan kriter nicel özelliklerdir. Genellikle KOBİ tanımı denilince anlaşılan da nicel bir tanımdır. Devlet teşvik politikalarının, tarafsızlığını ve objektifliğini koruyabilmek için nicel özelliklere ihtiyaç duyulmaktadır.

¹³ Tahir Akgemci, KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEP,BMS Matbaacılık, Ankara, 2001, s.26.

¹⁴ Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Sorunlar ve Öneriler, 2. Baskı, Desen Ofset A.Ş., Ankara, 1991, s. 73.

Zira, ancak nicel özelliklerle KOBİ'lerin kesin çizgilerle sınırlandırılması mümkün olabilmektedir.¹⁵

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirlenmesinde, özellikle işletme iktisadında başvurulan nicel ölçütler çok çeşitlidir. KOBİ'lerin belirlenmesinde, çeşitli çalışmalarda kullanılan ve literatürde önerilen nicel özellikler; işletmede istihdam edilen personel sayısı, iş gücünün çalışma süresi, ücret toplamı veya işgücü maliyeti toplamı, sabit varlıkların değeri, makine sayısı, makine parkı değeri, belirli bir süre içinde harcanan enerji miktarı, enerji maliyeti, makinelerin iş zamanı fonu, kullanılan malzeme miktarı, malzeme maliyeti, toplam çevirici güç, toplam sermaye, öz sermaye, çalışma sermayesi, sipariş sayısı, sipariş tutarı, işletme kapasitesi, kapasite kullanım derecesi, satış tutarı, kar hacmi, ödenen vergi tutarı, piyasa payı, ihracat / satış tutarı, v.b şeklindedir.¹⁶

III. TÜRKİYE'DE UYGULANAN KOBİ POLİTİKALARININ TARİHİ GELİŞİMİ

A. Cumhuriyet Öncesi Dönem

KOBİ'lerin ülkemizdeki tarihi gelişimi incelendiğinde, başlangıcı 13. yüzyıla dayanan bir geçmişle karşılaşılmaktadır. 13. yüzyıl'da Şeyh Mahmut Ahi Evran tarafından kurulan "Ahilik Sistemi" bir taraftan esnafın mesleki eğitim ve sosyal güvenlik gibi hizmetlerini yerine getirirken diğer taraftan esnafı sağlam duygularla birbirine bağlayan mesleki ve insani ahlak kurallarına dayanan manevi bir birliği temsil etmiştir.¹⁷

Zamanla meydana gelen değişiklikler neticesinde bu birlik, yerini "Lonca Sistemi" ne bırakmıştır. Her iş kolunda kurulmuş birlik manasına gelen "Lonca", günümüzdeki üretim kooperatiflerine benzer bir yapıya sahiptir ve en önemli fonksiyonları malın kalitesini yüksek tutmak ve standart üretimi gerçekleştirmektir.

¹⁵ H. Özgen; S. Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSBEG Yayını, Ankara, 1997, s. 26.

¹⁶ Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Sorunlar ve Öneriler, 2. Baskı, Desen Ofset A.Ş., Ankara, 1991, s. 77.

¹⁷ KOSGEB, KOBİ Ekonomisi, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, 2003, s. 3.

Ayrıca usta işgücünün yetişmesi, iş ve ticaret ahlakının korunması, işçinin elinden tutulması ve belirli zamanda bağımsız sermaye sahibi olması, üretilen malın müşterinin eline en kısa yoldan geçmesi, malın değerlendirilmesi ve değerinin korunması loncaların yaptığı işlerdendi. Loncalar, esnafı ve sanat sahiplerini sıkı bir disiplin içinde tutan kuruluşlardı.

18. yüzyıl'da Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesiyle Avrupa'ya ayak uydurmakta geciken Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal düzenin bozulması ve buna bağlı olarak tarımsal vergilerdeki artışlar neticesinde köyden kente göç akımı, ipek yolunun kontrolden çıkması ve Akdeniz'in önemini yitirmesi gibi olaylar Lonca Sistemi'ni olumsuz yönde etkilemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun küçük sanayi alanındaki üstünlüğünün 18. yüzyıl'dan itibaren gerilemeye başlamasının nedeni, bu yüzyıl gerisinde batı ülkelerinin Sanayi Devrimi ile "Fabrika Sanayi" adı verilen modern ve makineli bir üretime başlaması sonucunda küçük sanayinin gelişmelere dayanamayarak Avrupa ürünlerini satan bir aracı haline gelmek zorunda kalmalarıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerle ilgili olarak gerek mevzuat, gerekse kurum ve kuruluşların tarihi gelişim süreci kronolojik olarak izlendiğinde:

Osmanlı İmparatorluğu'nda küçük sanayinin çöküşünü hızlandıran unsurların etkisini gidermek ve sanayi sektörüne bir atılım kazandırmak üzere 1863 yılında bir "Islahı Sanayi Komisyonu" kurulmuştur. Komisyonca belirlenen yeni tedbirlerden olumlu sonuçlar elde edilememiştir. Bu amaçla 1879 yılında "İstanbul Ticaret Odası" kurularak esnaf, sanatkar ve sanayicinin bir çatı altında toplanması sağlanmıştır.

İkinci Meşrutiyetle birlikte gelişen milliyetçilik akımlarının etkisiyle her alanda olduğu gibi iktisadi alanda da milliyetçi bir politika izlemeye başlayan "İttihat ve Terakki Hükümeti", 1913'de sanayileşmeyi özendirmek amacıyla "Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatını" yürürlüğe koymuştur. 1914 yılında "Teşvik-i Sanayi Kanunu Talimatnamesi" ve 1917'de bu kanunun uygulama yönetmeliği açıklanmıştır. "Teşvik-i Sanayi Kanunu" kapsamına, en az beş beygir gücü enerji ile ham ve yarı mamul maddelerinin şeklini değiştiren, en az bin liralık bina, araç ve gerece sahip, yılda 750 iş

gücü tutarında işçi çalıştıran işyerleri giriyordu. Görüldüğü gibi o dönemde teşvik kapsamında sadece işgücü değil, başka kriterlerde dikkate alınmıştır.¹⁸

B. Planlı Dönem Öncesi (1923-1963)

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında özel girişimciliğe dayalı liberal iktisadi gelişme politikası izlenmiştir. Özel kesim özendirici ve korumacı tedbirlerle desteklenmiş, sanayileşmede başrol özel kesime verilmiştir. Devletin iktisadi hayata katılımı ve müdahalesi bu dönemde nispeten sınırlı kalmıştır. Devlet daha çok fiziki ve kurumsal alt yapıyı oluşturmaya çalışmıştır. Piyasa ekonomisinin çalışması için gerekli kurumlar tesis edilmiş ve hukuk sistemi bu doğrultuda yenilenmiştir.¹⁹

Türkiye ekonomisinin geliştirilmesi alanında atılan ilk adım İzmir İktisat Kongresi'dir. 17 Şubat 1923'de İzmir'de farklı iktisadi gruplardan oluşan 1.135 temsilcinin katıldığı bu kongrenin amacı, ekonominin özel girişimciler ile özellikle de Türk girişimcilerinin katkısı ile geliştirilmesi için temel ilkelerin tespit edilmesidir. İzmir İktisat Kongresi'nde ortaya konan ve hükümete tavsiye edilen ilkeler: Ulusal endüstriyi teşvik edecek yeni kanunların çıkartılması, sanayicilere kredi sağlanması, yerli ürünlerin ulaşım ücretlerinde indirim yapılması, sanayiciler için teknik eleman yetiştirilmesi ve eğitimin geliştirilmesi olarak özetlenebilir.²⁰

KOBİ'ler konusundaki ilk yaklaşımlar, İzmir İktisat Kongresi'nde yapılanmaya başlamıştır. 1 Haziran 1942'ye kadar yürürlükte kalan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 28 Mayıs 1927'de kabul edilen "Endüstriyi Teşvik Kanunu"nun ilk kez küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda, 5 işçiden az ve en çok 9 beygirlik muharrik güç çalıştıran işyeri, küçük işletmedir şeklinde bir tanımlama yaptığı görülmektedir.

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda, 655 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu" yayınlanmış ve bu kanunun 4. maddesi ile de küçük işletmelerle ilgisi kurulmuştur. Ancak, en önemli teşvik tedbiri olan gümrük korumasının Lozan Antlaşması hükümleri uyarınca 1929 yılına kadar uygulanmaması (bir nevi kapitülasyonların devamı), özel teşebbüse dayanan sanayileşmenin Sanayi Teşvik Kanunu'na rağmen yetersiz kalmasına sebep olmuştur.

¹⁸ A.g.e., s.3,4.

¹⁹ Hüseyin Şahin, Türkiye Ekonomisi, 7. Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa, Mart 2002, s.55.

²⁰ KOSGEB, KOBİ Ekonomisi, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, 2003, s. 4.

1930'lara gelindiğinde, özel teşebbüse dayalı sanayileşmenin beklenen ölçüde gelişmediği görülmüştür. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun uygun hükümlerine rağmen sanayi, ne miktar ne de çeşit olarak istenen düzeye çıkarılamamış ve sanayi, Cumhuriyetin ilk on yıllık döneminde uygulanan ekonomik politikanın en az başarılı olduğu alan olmuştur. Özellikle 1929-1930 Dünya İktisadi Krizi pek çok ülkede fiyatların düşmesine, stokların artmasına, üretim kapasitelerinin gerilemesine ve büyük bir işsizliğe neden olmuştur. Tüm bu durumlar karşısında, kalkınmayı hızlandıracak ve sanayileşmeyi mümkün kılacak yatırımların bizzat devlet tarafından yapılması adeta bir zorunluluk olmuştur.²¹

1930'lu yıllardan itibaren kurulan İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) aracılığı ile 1933 ve 1938 tarihli iki sanayi planı yürürlüğe konmuştur. Hatta Beş Yıllık Birinci Sanayi Planı, süresinden önce tamamlandığı için İkinci Sanayi Planı'nın uygulanması, 1938 yerine 1935'e alınmıştır. Böylece 1923'deki "Pasif Devlet" yaklaşımı, 1930'larda yerini "Aktif Devlet" yaklaşımına terk etmiştir. Birinci Sanayi Planı ile özel sektör konusunda ve özellikle sanayileşmenin henüz başlangıcında olduğundan küçük ve orta boy firmaların kurulup geliştirilmesi en ön planda tutulan bir konu iken, ikinci Sanayi Planı'nda İDT'lerin ön plana geçtiği görülmektedir.²²

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarına yardımcı olmak üzere 1933 yılında 2284 sayılı "Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu" ile Türkiye Halk Bankası kurulmuştur.²³

1943 yılında 4355 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu" ile ilgili kuruluşlara ilişkin yasal düzenleme yapılmış ve "Esnaf Odaları" kurulmuştur.

1949 yılında 5373 sayılı "Esnaf Dernekleri ve Birlikleri Kanunu" ile dernekler sistemine geçilmiştir. Daha sonra 5373 sayılı yasaya, 1964 yılında 507 sayılı "Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu" ile yeni şekil verilerek "Dernek, Birlik, Federasyon ve Konfederasyon" şeklinde yapılanmaya gidilmiştir.

²¹ Yalçın Acar, Tarihsel Açından Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar, IV. Baskı, U.Ü. Basımevi, Bursa, 1997, s. 43-44.

²² İ. Uludağ; V. Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler), İTO Yayını, İstanbul, 1991, s. 38.

²³ KOSGEB, KOBİ Ekonomisi, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, 2003, s. 5.

Türkiye ekonomisinin kendine has özelliklerinden birisi karma ekonomik sisteme sahip olmasıdır. İzmir İktisat Kongresi, Türkiye’de ekonomik sistem tercihinin şekillendiği yerdir. Karma ekonomi, ekonomik faaliyetlerin çoğunun özel sektörde gerçekleştirildiği ve devletin de ekonomide yer aldığı ve düzenleyici rolünün olduğu bir ekonomik sistemdir.

Uygulamaya konulan ekonomi politikalarında birinci dönem, kuruluş yılları veya ekonomik toparlanma ve ulusal ekonomi politikasının doğuş yılları olan 1923 - 1932 dönemidir. Bu dönem ekonomisinde, devlet eliyle işletilen bir kısım işletmeler yanında çoğunluğu imalathane niteliği gösteren küçük çapta özel kuruluşlar bulunmaktadır.

1927 yılında yapılan sanayi sayımına göre, 1-10 kişilik işyerlerinin birinci dönemin ekonomisine hakim olduğu ve küçük sanayi işletmeleri tarafından istihdamın çok büyük bir kısmının sağlandığı görülmektedir. Öte yandan bu dönemde kalifiye eleman yetersizliği, kültür ve teknolojik düzeyin düşüklüğü ülke ekonomisinin başlıca sorunlarıdır. Ülkemizde özel kesimin teşvikine rağmen 1929’larda ortaya çıkan “Dünya Ekonomik Krizi” özel sektörün endüstrileşme çabalarını yavaşlattığı gibi, liberal ekonomi düzenine karşı olan güveni de yıpratmış, devleti ekonomiyi dışardan düzenleyici rolünü oynamaktan vazgeçmeye zorlayarak ekonomide bizzat oluşturduğu kurumlar vasıtasıyla sanayi faaliyetlerinde öncü bir yönetici olarak öne çıkarmış ve piyasalardaki arz ve talebi etkilemeye başlamıştır.²⁴

İkinci dönem, 1933 - 1938 yıllarını kapsayan planlı devletçilik yıllarıdır. Bu dönemin en çarpıcı özelliği, devletçilik ilkesi ile ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek üzere Mayıs 1934’de yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’nın uygulamaya başlanmış olması ve altı grupta toplanan; Dokuma, Maden, Selüloz, Seramik, Kimya ve Şeker sanayilerine ait büyük ölçekli birçok sanayi işletmesinin devlet tarafından kurulmasıdır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planında özel tasarrufları yatırıma yönlendirmek amacıyla Etibank ve Sümerbank kurulmuştur.

²⁴ A.g.e., s.5.

1938 - 1940 yılları arasında ekonomide 1.051 milyon TL tutanında sabit sermaye yatırımı yapılmıştır. Bunun yarısı özel kesim tarafından gerçekleştirilmiştir. Devlet, yılda ortalama 66.3 milyon TL yatırım yapmıştır. Bunun yüzde 29'u sanayiye, yüzde 28'i demir yollarına, yüzde 24'ü karayollarına ve diğer altyapı yatırımlarına gitmiştir. Sanayi sektöründeki yatırımların içindeki özel kesim payı sadece yüzde 11'dir. Özel kesim yatırımlarının içinde ikinci sırada ticaret yer almaktadır.

1932 -1939 yılları arasında devletçilik uygulaması çerçevesinde Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) sayısı 32'den 111'e çıkmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamasının ilk yılı olan 1934'de GSMH (1938 faktör fiyatlarıyla) 1.450 milyon TL'dir. Bunun yüzde 17.8'i sanayi sektöründen sağlanırken, plan dönemi sonunda GSMH 1.895 milyon TL'ye yükselmiş ve sanayi kesiminin payı da yüzde 16.7 olarak gerçekleşmiştir. Dönem boyunca, sanayi sektörünün büyüme hızları diğer sektörleri geçmiş, 1935 ve 1936 yıllarındaki (- 0.5 ve - 3.2) olumsuz gelişme dışında büyüme hızı yüzde 10'nun üzerinde gerçekleşmiştir.

1938 - 1939 yıllarında 343.500.000 TL olan sanayi sektörü GSMH'si, 1944 - 1945 yıllarında 267 milyon TL'ye düşmüştür. Aynı dönemde GSMH'da 1.975 milyon TL'den 1.400 milyon TL'ye gerilemiştir. İmalat sanayi, enerji ve madencilik sektörlerinde önemli kamu yatırımlarını içermekte olan İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile uygulamaya konulamamıştır.

Üçüncü dönem, devletçilik ve savaş ekonomisinin uygulandığı 1939-1945 yılları arasındır. Bu dönemdeki seferberlik hali özellikle üretken sektörler üzerinde olumsuz etkisini göstermiş, tarımda hammadde darlığı ve sanayide üretim düşüşüne neden olmuştur. Bu olağanüstü şartlar sonucu özel kesim yatırımları hükümet iznine bağlanmış, yalnızca mevcut tesislerin işletilmesine çalışılmıştır. Fiyat artışları, ticari karların artmasına ve özel kesimin elinde önemli tutarda sermaye birikiminin oluşmasına neden olmuştur.

Dördüncü dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılı izlerini taşıyan ve uygulanan devletçilik politikalarının kısmen hafifletildiği 1946-1949 yıllarını kapsayan dönemdir. İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın savaş dolayısıyla uygulanamaması karşısında, 1945 yılında daha küçük çapta bir "Üçüncü Beş Yıllık Sanayi Planı" hazırlanmıştır. Fakat bu

planda uygulanmamıştır. 1941 -1950 arası dönemde sanayi sayımı yapılmadığı için, bu dönemdeki işletmelerle ilgili veriler sağlıklı bir şekilde bulunmamaktadır.

Beşinci dönem, liberal ekonomi politikaların uygulandığı, politikaların halk tarafından benimsendiği, müteşebbislerin yetiştiği, özel teşebbüs yatırımlarının ve işgücü istihdamının arttığı 1950 - 1960 yıllarıdır. 1951 yılında yapılan “Sanayi ve İşyerleri Sayımı” sonuçlarına göre 1950 yılında, 10 ve daha yukarı beygir gücü çalıştırıcı kuvvet kullanan veya 10 ve daha çok işçi istihdam ederek orta ve büyük sanayi grubuna giren 2.618 sanayi kuruluşu bulunmaktadır.

Altıncı dönem 1960 - 1980 yılları arasını kapsayan, ekonominin kalkınma planlarına bağlanması fikrinin benimsendiği dönemdir. Söz konusu kalkınma planlarının ortak noktası ekonomik ve toplumsal gelişmelerin tüm yönlerinin bir bütün olarak görülmesi ve hedeflerin belirtilmesidir. Bu amaçla düzenlenen 1963 - 1967 Birinci ve 1968 - 1972 İkinci Kalkınma Planı’nda sanayinin teşviki ile ilgili önerilerde özel girişimciği özendirme politikalarına yer verilmiştir.

Sanayi, ikinci dünya savaşından özellikle de 1950’lerden sonra yapısal sonuçlar doğurabilecek bir eğilimle şekillenmiştir. Bu eğilim tüketim malları sanayisine önem verme olarak belirlenmektedir. Yol, elektrik vb. altyapı tesislerinin gelişmesi ve dışsal tasarruf sağlayacak ilkel yan endüstrilerin kurulmasından sonra, tüketim sanayinin diğer kolları da “montaj sanayi” biçiminde ülkemize gelmeye başlamıştır.

1950 yılından itibaren yoğun devletçilik görüşü terk edilmiş, özel teşebbüsün azami derecede teşvikine önem verilmiştir. Özel sektörün teşvikine ağırlık verilmesi, bu dönemde devlet yatırımlarının toplam harcamalar içindeki payının azalması sonucunu doğurmamıştır. Sonuçta 1950 - 1960 dönemi boyunca bir taraftan toplam sabit yatırımların mutlak seviyesinin GSMH’ye oranı önceki dönemlere kıyasla artarken, diğer taraftan kamu yatırımlarını özel yatırımlara rakip değil tamamlayıcı olması ilkesinin benimsenmesi dolayısıyla kamu yatırımlarıyla beraber, özel yatırımlarda önemli artışlar sağlanabilmiştir.

1954’de imalat sanayi ve diğer ekonomik faaliyet kollarında yabancı sermayenin teşviki için 6224 sayılı “Özel Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” ile petrol alanında özel sektörün ve yabancı sermayenin teşviki ile ilgili 6236 sayılı kanun yürürlüğe konmuştur. İmalat sanayisinde esas itibariyle yine ihracat sanayi yerine ithal

ikame sanayi kollarına ağırlık verilmiştir. Ancak bu dönemde dokuma, tütün, gıda, dericilik, cam, toprak ve kilden mamuller imalatı gibi nispeten basit teknoloji ile çalışan kollar yanında, genellikle özel yabancı sermaye tarafından ve lisans antlaşmalarının sağladığı teknoloji transferi yardımıyla kimya, ilaç, otomotiv, tarım, makine, elektrikli makine ve elektronik gibi nispeten daha ileri bir teknoloji gerektiren ithal ikame sanayi kolları da geliştirilmiştir. 1950 ve 1960 yılları arasında dokuma, içki ve giyim gibi kolların payı bir miktar gerilemiştir. Buna karşılık kimya, petrol ve kömür, toprak mamulleri, temel metaller ve madeni eşya gibi sanayi kollarının oransal önemi artmıştır.²⁵

Tablo 1.3. 1938-1949 ve 1950-1959 dönemleri GSMH ve Sektörel Büyüme Hızları (Yıllık Ortalama Büyüme Hızları, %)

Dönemler	Reel GSMH	Nüfus Artışı	Fert Başına Reel GSMH	Tarım	Sanayi	İnşaat
1939 -1948	1.9	1.5	0.4	1.4	3.1	-2.7
1939 -1949	0.6	1.5	-0.9	-1.0	3.3	-1.2
1950 - 1959	6.9	2.9	4.0	6.2	9.3	8.2
1950 - 1953	11.3	2.8	8.5	12.2	10.5	15.7
1954	-3	2.8	-5.8	-13.5	9.4	7.4
1955 - 1959	5.5	2.9	2.6	6.0	8.1	2.4

Kaynak: KOSGEB, KOBİ Ekonomisi

C. Planlı Dönem

1960 sonrasının taşıdığı en önemli özelliklerden biri, ekonominin tümünü kapsayan beş yıllık kalkınma planlarının uygulanmasıdır. Böylece imalat sanayi sektöründeki gelişmeler plana bağlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş, 1962’de bir yıl için hazırlanan geçici planın ardından Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963 - 1967 yılları için yürürlüğe konmuş ve bunu İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı takip etmiştir.²⁶

1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu dönemde, karma ekonomi sistemi çerçevesinde özel teşebbüsün ve yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve her ikisinin de, özellikle karlar, fiyatlar ve kullandıkları yerli girdilerin oranı açılarından denetlenmesi öngörülmüştür. Ayrıca vergi reformu,

²⁵ A.g.e., s. 9.

²⁶ A.g.e., s.10.

İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yapılandırılması, toplum kalkınması ve toprak reformu konularının ele alınması istenmiştir. Tarım ve sanayi kesimleri arasında belli bir tercih yapılmamış, yatırımların sektörel dağılımının verimlilik ilkesine göre tespit edileceği belirlenmiştir.

Bu planda, küçük sanayicinin, esnaf ve sanatkarların sorunları ile ilgilenecek ve çözüm önerileri üretecek merkezi bir örgütün kurulması öngörülmüştür. Bu yolla söz konusu kesimlerin finansman, kredi, örgüt kurma, kooperatifleşme, iç ve dış pazarların bulunması gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, küçük sanayi ve el sanatlarında uygulanacak politikaları yürütmek için çeşitli bakanlıkların sorumluluğunda bulunan konuların Sanayi Bakanlığı'nda toplanmasına karar verilmiştir ve 1964'de Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu çıkarılmıştır.²⁷

2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, özel teşebbüsün teşviki konusunda daha köklü tedbirlere gidilerek sanayinin geliştirilmesine ayrı bir önem verilmiş ve ekonominin sürükleyici sektörü haline getirilmesi prensibi benimsenmiştir. Bu dönemde anayasada yer almış reformların geciktirilmesi kalkınma planlarının istenilen başarıya ulaşmasını engellemiştir.

Bu dönemde, küçük sanayiye ilişkin gerçekleştirilen en önemli husus Birinci Plan'da faaliyete geçmesi beklenen KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi) İkinci Plan dönemi başlarında Gaziantep'de faaliyete geçmesidir. 1970 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı tarafından bir pilot proje olarak kurulan KÜSGEM'in hizmet alanı Gaziantep ili sınırları dahilinde kalmış, ülke genelinde yaygınlaştırılamamıştır. Bu teşkilat, ileride kurulacak olan KÜSGET'in (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) çekirdeğini oluşturmuştur.

Yine bu dönemde, küçük sanayi ile esnaf ve sanatkarın örgütlenmesi konusuna ağırlık verilmiş ve ayrı ayrı tedbirler öngörülmüştür. Küçük sanayiye teknik alanda destekler söz konusu olmuş ve büyük sanayi ile işbirliği yapması teşvik edilmiştir. Ayrıca, küçük sanayi siteleri veya çarşıların kurulması için Sanayi ve Teknoloji

²⁷ A.g.e., s.10.

Bakanlığı'na bağlı Küçük Sanayi Geliştirme Şubesi görevli kılınmıştır. 17 adet küçük sanayi sitesi tamamlanarak hizmete açılmış ve 35'inin de yapımına devam edilmiştir.

1970 yılında küçük sanayi işyeri sayımı yapılmıştır. Sayıma ilişkin sonuçlara göre, 1 ile 9 arasında işgücü istihdam eden işyerlerinin toplam sanayi istihdamı içindeki payı yüzde 39'dur. 1950 yılı sayımları ile mukayese edildiğinde büyük ölçekli sanayi lehine yüksek bir değişme hızına ulaşmış olduğunu göstermektedir.²⁸

3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise önceki dönemlerde alınan tedbirlere rağmen küçük sanayi sorunlarının halen sürdüğünün kaydedildiği bu dönemde, küçük sanayi ve el sanatları üretiminin geliştirilmesi için dış pazarlara açılmanın teşvik edilmesi, dış talebin karşılanması için gerekli organizasyonların gerçekleştirilmesi, finansman sorunlarının çözülmesi, eğitim, teknik ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması çalışmaları öngörülmüştür.

1977 yılında küçük sanayi, sanatkar ve esnafın çalışmakta olduğu iş yerlerinin şehirlerde dağınık halde bulunmasından doğan zararlar nedeniyle küçük sanayi sitelerinin kuruluşuna ağırlık verilmiştir.

4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Bu dönemde, ilk kez küçük sanayi, esnaf ve sanatkar ayrımı yapılarak her iki kesim tanımlanmıştır. Planda “Küçük Sanayi”, bir dereceye kadar makineleşmiş veya modern araç-gereçlere ve makinelere sahip küçük imalat birimleri; “Esnaf”, ticaret ve diğer hizmet dalında çalışanları; “Sanatkar” ise imalat alanında ve henüz küçük sanayi kapsamına giremeyen iş sahipleri olarak tanımlanmıştır.²⁹

Küçük sanayi açısından önemli bir gelişmede 1983 yılında KÜSGET'in faaliyete geçmesidir. Bu kurum vasıtasıyla küçük sanayi kesimine Türkiye genelinde teknolojik, mali ve idari danışmanlık hizmetleri götürülmesi amaçlanmıştır.

5. 1983 ve 1984 Yılı Geçiş Kalkınma Planı

1983 ve 1984 yılı Geçiş Kalkınma Planı'nda, ihracata dönük büyük işletmeler ile yan sanayi durumundaki küçük teşebbüslerden kendi aralarında birleşerek çeşitli

²⁸ A.g.e., s.11.

²⁹ A.g.e., s.11.

organizasyonlar gerçekleştirenlere, teşviklerde öncelik verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, küçük sanayi istatistiklerini düzenlemek amacıyla DİE koordinatörlüğünde, 1984 yılından itibaren küçük sanayi anketleri yürütülmesi kararlaştırılmıştır. KÜSGET'in daha canlı faaliyetlerde bulunması için birtakım revizyonlar gerçekleştirilmiştir.

6. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile belirlenen temel stratejiler, ekonomide devlet müdahalesinin en düşük düzeye indirmek, devletin ekonomik girişimciliğini daraltarak kaynakları özel kesim eliyle daha etkin kullanmak, ekonomiyi dış rekabete açmak ve piyasaları serbestleştirmek olarak belirlenmiştir.

Esnaf, sanatkar ve küçük sanayicinin hizmet, küçük imalat ve sanayi sektöründe önemli bir üretim değeri ile sosyal açıdan güvenilir bir istikrar unsuru olduğuna değinilen bu planda, bu kesimlerin yeniden tanımlanması gerektiğine işaret edilmiştir. Söz konusu kesimlerin istihdamın yüzde 38'ini oluşturdukları ve bu payın artırılmasının gerektiği üzerinde durulmuş ve tedbirlerin artırılması yönünde kararlar alınmıştır.

Esnaf, sanatkar ve küçük sanayicinin ülkemizde mülkiyetin yaygınlaştırılması konusunda önemli rolüne değinilmiş, ürünlerin yurt içi ve yurt dışında pazarlaması ile ilgili gerekli desteklerin sağlanmasına yönelik tedbirlere öncelik verileceğine karar verilmiştir. Ayrıca, bunlara teknik danışmanlık hizmetlerinin sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiş ve ihracat için özel teşvik sistemi geliştirileceği konusuna işaret edilmiştir.

Bu kesimlere devlet desteği ile sağlanan, ucuz tesis ve işletme kredisi imkanlarının artırılması kararlaştırılmıştır. Ancak, küçük sanayinin az gelişmiş bölgelerde yoğunlaştığı dikkate alınarak buralarda yer alacak imalat sanayi birimlerine işletme kredisi sağlanacağı ve bu kredilere birtakım istisna ve muafiyetler getirilerek düşük maliyetli kredilendirmeye gidileceği belirtilmiştir.

Ayrıca, büyük ve küçük sanayi bütünleşmesini sağlamak amacıyla organize sanayi bölgesi bulunan yerlerde tamamlayıcı faaliyetlerin mevcut olduğu küçük sanayi sitelerinin kurulmasının teşvik edileceği ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere başta olmak

üzere gelişmekte olan bölgelerde yer alan şehirlerde yan sanayisi fazla olan imalat sanayilerinin kurulmasının destekleneceği ifade edilmiştir.³⁰

7. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

1990 - 1994 dönemini kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, küçük ve orta ölçekli sanayi kesimine geniş yer verilmiş ve bu kesimin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca devletin belirgin ve kapsamlı bir küçük ve orta ölçekli sanayi politikası ve bu politika ışığında somut önerilerin oluşturulması amaçlanmıştır.

Bu planda belirlenen hedefler şunlardır:³¹

Küçük ölçekli ve geleneksel yapıdaki sanayilerin modernizasyonu ve kurumlaşmalarının aşamalı olarak gerçekleştirilmesi, uzmanlaşmaları ve büyük sanayiye entegrasyonların özendirilmesi hedeflenmiştir.

Küçük ölçekli sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta yapılacak düzenlemelerle, küçük sanayi mamullerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili çalışmaların tamamlanması öngörülmüştür.

Sanayi sitelerinin yapımının ve potansiyelin mevcut olduğu merkezlerde yoğunlaştırılması gerektiği kararlaştırılmıştır.

Başta finans yönetimi olmak üzere küçük işletmelere yönelik müteşebbislik eğitimi programlarının uygulanması hedeflenmiştir. Ayrıca çıraklık eğitimi ve bunun yanında vasıflı işgücünün eğitimi ile ilgili imkanların geliştirilmesi de hedeflenmiştir.

1990 yılından 1994 yılına kadar, KOBİ'lerin geliştirilmesine yönelik politikaların uygulanmasında kullanılacak kaynak ve araçlar kamuoyunda tartışılmış ve kredi imkanlarının artırılmasına yönelik çalışmalarda yabancı kaynaklı fonların planlı olarak kullandırılmasına ilişkin işlemler bu plan dahilinde tamamlanmıştır. Dünya Bankası kaynaklı "İkinci Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Projesi" ne ilişkin 200 milyon \$'lık kredinin kullanımı 1994 yılında bir yıl süreyle uzatılmıştır.

KOBİ'lerin bankalardan alacakları kredilere teminat sağlamak amacıyla 1991 yılında Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK), Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB), Türkiye Orta

³⁰ A.g.e., s.12.

³¹ A.g.e., s.13.

Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSYÖV) ve Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA) tarafından Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma Ticaret A.Ş. (KGF) kurulmuştur. Daha sonra bu ortaklığa KOSGEB ve Türkiye Halk Bankası A.Ş. katılmışlardır.

8. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

1996 - 2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda küçük ve orta ölçekli işletmelere büyük önem verilmiştir.

Bu planda, Avrupa modeli esas alınarak oluşturulan bir sanayileşme stratejisi mevcuttur. Bu strateji, daha çok KOBİ'lerin yer aldığı bir strateji olup, bu işletmelerin dış piyasalara açılabilmesi için yeni teknolojilere açık, pazar uyumlu ve ihracata dönük bir yapıya kavuşturulmasını öngörmektedir. KOBİ'lerin bu stratejide faal bir konuma sahip olabilmesi için patent yasası ile kalite sisteminin yeniden oluşturulmasına ve teşvik sisteminin değiştirilmesi ile ilgili hukuki temelin oluşturulmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bunun için de örgütsel bir çözüm olarak, "Teşvik İdaresi Başkanlığı" ve "Teşvik Üst Kurulu" nun kurulması ve teşviklerin ekonomik yönden değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ürün ve kalite belgelendirilmesi ile personel ve laboratuvar akreditasyonu için bağımsız bir kurumun oluşturulması ve Risk Sermayesi şirketleri'nin yaygınlaştırılması planlanmıştır. Plan'da KOBİ'lere yönelik kredi sisteminin tüm bankacılık sisteminde yaygınlaştırılması, Ar-Ge, çevre ve mesleki eğitim projelerine öncelikli olarak teşvik sağlanması ve kredilere vergi muafiyetinin tanınması öngörülmüştür.

KOBİ'lere verilen önem mahiyetinde 1996 yılı KOBİ yılı olarak ilan edilmiştir. Bu konuda başta KOSGEB, TOBB, TESK ve TOSYÖV olmak üzere KOBİ'lere hizmet veren tüm kamu ve özel kuruluşlarla koordineli bu kampanya ile ihracat potansiyeli olup ihracat yapmamış KOBİ'lerin harekete geçirilmesi, bu firmalara ihracat yöntemlerinin anlatılması ve özetle KOBİ'lerin dış ticarete yönlendirilmesi hedef alınmıştır.³²

³² A.g.e., s.14.

9. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Bu planda KOBİ'lere farklı bir başlık altında yer verilmiş olması ayrı bir önemin verildiğinin göstergesidir.

“Türkiye'nin Bölge Ülkeleri ve Diğer Ülkelerle Ekonomik İlişkileri” başlığı altında Orta Asya Cumhuriyetleri ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkeleri ile ilgili bazı hedefler belirlenmiştir. Bu ülkelerle ticari alandaki işbirliğinde yoğunlaşmaya önem verilmesi gerektiği belirtilmekte ve bu çerçevede KOBİ'lerin desteklenerek bu ülkelerde teşebbüslerde bulunabilmeleri için uygun ortamın hazırlanması hedeflenmiştir.

Sosyal ve ekonomik sektörlerle ilgili gelişme hedef ve politikaları'nın ele alındığı “Turizm ve Tanıtma” başlığı altında şu maddeye rastlanmaktadır:

“Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmeleri sağlanacaktır.”³³

“Sanayileşme” başlığı altında, “KOBİ'lerin Geliştirilmesi” alt başlığı ile belirtilen amaç, ilke ve politikalar ile birlikte hukuki ve kurumsal düzenlemeler şunlardır:³⁴

KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması gerekmektedir.

KOBİ'lerin payının bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde artırılması için gerekli imkanlar sağlanacaktır.

Küçük sanayi siteleri inşaatlarının kredilendirilmesi ve kredi geri ödeme sistemi ile ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve inşaatların zamanında tamamlanması sağlanacaktır.

Küçük Sanayi İhtisas Siteleri kurulması özendirilecek, bu sitelerde sektörel dış ticaret şirketleri kurulması desteklenecektir.

³³ A.g.e., s.15.

³⁴ DTP, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, DPT Yayını, Ankara, 2000, s.124-125.

KOBİ'ler, sermaye piyasası ve mali piyasalarda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir. Kredi garanti fonu, risk sermayesi, finansman yatırım ortaklığı, gayri menkul yatırım ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

KOBİ'lerin sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilecektir. Kredi garanti fonu sisteminin güçlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve devletin katkısının artırılmasının sağlanması amacıyla gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Risk sermayesi sisteminin gelişmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı arttırılacak, fon kaynaklarının kullanımı etkinleştirilecek, üretici ilişkileri güçlendirilecek ve ürün yelpazesinin sanayi politikası ile uyumlu bir şekilde genişletilmesi sağlanacaktır.

KOBİ'lerde, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğinin artırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, ana - yan sanayi bütünleşmesi, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkanlarının artırılması desteklenecektir. KOBİ'lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine öncülük etmeleri sağlanacaktır.

KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmesi sağlanacak aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin ihracata dönük örgütlenmeleri yaygınlaştırılacak ve yabancı firmalarla ortaklıklar kurmaları teşvik edilecektir.

KOBİ'ler, Ar-Ge çalışmalarına yöneltilecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmeleri sağlanacaktır.

Geleneksel el sanatlarına dayalı üretim yapan işletmeler, yatırım ve pazarlama aşamalarında desteklenecektir.

KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının artırılmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.

KOBİ'lerle ilgili mevzuat, AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

IV. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KOBİ'LERİN YERİ VE ÖNEMİ

Ülkemizdeki kalkınma planı ilkeleri ve politika kararları incelendiği zaman geçmiş plan dönemlerinde öngörülen ilkelerden çok fazla ayırım göstermedikleri gözlemlenmektedir. Planlarda KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların büyük bir kısmına değinilmekte ve bu sorunların giderilmesi için çözüm önerileri getirilmektedir. Ancak aynı sorunların günümüze kadar devam ettiğini düşündüğümüzde, geliştirilen tedbirlerin etkili olmadığı veya etkin bir şekilde uygulanmadığını söyleyebiliriz. Ülkemiz açısından genel bir değerlendirme yapılacak olursa küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkemizin gerek sosyal gerekse ekonomik hayatında önemli bir yer işgal ettiği Tablo 1.4'de açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1.4. İmalat Sanayisinde KOBİ'lerin Ölçeksel Dağılımı (%)

Yıllar	Ölçek	1-9	10-24	25-49	50-99	100-150	151-200	201-250	251-500	501-
1992	İşyeri Sayısı	94,35	2,07	1,96	0,71	0,29	0,14	0,09	0,23	0,17
	İstihdam	34,69	3,60	8,05	6,45	4,55	3,21	2,78	10,55	26,13
	Katma Değer	7,37	1,61	4,82	5,46	4,49	3,45	3,80	18,00	51,02
1993	İşyeri Sayısı	94,71	1,75	2,89	0,70	0,29	0,15	0,09	0,24	0,16
	İstihdam	34,20	3,16	8,11	6,56	4,78	3,53	2,84	11,25	25,57
	Katma Değer	6,94	1,57	4,69	5,46	4,87	4,23	3,98	18,71	49,54
1994	İşyeri Sayısı	94,89	1,63	1,86	0,69	0,30	0,15	0,09	0,22	0,17
	İstihdam	35,20	3,02	8,07	6,58	4,98	3,56	2,88	10,53	25,17
	Katma Değer	5,71	1,47	5,07	6,18	5,25	4,32	3,83	20,01	48,16
1995	İşyeri Sayısı	94,88	1,76	1,80	0,67	0,29	0,14	0,08	0,22	0,26
	İstihdam	35,10	3,10	8,05	6,60	4,98	3,58	2,88	10,54	25,57
	Katma Değer	6,60	1,50	5,05	6,20	5,20	4,20	3,82	19,00	48,43
1996	İşyeri Sayısı	94,75	1,91	1,75	0,66	0,32	0,13	0,07	0,24	0,17
	İstihdam	33,75	3,91	8,06	6,70	5,01	3,58	2,88	10,54	25,57
	Katma Değer	6,60	1,50	5,05	6,20	5,20	4,20	3,82	19,00	48,43
1997	İşyeri Sayısı	94,41	1,89	1,87	0,83	0,32	0,18	0,09	0,23	0,18
	İstihdam	32,40	3,90	8,10	6,90	4,99	3,59	2,89	10,59	26,64
	Katma Değer	6,50	1,49	5,03	6,10	5,20	4,28	3,80	19,60	48,00

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

Tablo 1.4'deki verilere baktığımızda küçük ve orta ölçekli işletmelerin;

- İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin yüzde 99,5'ini,
 - İmalat sanayindeki istihdamın yüzde 61,1'ini,
 - İmalat sanayinde yaratılan katma değer'in yüzde 27,3'ünü,
- oluşturduğunu görmekteyiz.

A. Katma Değer Açısından KOBİ'lerin Yeri

Tablo 1.5'de imalat sanayinde işletme büyüklüğüne göre yaratılan katma değer'in dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1.5. İmalat Sanayinde İşletme Büyüklüğüne Göre Yaratılan Katma Değer'in Dağılımı

Yıllar	Ölçek	1-9	10-49	50-99	100+	Toplam
1970	Bin TL	3.650.000	2.448.314	1.579.563	24.514.313	32.192.190
	%	11,3	7,6	5	76,10	100
1980	Bin TL	107.135.689	77.020.831	56.378.909	690.560.088	931.095.017
	%	11,5	8,4	6,2	74,1	100
1985	Bin TL	842.230.510	471.701.310	315.858.257	2.653.996.686	4.283.786.773
	%	19,6	11,2	7,3	61,9	100
1992	Bin TL	19.722.612	17.191.894	14.604.858	216.135.370	267.654.734
	%	7,3	6,5	5,5	80,7	100
1993	Bin TL	33.742.087	30.437.087	26.522.228	395.323.350	486.055.024
	%	6,9	6,2	5,4	81,3	100
1994	Bin TL	55.188.862	74.977.403	59.716.523	786.566.316	976.449.100
	%	5,6	7,6	6,1	80,5	100
1995	Bin TL	132.305.932	120.627.093	104.046.174	1.530.346.320	1.887.325.519
	%	7	6,3	5,5	81,2	100
1996	Bin TL	201.992.860	207.615.082	208.276.572	2.497.143.101	3.115.027.615
	%	6,5	6,7	6,7	80,1	100
1997	Bin TL	434.687.690	422.453.682	385.516.759	5.452.581.026	6.695.239.157
	%	6,5	6,3	5,8	81,4	100
1998	Bin TL	722.687.690	828.422.872	735.931.758	9.478.180.717	11.765.223.037
	%	6,1	7,1	6,2	80,6	100
1999	Bin TL	1.172.229.606	1.281.765.530	1.021.449.530	13.791.848.158	17.267.292.824
	%	6,8	7,4	5,9	79,9	100

Kaynak: www.die.gov.tr

Tablo 1.5'in incelenmesi sonucunda, 1970-1999 yılları arasında imalat sanayinde yaratılan katma değer'de küçük ve orta boy işletmelerin payının çok düşük olduğu görülmektedir. 1970'de çok küçük işletmelerin (1-9) toplam imalat sanayi içinde yüzde 11,3, 1980'de yüzde 11,5 ve 1985'de yüzde 19,6 olan payları, 1992'de yüzde 7,3, 1995'de yüzde 7, 1998'de yüzde 6,1 ve 1999'da yüzde 6,8'e düşmüştür.

İşgücü yoğun üretim teknolojisi kullanan, küçük miktarlarda üretim yapan küçük işletmelerin, işyeri sayısı bazında imalat sektörü içerisindeki payının daha büyük olmasına karşın, katma değerdeki payı daha düşük gerçekleşmiştir.³⁵

B. İşyeri Sayıları Açısından KOBİ'ler

Geçmiş yıllarda DİE tarafından gerçekleştirilen sanayi ve işyeri sayımlarına ilişkin veriler incelendiğinde, Türkiye’de imalat, ticaret ve hizmet sektörlerinde küçük işletmelerin ezici bir çoğunluğa sahip oldukları görülmektedir. 1964 sayımında küçük ticari işletmelerin toplamı 153.852 olarak saptanmıştır. Sayımlarda imalat sektörü için kabul edilen işçi sayısı asıl tutulduğunda 1964 yılında, imalat sektöründeki toplam 160.587 işletmenin yalnızca 3.522’si on ve yukarı işçi çalıştırmıştır. Böylece, 1964 yılında toplam sanayi (imalat) işletmelerinin yüzde 97,70’ini küçük işletmeler oluşturmuştur.³⁶

Tablo 1.6. İmalat Sanayinde İşyeri Büyüklüklerine Göre İşletme Sayılarında Meydana Gelen Gelişmeler

Yıllar	Ölçek	1-9	10-49	50-99	100+	Toplam
1970	Sayı	170.123	3.391	604	825	174.943
	%	97,2	1,9	0,3	0,4	100
1980	Sayı	177.159	6.573	927	0,4	185.853
	%	95,3	3,5	0,4	1.194	100
1985	Sayı	183,6	8.033	1.128	1.483	193.750
	%	94,5	4,1	0,5	0,7	100
1992	Sayı	186.897	7.970	1.404	1.825	198.096
	%	94,3	4	0,7	0,9	100
1993	Sayı	188.138	7.281	1.408	1.876	199.833
	%	94,7	3,6	0,7	0,9	100
1994	Sayı	188.138	6.914	1.364	1.848	198.264
	%	94,8	3,4	0,6	0,9	100
1995	Sayı	189.456	6.774	1.451	2.005	199.686
	%	94,9	3,4	0,7	1	100
1996	Sayı	190.845	6.859	1.552	2.172	201.428
	%	94,8	3,5	0,7	1	100
1997	Sayı	192.173	7.151	1.806	2.400	203.530
	%	94,4	3,5	0,9	1,2	100
1998	Sayı	194.162	7.844	2.006	2.482	206.494
	%	94	3,8	1	1,2	100
1999	Sayı	196.851	7.133	1.813	2.316	208.113
	%	94,6	3,4	0,9	1,1	100

Kaynak: DİE, www.die.gov.tr

³⁵ Oktay Alpugan, Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi, Trabzon KTÜ Yayını, Genel Yayın No: 125, 1998, s. 19.

³⁶ A.g.e., s. 17.

Tablo 1.6'yı incelediğimizde şu sonuçlara varabiliriz:

- Küçük ve orta boy işletmeler, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin yüzde 99'unu oluşturmaktadır. Bu da ülkemizde küçük işletmelerin ülke ekonomisi ve sosyal hayatta taşıdıkları önemi açık bir şekilde göstermektedir.
- 1970 ve 1985 yılları arasında imalat sanayinde mikro işletmelerin (1-9) sayısında oransal bazda azalma olurken işletmelerin (10-49) sayısında önemli bir artış gerçekleşmiştir. 1985 yılından sonra mikro işletmelerin (1-9) oranında önemli bir değişme olmamış, yüzde 94 civarında yatay bir seyir izlemiştir. Bu durum bize, Türkiye'de imalat sanayinin çok küçük ölçekte üretim yaptığını göstermektedir.

C. İstihdam Açısından KOBİ'ler

Küçük işletmeler, teknolojiye ortaya çıkan yeniliklere ve konjonktürdeki değişimlere daha çabuk ayak uydurabilmekte ve ortaya çıkabilecek olumsuz durumları daha az etkilenecek şekilde geçiştirebilmektedirler. Küçük işletmeler bu niteliğin kendilerine sağladığı esneklik dolayısıyla devamlı bir istihdam kaynağı olabilmektedirler.³⁷

1992 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'deki toplam istihdamın yüzde 72,5'ini mikro ve küçük işletmeler sağlamaktadır. Mikro işletmeler Türkiye'de istihdamın yüzde 61,5'ini sağlamaktadır. Kısaca Türkiye'deki işletmelerde baskın ölçüde mikro işletmeler olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1.7'de Türkiye'de imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin, ölçek büyüklüklerine göre istihdam dağılımı gösterilmektedir.

³⁷ A.g.e., s. 14.

Tablo 1.7. İmalat Sanayinde İşletme Büyüklüğüne Göre İstihdam

Yıllar	Ölçek	1-9	10-49	50-99	100+	Toplam
1970	Sayı	324.908	41.68	41.971	396.804	835.364
	%	38,8	8,5	5	47,5	100
1980	Sayı	493.666	134.737	63.852	596.984	1.289.239
	%	38,6	10,4	4,9	46,3	100
1985	Sayı	526.436	169.610	78.531	688.567	1.463.144
	%	36	11,5	5,5	47	100
1992	Sayı	523.103	175.646	97.208	712.068	1.508.025
	%	34,6	11,6	6,4	47,4	100
1993	Sayı	509.014	167.729	97.587	714.149	1.488.479
	%	34,1	11,2	6,5	47,9	100
1994	Sayı	508.759	160.376	95.174	681.363	1.445.672
	%	35,1	11,1	6,5	47,1	99,8
1996	Sayı	526.850	165.835	107.824	760.398	1.560.907
	%	33,8	10,6	6,9	48,7	100
1997	Sayı	546.452	173.559	125.775	837.742	1.683.528
	%	32,5	10,3	7,5	49,7	100
1998	Sayı	541.307	193.220	140.453	870.526	1.745.506
	%	31,0	11,1	8,0	49,9	100
1999	Sayı	545.373	180.036	126.639	805.688	1.657.736
	%	32,9	10,9	7,6	48,6	100

Kaynak: DİE, www.die.gov.tr

Tablo 1.7’de görüldüğü gibi, mikro işletmelerde istihdam edilen personel sayısında 1970 ve 1980 yılı arasında mutlak bir artış olduğu görülmektedir. Fakat bu grubun toplam istihdam içindeki payı 1970 yılında yüzde 38,8 iken 1985 yılında yüzde 36’ya ve 1992 yılında mutlak bir azalma olarak toplam istihdam içindeki payı yüzde 34,6’ya inmektedir. Bu oran, 1996 yılında yüzde 33,8’e, 1997 yılında yüzde 32,5’e 1998 yılında ise yüzde 31’e düşmüştür. 1999 yılında ise yüzde 32,9’a yükselmiştir. Bu işletmelerin daha çok emek-yoğun teknolojiler kullandıkları düşünüldüğünde istihdam oranında bir azalma olması olumsuz bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Küçük işletmelerin durumuna baktığımızda istihdam edilen personel sayısının dolayısıyla da istihdam payının artıyor olması yukarıda açıklanan olumsuz gelişmenin yükünü hafifletmektedir. Bu gruba giren işletmeleri, mikro işletmeler grubunda başarılarını kanıtlamış işletmeler olarak değerlendirebiliriz. Küçük işletmelerin istihdamdaki payı 1970’de yüzde 8,5 iken 1999 yılında yüzde 10,9’a yükselmiştir. Aynı değerlendirmeyi orta ölçekli işletmeler grubu içinde yapabiliriz. Zira 1970’de istihdamdaki payları yüzde 5 civarında olan bu grup işletmelerin, 1999 yılına gelindiğinde istihdamdaki payları yüzde 7,6’ya yükselmiştir. Sonuç olarak, 1970 ve

1999 yılları arasında küçük işletmeler ve orta ölçekli işletmeler önemli gelişme göstermişlerdir.

Yine Tablo 1.7’de görüldüğü gibi 1970-1999 yılları arasında büyük ölçekli işletmelerin istihdamdaki payları mutlak değer olarak artmıştır. Bu grubun istihdam içindeki payı 1970 yılında yüzde 47,5 iken, 1999 yılında yüzde 48,6’ya yükselmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAYSERİ İLİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ, SOSYAL VE EKONOMİK YAPISININ DEĞERLENDİRMESİ

I. GENEL BİLGİLER / İLİN GENEL ÖZELLİKLERİ

A. İlin Adı ve Kısa Tarihçe

Çeşitli kaynaklara göre, Kayseri’de yerleşim tarihinin Neolitik Yeniçağa kadar uzandığı belirtilmektedir. Yerleşim yeri olarak daha kesin kanıtlar Eski Bronz devrine ait olup, Hörcüyük ve Cinniyurt Köyleri dönemin yerleşim yerleri olarak gösterilmektedir. Kayseri’nin 21 kilometre kuzeydoğusunda yer alan Kültepe ise M.Ö. 4000 yıllarından (Kalkolit Çağ) başlayarak Roma Devri sonuna kadar daima yerleşim merkezi olmuştur. Kültepe’den başka, Yahyalı’nın Eğriköy ve İncesu höyükleri de aynı devir iskanına işaret etmektedir.³⁸

Anadolu’da ilk yazı Asurlular’dan kalmış olan çivi yazısıdır. Asurlular, M.Ö. 2000-1750 yılları arasında Kültepe civarında yerleşmiş ve ticaretle uğraşmış bir kavimdir. Kültepe-Kaniş yakınındaki Karum’da (Pazar Yeri) bulunmuş olan tabletler arasında Asurlu tüccarlara ait ticari mektup ve senetler vardır.

M.Ö. 1750-1450 yılları arasında Mazaku yada Özebya olarak anılan Kayseri ve çevresi Hitit Devleti’nin eline geçmiştir. Hititler’den sonra Frig Devleti’nin, M.Ö. 683’den sonra Metlerin ve M.Ö. 550’lerde Persler’in hakimiyetine geçmiştir. M.Ö. 333 yılında Büyük İskender, Pers hakimiyetine son vermiştir. İl daha sonra Kapadokya Devleti’nin ve M.S.17’de Roma İmparatorluğu’nun eline geçmiştir. Bu dönemde Roma’nın eyaleti haline gelen Kayseri “Kayseriya” adıyla idare edilmiştir. Kayseri’nin Türk hakimiyetine girmesi 1072 yılında olmuştur.

Bütün bu dönemler boyunca Kayseri önemli bir ticaret merkezi olarak işlev görmüştür. Örneğin, Anadolu’nun merkezi bir bölgesinde bulunması dolayısıyla İpek Yolu gibi çok uzun bir dönem boyunca dünya ticaretinde önemli bir yer işgal etmiş olan

³⁸ M. Özaslan; H. Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002, s.44 <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

bir ticaret yolu Kayseri üzerinden geçmiştir. İpek Yolu'nun Kayseri'deki ticaret ve zanaat faaliyetlerinin gelişmesi açısından önemli bir yeri vardır.

Kayseri, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük bir vilayeti olmuş ve hızla büyümüştür. 1926'da Tayyare Fabrikası (şimdiki Hava İkmal Bakım Merkezi) kurulmuş ve 1927 yılında Kayseri Tren İstasyonu hizmete girmiştir. 1931'de Bünyan'da Sarmısaklı çayı üzerinde kurulan hidroelektrik santralinden şehre elektrik verilmeye başlanmış ve 1953'te Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası açılmıştır. Kurulan bu işletmeler Kayseri'de bir eğitim merkezi olarak da hizmet etmişler ve sanayinin gelişmesini sağlamışlardır. Bu gelişmeler sonucunda Kayseri, köyden kente göç olgusuyla (özellikle 1940'ların sonlarında) karşı karşıya kalmıştır. 1945 yılında ilk şehir imar planı yapılmış ve böylece, Kayseri ülkemizdeki diğer illere göre daha planlı bir gelişme gösterebilmiştir.³⁹

B. Coğrafi Konumu ve Yapısı

İç Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölgesinde 34° 56' ve 36° 59' doğu boylamlarıyla 37° 45' ve 38° 18' kuzey enlemleri arasında yer alan Kayseri, 16.917 kilometre karelik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının yüzde 2,2'lik bir bölümünü kaplamaktadır. İl merkezinin denizden yüksekliği 1.054 metredir.

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı ve batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir.

İli güneyden ve doğudan Orta Toroslar'ın uzantıları, kuzeyden ve batıdan ise geniş bir lav platosu sınırlar. Kayseri il topraklarının yüzde 36,1'i dağlarla, yüzde 14,8'i ovalarla ve yüzde 49,1'i gibi büyük bir bölümü ise platolarla kaplıdır.

Tablo 2.1'de görüldüğü üzere il yüzölçümünün yüzde 40'a yakın bölümünü tarım arazisi oluşturmaktadır. En düşük arazi oranı ise orman ve fundalık alanıdır. Kayseri orman yönünden oldukça fakirdir.

³⁹ A.g.e., s.45.

Tablo 2.1. Arazi Dağılımı

Arazi Dağılımı	Miktar(Ha)	Oran(%)
Tarım Arazisi	670.584	39.64
Çayır Mera	691.028	40.84
Orman ve Fundalık	107.157	6.34
Tarım Dışı Arazi	222.931	13.18
Toplam	1.691.749	100.00

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu, 2001

C. İdari Durum

Kayseri’de bir Büyükşehir ile merkez ilçeler dahil 16 adet ilçe vardır. Bu ilçelere 52 kasaba ve 395 adet köy bağlıdır. Merkez ilçe, 1988 yılında Kocasinan ve Melikgazi olarak iki ilçeye bölünmüş durumdadır.

Kayseri’nin ilçeleri şunlardır: Melikgazi, Kocasinan, Akkışla, Bünyan, Develi, Felahiye, Hacılar, İncesu, Özvatan, Pınarbaşı, Sarıoğlan, Sarız, Talas, Tomarza, Yahyalı ve Yeşilhisar. İl’deki yerel yönetim birimlerinin dağılımı Tablo 2.2’de verilmektedir.

Tablo 2.2.Yerel Yönetim Kuruluşları

Kuruluşun Adı	Sayısı
Büyükşehir Belediyesi	1
İlçe Belediyesi	16
Kasaba Belediyesi	52
Köy	395

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu, 2006

II. KAYSERİ İLİ’NİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISININ DEĞERLENDİRMESİ

A. Sosyal Sektörler

1. Nüfus Yapısı

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Kayseri’nin toplam nüfusu 1.060.432’dür. Toplam nüfusun 732.354’ü şehirlerde, 328.078’i ise köylerde yaşamaktadır. İlçeler arasında, Kocasinan İlçesi 321.032 nüfusu ile ilk sırayı alırken, Akkışla İlçesi 9.897 nüfusu ile son sırada yer almaktadır. Kayseri ili, Türkiye toplam nüfusunun (67.803.927) yüzde 1,56’lık bir bölümünü oluşturmaktadır.

Toplam nüfusun yüzde 69,06'sı kentsel alanlarda yaşamaktadır. Türkiye genelinde yüzde 64,90 olan şehirleşme oranı, İç Anadolu Bölgesi'nde yüzde 69,22'dir. Kayseri ili'nin şehirleşme oranı, ülke ortalamasından yüksek ve bölge ortalamasından ise düşüktür.

Tablo 2.3. Kayseri İli ve İlçelerinin Toplam, Şehir ve Köy Nüfusları

İlçe Adı	Toplam	Şehir	Köy	Şehirleşme Oranı (%)
Kocasinan	321.032	272.933	48.093	85,00
Melikgazi	311,322	263,453	47,093	85,00
Akkışla	9.897	3.255	6.632	33,00
Bünyan	39.542	12.510	27.032	32,00
Develi	70.857	35.013	35.844	49,00
Felahiye	16.650	6.015	10.635	36,00
Hacılar	20.902	19.661	1.241	94,00
İncesu	22.616	8.406	14.210	28,00
Özvatan	10.513	7.105	3.408	68,00
Pınarbaşı	35.614	12.301	23.313	35,00
Sarıoğlan	27.702	5.245	22.556	19,00
Sarız	14.595	4.404	10.192	30,00
Talas	55.509	34.873	20.630	63,00
Tomarza	35.810	10.963	24.847	31,00
Yahyalı	43.203	22.665	20.538	52,00
Yeşilhisar	24.830	13.586	11.244	55,00
Toplam	1.060.432	732.354	328.078	69,06

Kaynak : DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

Kayseri'de 1990 yılı verileriyle ortalama hane halkı büyüklüğü 5,04 kişidir. Türkiye için bu değer 5,05'dir. Aradan geçen 16 yıllık dönemde bu oranın daha da küçülerek 2000 yılı verileriyle Kayseri'de 4,64 kişi ve Türkiye'de 4,50 kişi olduğu belirtilebilir. Hane halkı büyüklüğü verileri, Kayseri'de aile yapısının büyük ölçüde modern çekirdek ailelerden oluştuğuna işaret etmektedir.

Kayseri ili nüfusu 1985-2000 yılları arasında şöyle bir gelişim izlemiştir:

1985 yılında 864.060 olan İl nüfusu, 1990 yılında 943.484'e, 2000 yılında ise 1.060.432'e yükselmiştir. 1985-1990 döneminde nüfus artış hızı binde 17,7 , 1990-2000 döneminde ise binde 10,6'dır.

Onbinden fazla nüfuslu yerleşim birimleri kent olarak alındığında, Kayseri'nin kentleşme düzeyi 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre yüzde 64 olarak ortaya çıkmaktadır. Kayseri ili'nde 10 yerleşim yerinin nüfusu 10 bin ve üzerindedir.

Bu yerlerin toplam nüfusu, yani kentli olan nüfus toplamı 697.970'tir.

Kent tanımında nüfus ölçütü yerine il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus ölçütü kullanıldığında, kentleşme oranı yüzde 69,06'a ulaşmaktadır.

1960-2000 yılları arasındaki 40 yıllık sürede kentsel nüfus 161.340'dan 732.354'e çıkararak yaklaşık beş kat artmıştır. Kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise aynı dönemde yüzde 33'den yüzde 69'a yükselmiştir.

Sayım yıllarına göre şehir ve köy nüfusları ile toplam nüfusa oranları aşağıdaki Tablo 2.5'de verilmektedir.

Tablo 2.4. Şehir ve Köy Nüfusları

Yıllar	Toplam	Şehir	Oran(%)	Köy	Oran(%)
1927	250.490	60.379	24,10	190.111	75,90
1935	310.458	71.344	22,98	239.114	77,02
1940	342.969	80.189	23,38	262.780	76,62
1945	370.089	86.474	23,37	283.615	76,63
1950	403.861	101.990	24,25	301.871	74,75
1955	422.010	128.262	30,39	293.748	69,61
1960	480.387	161.340	33,59	319.047	66,41
1965	536.206	191.221	35,66	344.985	64,34
1970	598.693	216.821	39,56	361.869	60,41
1975	676.809	295.582	43,67	381.227	56,33
1980	778.383	380.352	48,86	398.031	51,14
1985	864.060	488.556	56,51	375.504	43,46
1990	943.484	604.072	64,03	339.412	35,97
1995	974.035	681.791	70,00	292.244	30,00
2000	1.060.432	732.354	69,06	328.078	30,04

Kaynak : DİE Nüfus Sayımları

Türkiye'nin 1990-2000 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı binde 18,3, il ve ilçe merkezlerinin yıllık nüfus artış hızı binde 27, bucak ve köylerin yıllık nüfus artış hızı binde 3,9 olarak gerçekleşmiştir.

İç Anadolu Bölgesinin ortalama yıllık nüfus artış hızı toplamda binde 15,92, şehirlerde binde 22,69 ve köylerde binde 2,2 olarak gerçekleşmiştir.

Kayseri'nin bu sonuçlara göre yıllık nüfus artış hızı toplamda binde 10,60, şehirde binde 17,40 ve köylerde binde -2,89 olarak gerçekleşmiştir. İl'de km²'ye 62 kişi düşmektedir.

Bu verilere göre, Kayseri'nin il genelinde nüfus artış hızlarının, Türkiye ortalamasının ve İç Anadolu Bölgesinin oldukça altında kaldığı görülmektedir. Özellikle köyler nüfusu Türkiye ve İç Anadolu Bölgesinde küçük oranlı da olsa artarken, (Türkiye ortalama binde 3,9) Kayseri'de köyler nüfusu azalmaktadır (binde - 2,89). 1990 yılı sayımında köyler nüfusu Kayseri'de 339.412 iken, 2000 yılı sayımında 328.078'e düşmüştür. On yılda onbin kişi azalmıştır. Bu durum Kayseri'de kırsal kesimin gerilediğinin göstergelerinden biri olmaktadır.

İl merkezlerinin nüfus büyüklükleri bakımından sıralanışına bakıldığında, Kayseri il merkezi 524.818 kişilik nüfusuyla Türkiye'de 11. sırada gelmektedir. İl Merkezinin yıllık nüfus artış hızı binde 20,91'dir. Buna göre Kayseri il merkezi, Kayseri il ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızına sahiptir.

Kentleşme itici, iletici ve çekici güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketidir. İtici etmenlerin başında, kırsal alanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel imkanların kısıtlılığı gelmektedir. İletici etmenler, köyünden kopan nüfusu kentlere, il ve ilçe merkezlerine taşıyan ulaşım araçlarındaki ve imkanlarındaki gelişmedir. Çekici etmenler ise, köyünden ayrılan veya ayrılmaya hazır bulunanları il ve ilçe merkezlerine çeken kentsel ekonomik ve toplumsal etmenlerdir.

Kayseri'de nüfusun il ve ilçe merkezlerinde yoğunlaşması üzerinde bütün bu etmenlerin değişik ölçülerde rolü vardır. Örneğin, Pınarbaşı ve Sarız yöresinden olan nüfus göçünde tarım sektöründeki ekonomik koşullarda yer alan değişikliklerin önemli etkisi bulunmaktadır. Tarımda verimin düşüklüğü, tarımsal gelirin azlığı, tarım topraklarının aşırı derecede parçalanmış olması ve hava şartlarının tarıma elverişsizliği gibi etmenler bu bölgeden büyük oranda nüfus göçüne neden olmuştur.

Nüfusun il merkezi ile Develi, Hacılar ve Talas ilçelerinde toplanmasının bu yerlerdeki sanayi ile yakın ilgisi vardır. Çünkü İl sınırları içerisindeki sanayi kuruluşları il merkezi ve civarında yoğunlaşmıştır.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Kayseri nüfusunun yarısı erkek, yarısı kadın nüfustan oluşmaktadır. Bu durum, hemen hemen bütün sayımlarda benzerlik göstermektedir. 2000 yılında 1.060.432 olan il nüfusunun 529.584'ü bir başka deyişle yüzde 49'u erkek nüfus, 530.848'i yani yüzde 50,05'i ise kadın nüfustur. Bu oranların diğer sayımlardaki durumu Tablo 2.5'de verilmektedir.

Tablo 2.5. Sayım Yılları ve Cinsiyete Göre İl Nüfusu ve Oranı

Yıllar	Toplam	Erkek	Oran(%)	Kadın	Oran(%)
1927	250.490	119.987	47,91	130.503	52,09
1935	310.458	149.737	48,22	150.721	51,78
1940	342.969	167.373	40,80	175.596	51,20
1945	370.089	183.775	49,65	186.314	50,35
1950	403.861	200.929	49,75	202.932	50,25
1955	422.010	210.707	49,92	211.303	50,08
1960	480.387	241.655	50,30	238.732	49,70
1965	536.206	266.972	49,78	269.234	50,22
1970	598.693	293.904	49,09	304.789	50,91
1975	676.809	242.613	50,62	334.196	49,38
1980	778.383	389.220	50,01	389.163	49,99
1985	864.060	430.545	49,82	433.515	50,18
1990	943.484	471.874	50,01	471.610	49,99
2000	1.060.432	529.584	49,95	530.848	50,05

Kaynak: DİE Nüfus Sayımları

2. Eğitim-Öğretim ve Kültürel Altyapısı

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre, 6 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 92'si okuma yazma bilmektedir. Okuma yazma bilenlerin yüzde 53,4'ünü erkek nüfus oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmeyen yüzde 8'lik nüfusun yüzde 80'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 2.6. Kayseri'de Okuma-Yazma Durumu

Okuma-Yazma Durumu	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma-Yazma Bilen	829.572	443.193	386.379
Okuma-Yazma Bilmeyen	103.606	21.288	82.398
Genel Toplam	933.290	464.487	468.803

Kaynak: DİE 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı

Okur-yazar nüfusun 185.246'sı ilkokul mezunu, 3.071'i ilköğretim mezunu, 35.538'i ortaokul, 57.471'i lise ve dengi ve 32.456'sı yüksek öğretim mezunudur.

a. İlk ve Orta Öğretim

Kayseri'de, 2004-2005 öğretim yılında eğitim öğretim hizmeti verilen ilköğretim okullarının sayısal dağılımı Tablo 2.7'de yer almaktadır.

Tablo 2.7. İlköğretim Okul Sayısı

Okul Türü	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlköğretim Okulu (Resmi)	563	5.231	6.579	169.861
İlköğretim Okulu (Özel)	13	285	344	3.854
Toplam	576	5.516	6.923	173.715

Kaynak: Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2004-2005)

Kayseri’de bulunan toplam 576 İlköğretim okulunda 6.923 öğretmen görev yapmakta ve toplam 173.715 öğrenci öğrenim görmektedir.

Kayseri’de toplam 123 ortaöğretim okulu bulunmaktadır. 2004-2005 öğretim yılında, bu okullarda 52.885 öğrenci öğrenim görmekte ve 23.463 öğretmen görev yapmaktadır. Tablo 2.8’de orta öğretim okullarında; okul, derslik, öğretmen ve öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 2.8. Orta Öğretim Okulları

Okul Türü	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Lise (Kamu)	114	1.652	3.312	51.666
Lise (Özel)	9	112	151	1.219
Toplam	123	1.764	3.463	52.885

Kaynak: Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2004-2005)

Son yıllarda Kayseri’de, ilkokullar hariç diğer okullardaki öğrenci ve okul sayısında artış yaşanmıştır. Diğer yandan, ilköğretimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ve dolayısıyla ilkokul ve ortaokulların birleştirilmesi nedeniyle ilkokul sayıları azalmıştır.

Kayseri’de Milli Eğitim Bakanlığı dışında Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak bir Polis Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır.

b. Yüksek Öğretim

Kayseri’de yükseköğrenim kuruluşu olarak Erciyes Üniversitesi bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi’nin temelini 1969 yılında Hacettepe Üniversitesine bağlı olarak kurulan Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesi oluşturmaktadır. Daha sonra yine aynı üniversiteye bağlı olarak İşletme Fakültesi kurulmuş ve 1978 yılında bu fakülteler 2175 sayılı kanunla kurulan Kayseri Üniversitesi’ni oluşturmuştur. 1982 yılında ise Erciyes Üniversitesi adını almıştır. Yükseköğretimde 2005-2006 öğretim yılında, ön lisans ve lisans düzeyi öğrenci sayısı toplamı 28.282, yüksek lisans öğrenci sayısı toplamı 1.439

ve doktora öğrenci sayısı toplamı 343 'dür. Üniversitede 216 profesör, 96 doçent, 232 yardımcı doçent, 500 araştırma görevlisi, 156 öğretim görevlisi, 40 uzman, 158 okutman ve 4 yabancı uyruklu öğretim üyesi olmak üzere toplam 1.402 öğretim üyesi görev yapmaktadır.

Erciyes Üniversitesine bağlı olarak 17 Fakülte bulunmaktadır. Bunlardan 13'ü Kayseri'de, 3'ü Yozgat'ta ve 1'i de Nevşehir'de bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İletişim Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Yozgat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi, Yozgat Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Nevşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'dir.

Erciyes Üniversitesine bağlı 7 adet Yüksekokul vardır. Bunlardan 4'ü Kayseri'de, 3'ü Nevşehir'de ve 2'si Yozgat'tadır. Erciyes Üniversitesine bağlı 8 adet Meslek Yüksek Okulu vardır. Bunlardan 6'sı Kayseri'de, 1'i Nevşehir'de ve 1'i ise Yozgat'tadır.⁴⁰

Erciyes Üniversitesi bünyesinde 13 adet Araştırma ve Uygulama Merkezi ile 4 adet Enstitü bulunmaktadır. Bunlar; Atatürk İlkeleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi, Kapadokya Araştırma ve Uygulama Merkezi, Hakan Çetinsaya Deneysel Klinik ve Araştırma Merkezi, Bilgisayar Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Çevre Koruması Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yüksek İrtifa ve Spor Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi, Enerji Dönüşümleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Erciyes Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, Erciyes Üniversitesi Kariyer Yönlendirme ve Bilgilendirme Merkezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü'dür.

Üniversitelerin, kentlerin sosyal ve ekonomik hayatına canlılık kattığı bir gerçektir. Özellikle Tıp Fakültesi Kayseri dışında yakın il ve ilçelere de hizmet sunmaktadır.

⁴⁰ ÖSYM, 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, www.osym.gov.tr

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Meslek Yüksek Okullarının Kayseri'nin sosyal ve ekonomik hayatına katkısı büyüktür. Sanayi kuruluşlarının idari ve teknik eleman ihtiyacı ağırlıklı olarak bu okullardan mezun ve Kayseri'de ikamet eden insanlardan karşılanmaktadır.

Yine ilin doğal tarihi ve kültürü ile ilgili olarak Fen Edebiyat, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültelerinin yetiştirdiği elemanlar yaptıkları araştırmalar ve yayınlarla katkı sağlamaktadır.

Ayrıca ilçelerde, yörenin sosyal ve ekonomik özelliklerine uygun yüksek okulların açılması için önceki yıllardan beri yoğun talepler olmaktadır. Ancak, üniversite yönetimi gerek öğretim kadrosu, gerek fiziki yapı ve finansman yetersizliği nedeniyle bu taleplere olumlu bakmamaktadır. Yakın bir gelecekte ilave edilecek ünitelerle Tıp Fakültesi'nin daha modern ve gelişmiş tekniklerle hizmet vermesi beklenmektedir.

c. Kültürel Altyapı

Kayseri'nin artan nüfusu ile kültürel hayatı arasında dengeli bir gelişme yoktur. Kültürel yaşam açısından Kayseri'nin oldukça sönük kaldığı görülmektedir. Erciyes Üniversitesi her ne kadar kendi bünyesinde bir çok sosyal ve kültürel etkinlikler gerçekleştiriyor olsa da, üniversite dışında kültürel hayat oldukça sınırlı kalmaktadır.

Kayseri'de ören yerleri ve müze ziyaretçisi sayısı oldukça düşüktür. Bu durum, Kayseri'nin turizm açısından oldukça cazip olan Kapadokya Bölgesi'ne çok yakın olmasına rağmen turist çekemediğini göstermektedir.⁴¹

Müzeler:

Kayseri'de beş adet önemli müze vardır. Atatürk, Arkeoloji, Etnografya, Tıp Tarihi ve Kadir Has Kent ve Mimarsinan Müzesi isimleriyle anılan bu müzelerden başka Sultan Sazlığı'ndaki Kuş Müzesi altıncı müze olarak anılabilir.

Atatürk Müzesi, Atatürk Evi'nde bulunmaktadır. Bu müzede mumdan yapılmış Atatürk heykeli ile Atatürk'ün milli mücadeledeki resimleri sergilenmektedir.

⁴¹ Kayseri Valiliği, <http://www.kayseri.gov.tr/scripts/icerik.asp>

Arkeoloji Müzesi, 1929 yılında Hunat Medresesinde açılmış ve 1969 yılında Melikgazi ilçesi Gültepe mahallesinde bulunan bugünkü binasına taşınmıştır. Çeşitli çağ ve uygarlıklara ait toplam 25.795 adet eser sergilenmektedir.

Etnografya Müzesi, 1983 yılında Hunat Medresesinin içinde açılmıştır. Toplam 2.229 adet eser yer almaktadır.

Tıp Tarihi Müzesi, Selçuklu Sultanı İkinci Kılıçaslan'ın kızı Gevher Nesibe Sultanın vasiyeti üzerine kardeşi Gıyaseddin Keyhusrev tarafından 1205 yılında Anadolu'nun ve Avrupa'nın ilk tıp okulu ve hastanesi olarak yaptırılmıştır. Bugün müze olarak kullanılmaktadır. Bu müzede ilaç yapımında kullanılan aletler, reçetelerden örnekler, tıbbi kitap ve dokümanlar, çeşitli tıbbi araç-gereçler ve hasta ile akıl hastalarını iyileştirici çeşitli mekanları içeren odalar yer almaktadır.

Kadir Has Kültür Merkezi kompleksinin ilk bölümü olarak hizmete giren Kent ve Mimarsinan Müzesi altı kattan oluşmaktadır. Müzenin, bilgi merkezi hüviyetindeki zemin ve birinci katında dijital ekranlar, maketler, prodüksiyonlar ve kiosklarla Kayseri Kenti ve Mimarsinan ile ilgili bilgiler izleyicilere sunulmaktadır. Sosyal ve kültürel alanda önemli bir boşluğu dolduracak olan tesis, farklı estetik yapısı ile de dikkat çekmektedir.

Sultan Sazlığı Kuş Müzesi, Yeşilhisar ilçesinin Ova Çiftliği köyünde bulunmaktadır. Sultan Sazlığı Kuş Cenneti adı da verilen, Erciyes Dağının güneyinde Yahyalı, Develi ve Yeşilhisar ilçesi sınırları içerisinde yer alan ve sulak bölgede yaşayan kuş türlerinin sergilendiği bir müzedir.

Ören Yerleri:

Kayseri'de Soğanlı ve Kültepe olmak üzere iki önemli ören yeri bulunmaktadır. 2001 yılında toplam 13.785 kişi buraları ziyaret etmiştir.

d. Kütüphaneler

İl merkezi ve ilçelerde Kültür Müdürlüğüne bağlı toplam 25 adet kütüphane bulunmaktadır. Büyükşehir ve ilçe Belediyelerinin açmış oldukları kütüphanelerle birlikte bu sayı 35'i bulmuştur.

e. Sinema, Tiyatro ve Sanat Galerisi

Kayseri’de son yıllarda sinemaların çoğu kapanmıştır. Şu anda il merkezinde 2 adet sinemada 8 adet salon bulunmaktadır

3. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleri

Kayseri’de sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı’na bağlı kurumlarda, Erciyes Üniversitesi’nde, özel sağlık kuruluşlarında ve Askeri Hastanede yürütülmektedir.

2002 yılı DİE verilerine göre, il genelinde toplam 584 uzman hekim, 921 pratisyen hekim, 169 diş hekimi görev yapmaktadır. 1.278 hemşire, 704 ebe, 300 eczacı ve 1.039 sağlık memuru bulunmaktadır. Kayseri’de kamuya ait hastanelerde 2.507 adet yatak kapasitesi bulunmaktadır.⁴²

Sağlık Bakanlığı’na bağlı 13 hastane, 102 sağlık ocağı, 151 köy sağlık evi, 259 mahalle sağlık evi, 2 verem savaş dispanseri ile 1 ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi bulunmaktadır.⁴³

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesinde Gevher Nesibe Hastanesi’nin 866 adet, Mehmet Kemal Dedeman Onkoloji Hastanesi’nin 80 adet, Mehmet ve Yılmaz Öztaşkın Kalp ve Damar Hastalıkları Hastanesi’nin 122 adet ve Semiha Kibar Organ Nakli ve Diyaliz Hastanesi’nin 56 adet yatak olmak üzere toplam 1.124 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Kayseri’de 7 adet özel hastane bulunmaktadır. A.Çeşmebaşı Melikgazi Belediye, Ömür, Kalp, Güneş, Sevgi ve Derman Hastanesi adıyla bilinen bu hastanelerde toplam 181 adet yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Kayseri’de Kızılay Tıp Merkezi, İbni Sina Tıp Merkezi (2), Hunat Tıp Merkezi, Tekden Tıp Merkezi, Lokman Hekim Tıp Merkezi, Örnek Tıp Merkezi, Özel Dünya Tıp Merkezi ismi altında toplam 8 adet özel tıp merkezi bulunmaktadır.

İl’de ayrıca Güneş Polikliniği, Kayseri Polikliniği, Şelale Polikliniği, Melikgazi Merkez Polikliniği, Yaşam Polikliniği, Tek Polikliniği, Deva Polikliniği, Sevgi Polikliniği, Davet Polikliniği ve Çare Polikliniği adı altında 10 adet özel

⁴² Devlet İstatistik Enstitüsü, <http://nkg.die.gov.tr/>

⁴³ Kayseri Valiliği, <http://www.kayseri.gov.tr/scripts/script.asp?fx=saglik&basx=Sağlık>

poliklinik ve Kayseri Lazer Göz Merkezi, Alfa Teşhis Merkezi , Hüma Dal Merkezi, Özel Kayseri Göz Merkezi ve Özel Fizirom F.Tıp Merkezi bulunmaktadır.

Kayseri’de Emekli Sandığı’na bağlı olarak 2001 yılı sonu itibariyle 27.567 kişi çalışmakta olup, toplam 17.151 kişi aylık almaktadır. Ayrıca 2022 Sayılı Kanuna göre 15.606 kişi aylık almaktadır.

2003 yılı DİE verilerine göre, SSK’na bağlı olarak 89.610 sigortalı çalışmakta olup, 74.062 kişi emekli aylığı almaktadır.

2002 yılı DİE verilerine göre, Bağ-kur’da toplam 60.819 kişi sigortalı bulunmaktadır. Ayrıca, 24.507 kişi aylık almaktadır.

B. Ekonomik Sektörler

1. Tarım ve Hayvancılık Sektörü

Kayseri topraklarının yarıya yakın bir bölümü tarıma elverişlidir. Tarım arazisinin tamamına yakını tarla olarak kullanılmaktadır. Bunun ise yarısı ekilmekte diğer yarısı da nadasa bırakılmaktadır. Toplam arazinin çok küçük bir kısmı sebzelik, meyvelik, bağlık ve bahçeliktir.

Tarım arazisinin büyük bir kısmında başta buğday olmak üzere arpa ve çavdar üretilmektedir. Bunlara pancar, baklagiller, yağlı tohumlar ve yumru bitkilerini ekleyebiliriz.

Sulanabilir tarım alanı, toplam alanın yaklaşık yüzde 5’idir. Geri kalan kısımda ise susuz tarım yapılmaktadır. Sulanabilir alanların ise halen yarıya yakını sulu tarıma açılabilmiştir.

Hayvancılık, ekonomik açıdan öteden beri önde gelen faaliyetlerdendir. Tarımsal gelirin düşük olması ve ayrıca çayır ve meraların önemli bir yer kaplaması doğal olarak hayvancılığı teşvik etmiştir. Hayvancılık ağırlıklı olarak mera hayvancılığıdır. 1970’den sonra yapılan teşvikler nedeniyle besi hayvancılığı da hız kazanmıştır.

Kayseri’de daha çok küçükbaş hayvan özellikle koyun yetiştirilmektedir. Küçükbaş hayvancılığın yanı sıra büyükbaş hayvancılıkta Kayseri ekonomisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Kayseri’de pastırma, sucuk ve diğer et ürünlerinin

yoğun olarak üretilmesi, sığır besiciliğinin et üretmeye dönük olmasına neden olmaktadır. Süt besiciliği, son yıllarda giderek artış göstermesine rağmen halen ikincil derecededir.

Kayseri ekonomisinde, yumurta üretimi, et tavukçuluğu ve arıcılık önemli bir yer almaya başlamıştır.

Kayseri’de orman alanları sınırlı bir yer kaplamaktadır. Orman alanı toplam arazinin yaklaşık yüzde 4’ünü teşkil etmektedir. Bunun yüzde 15 kadarı normal orman geri kalanı ise bozuk orman niteliğindedir. Orman alanları genellikle, Develi, Yahyalı ve Tomarza ilçelerinin Toroslar’a yakın bölgelerindedir.

2. Sanayi Sektörü

a. İmalat Sanayi

İmalat sanayi, ülkelerin sanayileşmesinde ve kalkınmasında adeta bir lokomotif görevi yapmaktadır. Bunun için bugün sanayileşmiş olarak adlandırılan ülkelerin hemen hepsi de imalat sanayisinin kendi şartlarına uygun belirli alt sektörlerinde yoğunlaşmak suretiyle uluslararası rekabette yerlerini almışlardır.

Ülkemizde ise 1930’lu yıllarda devletin öncülüğünde imalat sanayi yatırımlarına belirli bir planlama dahilinde öncelik verilmiştir. Nitekim 1933 yılında başlatılan Beş Yıllık Sanayi Planları’nın önceliği de ağırlıklı olarak kamusal finansmanlı sanayi yatırımlarına ağırlık vermek olmuştur.⁴⁴

Kayseri, daha Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizin önemli sanayi odaklarından birisi olarak yerini almıştır. Nitekim bu doğrultuda 6 Ekim 1926’da Kayseri Tayyare Fabrikası kurulmuş ve 1930’lu yıllarda üretime başlanılmıştır. Her ne kadar uçak üretimi 1950’lerin başında durmuşsa da, tekstil, temel metaller, makine-teçhizat ve mobilya gibi önemli imalat sanayi dalları hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir.

İl imalat sanayisinde faaliyet gösteren 10 ve daha fazla kişi çalıştıran işletme toplamı 152’dir ve bunların 145’i özel sektöre, 7 tanesi ise kamu sektörüne aittir. 10 ve daha fazla kişi çalıştıran imalat sanayi işletmelerinden 72’si 10-24 arası kişi çalıştıran

⁴⁴ M. Özaslan; H. Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002, s.114
<http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

işletmeler, kalan 80'i ise 25 ve daha fazla kişi çalıştıran işletmelerdir. Buradan hareketle İl imalat sanayisinde, gerek küçük ve orta ölçekli kuruluşlarının gerekse büyük ölçekli sanayi kuruluşların miktar bakımından oldukça önemli bir toplam tuttukları söylenebilir. Başka bir deyişle, Kayseri hem küçük ve orta ölçekli hem de büyük ölçekli sanayi kuruluşları açısından önemli bir merkez durumundadır.

Belirtmek gerekir ki, Kayseri'de büyük ölçekte (200+) faaliyet gösteren en belirgin sektörün, toplam 10 işletmeyle tekstil olduğu söylenebilir. Nitekim, Kayseri'de ülkemizin en büyük 500 firması arasına giren ilk 5 firmadan 3'ü (Orta Anadolu, Birlik Mensucat ve Karsu Tekstil San. ve Tic.A.Ş.) tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir. Ayrıca, ilde üretim yapan büyük halı firmaları da (Saray ve Atlas) yine 500 büyük sanayi kuruluşları arasında yerlerini almaktadırlar.

Kayseri'de yer alan toplam 2.293 işletmeden 1.186'sı (yüzde 52'si) Mobilya, Metalden Eşya İmalatı ve Gıda Maddeleri işkoluna aittir. İşletme sayısı açısından en önemli işkolları sırasıyla; Ağaç-Mobilya İşleri, Makine-Teçhizat, Metal Ana Sanayisi, Gıda Maddeleri ve Tekstil işkollarıdır.

b. Organize Sanayi Bölgeleri

Planlı dönemin başlangıcından günümüze değin uygulanmakta olan Organize Sanayi Bölgeleri Politikası, yerel sermaye birikiminin il dışına çıkmasını engellemede ve yerel sanayiye transferinde önemli bir planlama aracı olarak işlev görmüştür.

Kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), sanayi birimlerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetlemede, daha kolay ve ucuz üretim yapmalarını sağlamada ve daha düşük maliyetli altyapı hizmetlerinden yararlanma olanakları sunmaktadır.

Ayrıca, Organize Sanayi Bölgeleri yerel düzeyde küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerine elverişli bir ortam sağlayarak sanayinin yerelleşmesine ve böylece sanayinin bölgeler arasında dengeli dağılımına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Nitekim 40 yıla yakın bir süredir uygulana gelen bu planlama aracı, il düzeyinden ilçe düzeylerine değin yaygınlaşmaktadır. Organize Sanayi Bölgeleri yöresel kaynakların değerlendirilmesinde ve yerel üretim faktörlerinin yörede kalmasını ve değerlendirilmesini sağlayarak küçük ve orta ölçekli girişimi mümkün kılmada ve

önünü açmada talep edilir olmuştur.⁴⁵

Kayseri genelinde 1'i bitmiş ve 4'ü devam eden Organize Sanayi Bölgesi projeleri uygulamaya konmuştur.

Faaliyette olan Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, Bakanlar Kurulu'nun 29.03.1973 tarih ve 7/6177 sayılı kararı ile kurulmuş ve 1976 yılında İl Özel İdaresi, Sanayi Odası ve Sanayiciler Derneği'nin katılımı ile Müteşebbis Kurul oluşturulmuştur.

Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri merkezine yaklaşık 14 kilometre uzaklıkta, tarımsal verimi düşük 8 milyon metrekare alan üzerine kurulmuştur. Daha sonra genişleme ihtiyacı duyulması üzerine çevresindeki araziler kamulaştırılarak, toplam alanı önce 12 milyon metrekareye, daha sonrada 24 milyon metrekareye çıkarılmıştır. Bölgenin yüzde 33'e yakın bölümü yeşil alan ve yollar, diğer bölümü ise sanayi parsellerinden oluşmaktadır. Bölge, 5-120 bin metrekare büyüklüğünde 401 adet parseli kapsamaktadır. Hacılar Organize Sanayi Bölgesinin, 2004 yılında Kayseri Organize Sanayi Bölgesi ile birleştirilmesinden sonra Organize Sanayi Bölgesinde yaklaşık 435 fabrika faaliyet göstermekte ve 40 bin civarında işçi çalışmaktadır.

Mevcut Organize Sanayi Bölgesinde sanayi parsellerinin tamamının kullanılması nedeniyle yeni bir organize sanayi bölgesi oluşturulması ihtiyacı doğmuş ve Kayseri-Adana karayolunun 47'inci kilometresinde kurulu bulunan TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikasının batısında belirlenen alanda İncesu Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Bölgenin kamulaştırma ve altyapı çalışmaları tamamlanmış, arsa tahsisine başlanmıştır.

Ayrıca, Mimarsinan kasabası yakınında Mimarsinan Organize Sanayi Bölgesi ve Develi'de ise Develi Organize Sanayi Bölgesinin yer tespiti yapılarak sanayi parsel tahsisleri yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca, 1998 yılında etüt proje olarak yatırım programına alınan Başakpınar Organize Sanayi Bölgesi projesinin çalışmaları devam etmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri dışında da sanayi yatırımları devam etmektedir. Halihazırda var olan fabrikaların tevsi, kapasite arttırma, yenileme yatırımlarına ilave olarak komple yeni yatırımlar da yer almaktadır.

⁴⁵ A.g.e., s.116.

c. Küçük Sanayi Siteleri

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ve esnaf-sanatkarların Ülke genelinde en önemli sorunlarından biri işyeri sorunudur. Bu doğrultuda planlı dönemin başından beri uygulanan Küçük Sanayi Siteleri Politikası ve uygulamalarının ayrıcalıklı bir konumu olmuştur. Küçük Sanayi Siteleri (KSS), küçük ve orta ölçekli sanayinin yerel düzeyde gelişmesine başlangıç teşkil etmek, yerel sanayinin tamir ve bakım yönünden sorunlarını gidermek, özel beceri isteyen bazı malların üretimini yapmak ve orta ve büyük sanayi işletmelerine yan sanayi olarak yardımcı olmak işlevlerini yerine getirerek, yerel kalkınmada ve Ülke kalkınmasında önemli bir işleve sahiptirler.⁴⁶

Küçük Sanayi Siteleri uygulamaları ile sağlıklı şartlara sahip, teknik ve ekonomik yönden çağdaş gereklere uygun modern işyerleri inşa ederek, işletmelerin hem verimleri yükseltilmekte, hem de tamirattan imalata, imalattan seri imalata, dolayısıyla tamircilikten küçük ve orta ölçekli sanayiye geçişe olanak sağlanmaktadır.

Kayseri’de faaliyette olan 9 adet Küçük Sanayi Sitesi bulunmaktadır. KSS’lerin 8 tanesi Kayseri merkezinde, 1 tanesi ise Pınarbaşı ilçesindedir. Bu sitelerde toplam 7.259 işyeri yer almakta ve 37.371 işçi çalışmaktadır. İl genelinde yapımı tamamlanan ve devam eden Küçük Sanayi Sitelerine ait bilgiler Tablo 2.9’da belirtilmektedir.⁴⁷

Tablo 2.9. Kayseri’de Küçük Sanayi Sitelerinin Durumu (2004)

K.Sanayi Sitesi Adı	Faaliyete Geçiş Tarihi	İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi Sayısı
Eski sanayi Sitesi	1957	2.185	8.758
Yeni sanayi Sitesi	1972	3.000	17.500
Orta Sanayi Bölgesi	1979	55	120
Doğu San.Ağaç İşleri	1985	280	456
İmalatçılar-Pazarlama San.	1985	220	389
Ağaç İşleri Sanayi Sitesi	1995	854	9.352
Argincık Küçük Sanayi S.	1992	220	318
Pınarbaşı Küçük Sanayi S.	1999	116	107
Kayseri Demirciler Sitesi	2003	329	371
Toplam		7.259	37.371

Kaynak: Kayseri Valiliği İnternet Sitesi, 2004.

⁴⁶ A.g.e., s.117.

⁴⁷ Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/scripts/script.asp?fx=ekonomik_sanayi&basx=Sanayi

d. Madencilik

Kayseri’de önemli maden rezervleri bulunmaktadır Maden rezervi olan başlıca yerler ve cinsleri Tablo 2.10’de belirtilmektedir:

Tablo 2.10. Maden Rezervleri

Maden Cinsi	Yer
Alüminyum	Sarız
Kurşun-Çinko	Yahyalı
Çinko	Yahyalı (Celal Dağı)
Demir	Yahyalı
Alçıtaşı	Akışla
Çimento Hammaddesi	Bünyan
Kaolen	Felahiye (Badanalık Mevkii)
Pomza	Develi, Talas, Tomarza
Tuğla-Kiremit Hammaddesi	Develi
Linyit	Pınarbaşı,Sarıoğlan, Yeşilhisar
Diyatomit	Kocasinan (Hırka köy)
Krom	Pınarbaşı

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

Tablo 2.10’da belirtilen madenlere ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nca işletme ruhsatı verilen 148 adet ve arama ruhsatı verilen 274 adet olmak üzere toplam 422 adet ruhsatlı maden sahası bulunmaktadır.⁴⁸

e. Enerji

Kayseri’nin elektrik ihtiyacı Bünyan ve Sızır hidroelektrik santrallerinden karşılanmaktadır. Elektrik dağıtımı, Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. adlı ayrıcalıklı bir şirket tarafından yapılmaktadır. Kayseri’de elektrik enerjisi tüketimi her yıl artmaktadır. Kayseri’nin 2004 yılı toplam tüketim miktarı 1.681.486.169 kilovat saattir.⁴⁹

2004 yılı itibariyle Kayseri’de kayıp kaçak oranı yüzde 8,21 olup, Türkiye’de kayıp kaçak oranı en düşük il durumundadır. Her yıl artan enerji tüketiminin karşılanmasına yönelik olarak enerji üretimini arttırmak amacıyla Kızılırmak üzerinde Yap-İşlet-Devret modeliyle yapılmakta olan Yamula Barajı inşaatı büyük bir hızla devam etmektedir.

⁴⁸ Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/scripts/script.asp?fx=ekonomikmadencilik&basx=Madencilik

⁴⁹ Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/scripts/script.asp?fx=enerji&basx=Enerji

Kullanıldığı yerlere göre yıllar itibariyle elektrik enerjisi tüketimi Tablo 2.11’de gösterilmektedir

Tablo 2.11. Elektrik Enerjisi Tüketiminin Yıllara Göre Dağılımı

Abone Cinsi	Yıllara Göre Tüketim (Kwh)			
	2001	2002	2003	2004
Meskenler	330.525.075	335.498.445	346.245.364	371.890.899
Resmi Daire ve Ticarethaneler	114.104.771	113.987.228	113.987.228	140.794.160
Sanayi	745.219.531	762.720.133	762.720.113	936.237.794
İl, İlçe İçme suyu	37.583.803	38.511.347	38.511.347	38.080.810
Köyler + Diğer	131.371.067	132.291.257	132.291.257	194.482.506
Toplam	1.358.804.247	1.383.008.410	1.545.438.829	1.681.486.169

Kaynak: Kayseri Valiliği İnternet Sitesi

3. Hizmetler Sektörü

a. Ulaştırma

Kayseri, coğrafi açıdan İç Anadolu ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yer alan illeri batıya ve güneye bağlayan demiryolları ve karayolları üzerinde bulunan bir kentimizdir. Bir başka deyişle, yurdun dört bir yanına ulaşan karayolları ve demir yolları ile ülke ulaşım ağında önemli bir merkezdir. Kayseri’deki önemli karayolları bağlantıları, kuzey-güney yönündeki Sivas – Kayseri – Niğde - Adana karayolu ile doğu-batı yönündeki Ankara – Kayseri – Malatya – Elazığ - Diyarbakır karayolu bağlantısıdır. Ayrıca, doğu-batı yönündeki demiryolu ile kuzey-güney yönündeki demiryolu bağlantısı da, demiryolu açısından Kayseri’yi önemli bir kavşak noktası konumuna getirmektedir.

Kayseri’de toplam 464 km devlet yolu ve 686 km il yolu olmak üzere toplam 1.150 km karayolu ağı bulunmaktadır. Ayrıca köy yolu ağı ise 3.260 km’dir.

Karayolları Yol Araştırma Dairesi tarafından ülke düzeyinde yollar için hesaplanan “Ulaşılabilirlik Endeksi”ne göre en yüksek ulaşılabilirlik endeksine sahip iller sırasıyla Ankara, Kayseri, Sivas, Adana, Afyon ve Konya’dır.

Kayseri’de bulunan demiryolu istasyonu 1927’den beri hizmet vermektedir. 1994 yılında Kayseri’de demir yolları hattı toplam uzunluğu 196 km’dir. Demiryolları toplam uzunluğu karayolları ile kıyaslandığında oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Türkiye genelinde demiryolu ağı açısından en büyük ulaşılabilirlik endeksine sahip

noktalar Afyon, Adana, Eskişehir, Kayseri, Manisa ve Ankara'dır. Ayrıca Kayseri şehir merkezi itibarıyla de demiryolu ağına sahiptir.

Demiryolları ile Kayseri'ye gelen malzemeler, dokuma bez, basma, iplik, buğday, un, çimento, maden direği, tank, askeri malzeme, krom, kömür, çubuk demir, suni elyaf ve petrol ürünleridir. Kayseri'den giden malzemeler ise krom cevheri, tahıllar, dokuma, un, tank ve askeri personel araçları, oto lastiği ve parke taşıdır. Bu nakliyat karayolu ile taşınmasına imkan olmayan yarı mamul ve hammadde taşınması ağırlıklıdır.

Kayseri merkez nüfusunun hızlı artışı karşısında kent içi ulaşımda yaşanan güçlükler alternatif ulaşım olanaklarının araştırılmaya başlanmasına neden olmuştur. Bu çerçevede gündeme getirilen en önemli alternatif Kayseri Raylı Sistem çalışmalarıdır. "Kayseri Kent içi ve Yakın Çevre Ulaşım Etüdü ve Raylı Sistem Projeleri ve Fizibilite Etüdü Hazırlanması" işi ihalesini alan Ortak Girişim ile Büyükşehir Belediyesi arasında 12 Ocak 2000 tarihinde sözleşme yapılarak çalışmalara başlanmıştır.

Kayseri Havaalanı sivil trafiğe 15 Kasım 1998 tarihinde açılmıştır. Havaalanı dış hat seferleri ile iç hat seferlerine açık (yolcu giriş-çıkış hudut kapısı olan) liman statüsünde bir meydan durumundadır.

b. Bankacılık ve Sigortacılık

Kayseri'de bankacılık sektörü oldukça gelişmiştir. Banka sayısının artması ve sunulan hizmetlerin çeşitlilik kazanması, kurulan ATM ve kredi kartı sistemi ile halkın nakit ve kredi kullanım alışkanlıkları değişmektedir. Mevcut banka şubelerinin çoğu teknolojik gelişmeye uyum sağlamış durumdadır. Mevcut durumda Kayseri'de 19 banka ve 74 banka şubesi bulunmaktadır. Bu banka şubelerinin 57'si il merkezinde 17'si ise ilçelerdedir. Ayrıca 9 adet döviz bürosu hizmet vermektedir. Sigortacılık faaliyetleri de oldukça hareketlidir. Kayseri'de 112 sigorta acentesi bulunmaktadır.⁵⁰

c. Haberleşme

Kayseri'de Cumhuriyetin kuruluşu sonrasında günümüze kadar yeterli sayılabilecek bir haberleşme ağı oluşmuştur. Kayseri'de telefonsuz köy yoktur. Telefon

⁵⁰ Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/scripts/script.asp?fx=ekonomik_ticaret&basx=Ticaret

santrallerinin yüzde 90'ını ise otomatik santraller oluşturmaktadır. Kayseri'de 2004 yılı itibariyle toplam 341.020 abonelik otomatik santral kapasitesi ve 312.255 mevcut abone bulunmaktadır.⁵¹

Türkiye genelinde 10 büyükşehirde planlanan Kablo-TV çalışmaları Kayseri'de 1991 yılında projelendirilmiş olup, 1993 yılında toplam 68.000 abonelik Kablo-TV şebekesi sözleşmesi kapsamında Fevzi Çakmak ve Meydan sahalarında 47.189 abonelik Kablo TV şebekesi yapılmıştır. 2004 yılı sonu itibariyle 11.925 Kablo TV, 5.020 ADSL, 2.684 TT Net, 390 kablo Modem ve 332 araç telefonu abonesi bulunmaktadır.

Ayrıca, 821'i kartlı ankesör, 37'i jetonlu, 1'i masa tipi ve 345'de kredi kartlı olmak üzere toplam 1.204 ankesör bulunmaktadır.

Kayseri'de bütün Türkiye'de olduğu gibi özel yayın kuruluşlarının kurulmasıyla birlikte özel radyo ve TV'ler yayına başlamışlardır. Kayseri'de halen yayın yapan 5 adet Yerel TV (Elif, Kanal 38, Erciyes, Kampus TV ve Kay TV) ve 21 adet özel FM radyo kanalı bulunmaktadır.⁵²

d. Turizm

Kayseri, turizm potansiyeli yüksek bir kentimizdir. Tarihi turizm, dağ turizmi, kış turizmi, foto safari, av turizmi, göl turizmi, kaplıca turizmi ve akarsu balıkçılığı bakımından zengindir. Alt ve üst yapıların geliştirilmesi, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerine önem verilmesi halinde bu potansiyelden daha fazla yararlanılabilecektir.

Yeterli konaklama tesisi bulunmaması turistlerin günübirlik gelip gitmelerine neden olmaktadır. Turistler genellikle Kapadokya Bölgesinde konaklamaktadırlar. Kayseri'de Turizm İşletme Belgeli 13 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bunların yatak kapasitesi toplamı 1.672'dir. Tesislerden biri 5 yıldızlı, biri 4 yıldızlı, 7'si 3 yıldızlı ve 3'ü 2 yıldızlı ve biri 1 yıldızlıdır. 3 adet Turizm Yatırım Belgeli tesisin toplam yatak kapasitesi ise 159'dir. Ayrıca 27 adet A Grubu seyahat acentesi faaliyet göstermektedir.⁵³

⁵¹ Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/scripts/script.asp?fx=haberlesme&basx=Haberleşme

⁵² Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/basin_yayin/tv.asp

⁵³ Kayseri Valiliği, www.kayseri.gov.tr/konaklama_seyahat/acentalarx.asp?cid=1

Kayseri’de turistik önem arz eden ve edebilecek olan tarihi ve doğal zenginliklerin başlıcalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

Kültepe Höyüğü, Erkilet Tümülüsü, Yılanlıdağ Tümülüsü, Herakles Lahti, Beştepeler Tümülüsleri ve Kapaklı Lahti, Garipler Tümülüsü, Roma Mezarı, Zihra Kalesi, Kayseri Kalesi, Gereme Harabeleri, çok sayıda medreseler, türbeler, kümbetler, köşkler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, Erciyes Dağı, Sultan Sazlığı, Yahyalı Şelaleleri, Yedi Göller, Tekgöz ve Çiftgöz Kaplıcaları.

İl sınırları içinde bir çok yeraltı şehri ve kaya yerleşim alanı bulunmaktadır. Bunlardan Doğanlı, Soğanlı ve Erdemli tescilli durumdadır. Çomaklı, Gülbayır, Talas, Zincidere, Turan ve Ağırnas’da bulunan yeraltı şehirleri tescilsiz olup, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nca değerlendirmeye alınmışlardır.

e. İnşaat

Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü verilerine göre 2001 yılında, ticaret odalarına (Kayseri’de 4 adet ticaret odası mevcut olup bunlar; Kayseri, Yahyalı, Bünyan ve Develi Ticaret Odalarıdır) ve Sanayi Odasına kayıtlı toplam 2.257 müteahhit faaliyet göstermektedir. Ancak, bu müteahhitlerden ancak 100-200 adeti faal durumda bulunmaktadır. 2000 Nüfus Sayımı’na göre inşaat alanında çalışanlardan 14.820’si erkek ve 23’ü kadın olmak üzere toplam 14.843 kişidir. 2004 yılında Kayseri’de faaliyet gösteren kooperatif sayısı 1.209’dur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYSERİ'NİN EKONOMİK GELİŞİMİNDE KOBİ'LERİN YERİ VE ÖNEMİ

I. KAYSERİ EKONOMİSİ

A. Cumhuriyet Öncesi

Kayseri, önemli ölçüde gelişmiş sanayisi ile bilinen kentlerimiz arasında yer almaktadır. Kayseri'nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta il'in geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır.⁵⁴

Öyle ki, kuruluşu M.Ö. 3000'lere uzanan Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılarda burada yaşayanların bronz, bakır, kurşun, altın ve gümüş gibi madenleri kullandığı; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini v.b. belirten "ticari mektuplar" yazdıklarını öğrenmekteyiz.

Asurlular, Hititler ve Frigler dönemlerinde Kayseri (Mazaka) birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kapadokya, Roma ve Bizans dönemlerinde de Kayseri'de ekonomik yaşam canlı olmuştur. Bu dönemlerde Kayseri'de bir darphane kurularak gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.

Darphane Selçuklular Dönemi'nde de faal olmuştur. Ayrıca Selçuklular döneminde ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanması ve çok miktarda kervansarayın hizmete sunulması, Kayseri'nin ticaret ve sanayideki önemini bir kat daha artırmıştır. Bu devirde ünlü Yabanlu Pazarı, Kayseri yakınlarındaki Pazarören'de kurulmuştur. Pazar, uzun süre boyunca Suriye, İran, Bizans ve Kırım uyruklu tacirlerin alışveriş yaptığı uluslararası bir nitelik taşımıştır.

9 ve 13. yüzyıllar boyunca, Kayseri'de ihtisaslaşmış çarşılar kurulmaya başlanmış ve sonraki yüzyıllarda sayıları artmıştır. Kayseri'de ki Gön Hanı, 1523 yılında yaptırılmıştır. O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten ve Eski pazar gibi mekanlara rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Kayseri'de

⁵⁴ M. Özasan; H. Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002, s.19, <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

ticaret ve üretim ürün veya ürün grupları bazında uzmanlaşmış mekan birimlerinde yoğunlaşmıştır. Çeşitli kaynaklar 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6.501 adet vergi mükellefi bulunduğunu belirtmektedir.

Celali İsyanları'nda Kayseri'nin ticari ve sanayi hayatı tüm bölgede olduğu gibi büyük durgunluk geçirmiştir. Köylüler şehre inmeye başlamış, ticari gelir azalmış, ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

16. yüzyıl'da şehirde iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca bu dönemde, Gazerler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, ESKİCİLER, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler, Takkeçiler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ve Ot pazarı şehrin önemli çarşıları arasında yer almıştır.

17. yüzyıl'da Kayseri'de ticaret ve üretim oldukça canlıdır. Bu dönemde çarşı ve pazar geliri 63 bin akçedir ve bunun 38 bin akçesi "pazar bacından" ve 25 bin akçesi de "ihtisab gelirinden" oluşmaktadır. Kapan Hanı'na giren hububattan alınan yıllık vergi ise 38 bin akçedir. Yine yıllık geliri 45 bin akçe olan bir boyahane ve bir mumhane bulunmaktadır. Bunlar mültezimler tarafından işletilmiştir.

Kayseri'de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıdır. Barut imalinde kullanılan bu maddeden Kayseri, Konya ve Niğde'de yılda bin kantar üretiliyordu. Bu dönemin önemli bir sanayi dalı da boyahanelerdir. Buralarda yün, şal, kumaş, deri ve sahtiyan gibi maddeler boyanırdı. Kayseri'de yetişen cehri maddesi de bu boyalara katılıp boyaların kalıcılığı sağlanırdı. Elvancılık denilen boya sanayi bu dönemde çok gelişmiştir.

18. ve 19. yüzyıl'da, savaş sanayinin önemli hammaddesi olan güherçile üretimi devam etmiştir ve üretilen mallar İstanbul'da bulunan Baruthane Nazırlığı'na gönderilmiştir. 1864 yılında güherçile fabrikası, "Güherçile Fabrika-ı Hümayunu" yani Devlet Güherçile Fabrikası adı altında yeniden yapılandırılmıştır. Fabrika, İmparatorluğun önemli bir kuruluşu olmuştur.

Teğmen Bennet adlı bir yabancıнын 1880 yılında hazırladığı bir rapora göre, bu dönemde Kayseri'nin ithal ettiği ürünler; Almanya'dan yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan kadife, ipekli ve yünlü kumaş, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan şeker ve İngiltere'den pamuk ipliği, bakır, petrol, çelik, kalay,

teneke çivi, mum ve kırmızı boyadır. Yine Bennet'e göre, Kayseri'den ihraç edilen mallar ise; sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, salep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kılı, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmaktadır.⁵⁵

1911 yılına kadar Kayseri'de özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum azınlıkların elinde olmuştur. Bu dönemlerde, Osmanlı'da değişen sosyal ve ekonomik yapıya koşut olarak Türk girişimciler bir araya gelerek 17 Ocak 1911'de "İslam Suhulet Şirketi" adında bir işletme kurmuştur. Yine bu dönemlerde kırk Türk ortak ile kurulan bir diğer şirket de "Kayseri Terakki Maarif Kitapçı Şirketi"dir.

Kayseri'de, 20'nci yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretilmiştir. Belediyenin kayıtlarına göre, 1910 yılında bu iş için kesilen büyükbaş hayvan sayısı 25 bindir. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvan da dahil edildiğinde pastırma ve sucuk için yılda kesilen hayvan sayısı 30 bin civarında olmaktadır. Bu yıllarda Kayseri'nin pastırmadan sonra en önemli ürünü halı olmuştur. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunmaktadır. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmiştir. Yine bu yıllarda tahıl, nakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri'ye getirilmiş ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılmıştır.

Tanzimat Fermanıyla birlikte batı tipi kurumlar ticaret hayatımıza girmeye başlamıştır. 1871-1872 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesi'nde (Vilayet Yıllığı), Kayseri Sancağı'nda bir Ticaret Mahkemesi'nden söz edilmektedir. 1881-1882 yılına ait olan Salnamede ise İncesu'da Ziraat ve Ticaret Odasından söz edilmektedir. 1882-1883 yılı Salnamesinde ise Kayseri'de bulunan bazı işletmelerin isimleri belirtilmiştir.

1891-1892 yılı Salnamesinde ise Kayseri ve İncesu'da banka şubelerinden söz edilmektedir. Aynı Salnamede Develi ilçesinde de bir Ziraat Bankası şubesinin adı geçmektedir. Ayrıca Kayseri'de marangozluk mesleğinin oldukça gelişmiş olduğu, cevizden masa, tırabzan, sandalye, işlemeli çekmeceli sandıklar yapıldığı; dokumadan renkli ve nakışlı cicim ve yazma yemeniler, bez üzerine baskılı oda döşemeleri, yorgan

⁵⁵ A.g.e., s.21.

yüzleri, çarşaf, el havluları vs. üretildiği belirtilmektedir.

İncesu ilçesinde, hububat ve meyvenin yanı sıra yünden kilim, seccade, halı, çorap, cicim denilen bir tür kilim ve pamuktan bez; Develi ilçesinde, yünden şal, çorap, adi kilim; Develi'ye bağlı Tomarza Nahiyesi'nde ise, bir cins ince ve zarif şayak ile fanila ve pamuktan bez gibi ürünler üretildiği yine aynı yıllıkta belirtilmektedir.

Kayseri'nin tarihi yukarıda da görüldüğü gibi önemli bir ticaret ve üretim geleneğine sahip olduğunu işaret etmektedir. Ticarete ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri'de girişimcilik sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kayseri'de varolan girişimcilik potansiyeli süreç içerisinde il içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayseri'nin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluştuğu sorusunun ilk akıla gelen cevapları ise şunlar olmaktadır: Kayseri'nin geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde oluşu ve tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz oluşudur. Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetlere yönelirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkar kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Diğer yandan, ticaret ve sanayi faaliyetlerine dayalı mekan birimleri ile çevrede yer alan tarıma dayalı mekan birimleri arasında da mekansal ve ekonomik işbölümü oluşmaktadır. Ticaret ve zanaat temelinde gelişen bu tür bölgeler, genellikle zengin tarım potansiyellerine sahip alanların kenarında yer alan şehirler olmaktadır.⁵⁶

Esnaf ve zanaatkarlık temelinde ticaret ve üretim kültürünün gelişmek zorunda olduğu bu tür mekan birimlerinde, sosyo-kültürel yapı da esnaf-zanaatkarların değerleri çerçevesinde gelişmiştir. Bu tür değerler Kayserili'ler için çalışkanlık, açık gözlülük, zeki olmak, pek alışverişçi olmak, aldatmayı aldanmaya tercih etmek ve tutumlu olmak olarak ifade edilmektedir.⁵⁷

B. Cumhuriyet Sonrası

Kayseri'de imalat sanayisinin gelişmesindeki başlıca etkenlerden biri yukarıda özetlendiği gibi çok eski çağlara uzanan bir ticaret ve zanaat geçmişi ve bununla

⁵⁶ A.g.e., s.23.

⁵⁷ Nuri Hıfzı, Kayseri Sancağı 1922, Sadeleştiren Zübeyir Kars, KTO Yayınları:3, Kayseri, 1995.

beraber gelişen girişimcilik kültürü olurken bir diğer önemli etken de, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır.⁵⁸ Zira, 1920'lerin sonlarında demiryolu ve elektrik santralına kavuşan Kayseri'de, yine aynı yıllarda tank, uçak gibi araçların montajını yada onarımını yapan fabrikalar kurulmuştur. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmıştır. 1920'li ve 1930'lu yıllarda ev ekonomisi veya küçük atölye şeklinde örgütlenen geleneksel üretim faaliyetleri de yaygındır. Hıfzı Nuri'nin 1922 yılında yayımlanan "Kayseri Sancağı" adlı kitabında bu tür işkolları şöyle sıralanmaktadır: Mensucat (özellikle halı dokumacılığı), dokumacılık (yerli bezi, şalvar, mintan, keçe), dericilik, kunduracılık, çorakçılık, taşçılık, boyacılık ve nakkaşlık, bakırcılık, kuyumculuk, dökmecilik ve pastırmacılık.⁵⁹ Bunlardan kökeni Orta Asya'ya giden ve kuru et konservesi olarak da tanımlanan "pastırmacılık" Kayseri ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Çeşitli kaynaklar Kayseri'de imal edilen pastırmaların 1930'lu yıllarda Suriye, Mısır ve Yunanistan gibi ülkelere ihraç edildiğini belirtmektedir. Kayseri'den 1933 yılında 418 ton, 1936 yılında ise 672 ton pastırma ihraç edilmiştir.⁶⁰

1926 yılında kurulan Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve İli Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Kayseri'de sanayinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır.

Bu yatırımlar, 1950'lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiştir. Bu yararlılardan başlıcaları, özel kesimin kamu kesiminden nitelikli işgücü ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlamasıdır. Nitelikli işgücü temini konusunda tank ve uçak fabrikasının önemli bir yeri vardır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve dolayısıyla il ekonomisinde özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950'lerde ise Kayseri'deki kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası eklenmiştir.

⁵⁸ M. Özasan; H. Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM Ankara, 2002, s.23. <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

⁵⁹ Nuri Hıfzı, Kayseri Sancağı 1922, Sadeleştiren Zübeyir Kars, KTO Yayınları:3, Kayseri, 1995.

⁶⁰ Mustafa Özdemir, Kayseri'de Pastırmacılık, KTO Yayınları:2, Kayseri, 1994. s. 5.

Kayseri sanayisinde 1960'lı yıllarda en önemli sektörler gıda, dokuma, metal eşya ve makine olmuştur. Gıda sanayisindeki işletmelerin büyük çoğunluğu öteden beri özgün ürünler olan sucuk ve pastırma imalathanelerinden oluşmaktadır. Diğerleri, un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllar, imalat sanayisinin çeşitlendiği ve ölçeklerin büyümeye başladığı yıllardır. Önceleri gıda ve dokuma dallarından sonra gelen metal eşya ve makine sanayi, bu yıllarda başa geçmiştir. 1979 yılında yapılan Yıllık İmalat Sanayi Anketi sonuçlarına göre, Kayseri'de ki işyerlerinin dağılımı açısından yüzde 41 ile metal eşya ve makine imalat sanayisi birinci, yüzde 20,6 ile dokuma sanayisi ikinci ve yüzde 18,6 ile gıda sanayisi üçüncü sırayı almaktadır.⁶¹

Bu dönemde özel kesim, su motorlarından traktöre, redresörden matkaplara, preslerden bisiklete kadar birçok ürünün üretimine yönelmiştir. Kayseri'deki çok sayıda mesleki ve teknik okul, sanayinin gereksindiği nitelikli işgücünün kaynağını oluşturmuştur. Hatta sanayi bölgesindeki atölye ve imalathanelerin çoğu bu okullardan mezun olan teknik elemanlar tarafından kurulmuş veya örgütlenmiştir.

1970'li yıllarda imalat sanayi dalında çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya ve makine dalında; Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikası, ÇİNKUR Çinko Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır. Dokuma alanında, Birlik Mensucat , Karsu Tekstil, Atlas Halı Fabrikası, Saray Halı Fabrikası, Lüks Kadife gibi işletmeler; gıda dalında ise Meysu, Kemsan, Garipsu, Kayseri Yem Fabrikası ve birkaç un fabrikası önde gelen işletmelerdir.

1980'li yıllarda makro ekonomi politikalarında yaşanan değişim ve "İthal İkameci" kalkınma modelinden "İhracata Yönelik" kalkınma modeline geçişle birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır.⁶² Özellikle 1985'den sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur.⁶³

⁶¹ M. Özaslan; H. Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002, s.24, <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

⁶² Haluk Şeftalici, Yatırım Teşviklerinin Kayseri Sanayine Etkisi, KSO Yayınları, Kayseri, 1994.

⁶³ İsmail Sarıca, Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlgili Temel Konular, DPT-KÖYB, Ankara, 1991.

Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, altyapısının tamamlanması ve 1989 yılında OSB'lere teşvik sistemi içerisinde İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre statüsü verilmesi Kayseri'de işletme sayısının hızla artmasına neden olmuştur. 1960'lı yıllarda uygulaması başlatılan OSB'lerin, sanayinin gelişmesinde ve çevre illere yayılmasında önemli katkıları olmuştur.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1985 ve 1992 yıllarında yaptığı "Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı" sonuçlarına göre Kayseri'de ki işyerleri sayısı sırasıyla 15.557 ve 16.570, çalışanların sayısı sırasıyla 32.186 ve 36.422'dir.(Tablo 3.1)

Tablo 3.1.Kayseri İli Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İşyeri ve Çalışan Sayısı (1985 ve 1992)

İşyerleri	İşyeri Sayısı		Çalışan Sayısı	
	1985	1992	1985	1992
Madencilik ve Taşocakçılığı	-	38	-	761
İmalat	3.145	2.811	7.791	7.904
Elektrik, gaz, su	-	46	-	1.255
İnşaat,Bayındırlık İşleri	150	280	811	801
Ticaret, Otel, Lokanta	9.110	9.878	16.885	18.133
Ulaştırma, Haberleşme, Depo	104	174	324	621
Mali Kurum, Emlak, İş Hizmetleri	546	552	1.120	1.105
Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet.	2.502	2.791	5.255	5.842
Toplam	15.557	16.570	32.186	36.422

Kaynak : DİE Sanayi ve İşyerleri Sayımları

DİE imalat sanayi anketlerine göre 1980 ve 1997 yılları arasındaki 17 yıllık dönemde, Kayseri'de bulunan imalat sanayi işletmelerinin, Ülke'de bulunan imalat sanayi işletmeleri oranında önemli bir artış yaşanmıştır. Dönem başı olan 1980 yılında yüzde 1,17 olan Kayseri'nin payı, 1997 yılında yüzde 1,62'ye çıkmıştır. Aynı dönemde, Kayseri ili'nin imalat sanayi katma değerinin Ülke içindeki payı 1980 yılında yüzde 1,47 iken, 1997 yılında yüzde 1,52'ye çıkmıştır.

Yine 1980-1997 döneminde, gıda, tekstil, kağıt, kimya, metal eşya-makine gibi sektörlerde oransal olarak artışlar olmakla birlikte, belirtilen dönemde sıçrama yapan sektörler orman ürünleri ile taş ve toprağa dayalı sanayiler olmuştur.

Günümüzde Kayseri'de, Kayseri Ticaret Odasına kayıtlı 12.699 üye bulunmaktadır. Toplam 30 değişik meslek grubunda yer alan bu gerçek ve tüzel kişilerin sayısı Kayseri'de ticari yaşamın canlılığını ve hareketliliğini yansıtmaktadır.

Kayseri Sanayi Odası'nın ise 26 meslek grubunda 850 üyesi bulunmaktadır. Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğine bağlı 51 odada kayıtlı üye toplamı 42.573'dür. 2004 yılı sonu itibariyle Kayseri sicil memurluğuna kayıtlı toplam 8.217 şirket ve 1.209 adet Kooperatif bulunmaktadır.⁶⁴

Kayseri'nin 1995-2004 yılları arasında yaptığı ithalat ve ihracat cari fiyatlarla Tablo 3.2'de sunulmuştur:

Tablo 3.2. Kayseri İli'nin İthalat ve İhracat Yapısı

Yıllar	İthalat (Milyon YTL)	İhracat (Milyon YTL)
1995	2,8	11,8
1996	12,7	27,4
1997	31,5	56,8
1998	39,7	92,8
1999	65,6	87,5
2000	101,5	175,1
2001	262,9	619,4
2002	279,8	592,0
2003	390,0	714,4
2004	578,0	1.055,0

Kaynak : Kayseri Valiliği

Kayseri'nin ihracat ve ithalat profili ise şöyledir: Kayseri'den ağırlıklı olarak makine halısı, pamuklu ham bez, denim kumaşı, elektrik kablosu, alüminyum profil, çelik ve galvanizli borular, muhtelif gıda maddeleri, kadife, yatak ve yorgan, havlu, saksı, elektrikli fırın, ocak, oto iç ve dış lastiği, akü, büro mobilyaları, meyve konsantreleri, kuru bakliyat, pamuk ipliği, mobilya, elektrik süpürgesi, fiber optik kablo, margarin, şeker, bisküvi, piliç vs. Avrupa , Ortadoğu ve Afrika ülkelerine ihraç edilmektedir. Yine üretime yönelik olarak A.B.D., Avrupa ve Uzakdoğu ülkelerinden akü aksam ve parçaları, kimyevi maddeler, polyester ve viskoz elyafı, radyan soba aksam ve parçaları, kumaş, yapağı, çeşitli hammaddeler, yatırım malı teçhizat ve makineleri ithalatı yapılmaktadır.

⁶⁴ Kayseri Ticaret Odası, www.kayserito.org.tr

C. Kayseri'nin GSYİH ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Çalışmalarında Durumu

1. GSYİH Değerleri

Genel olarak bir ilin gelişmişlik düzeyine bakmak için önce ilin GSYİH' sına ve ülke GSYİH'sı içindeki payına bakmak gerekir. Tablo 3.3'de cari fiyatlar üzerinden Kayseri'yi ülke geneli ile karşılaştırmalı bir analize imkan tanıyacak veriler sunulmaktadır. Buna göre, 1987-2001 yılları arasında ilin GSYİH artışı, ülke genelindeki artışla büyük bir paralellik göstermiş ve ülke GSYİH'sı içindeki payı yıllar itibariyle fazla değişmemiştir (yüzde 1,2 dolayında,).

Tablo 3.3. İlin GSYİH'sının Ülke Geneli İle Karşılaştırılması (cari fiyatlarla, bin YTL)

Yıllar	Kayseri	Ülke GSYİH'sı İçindeki Payı(%)	Türkiye
1987	914	1,22	74.721
1988	1.583	1,23	129.256
1989	2.627	1,16	227.324
1990	4.620	1,18	393.060
1991	7.767	1,23	630.116
1992	13.232	1,21	1.093.368
1993	23.628	1,19	1.981.867
1994	45.340	1,17	3.868.429
1995	92.594	1,19	7.762.456
1996	170.075	1,2	14.772.110
1997	341.351	1,2	28.834.883
2000	1.516.180	1,2	124.583.458
2001	2.335.114	1,3	178.412.438

Kaynak: DİE, İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Kayseri'nin yakın geçmişte yakaladığı ekonomik gelişmişlik düzeyini daha yakından izleyebilmek için, ilin GSYİH'sında ki gelişmeyi reel olarak ülkenin gelişme hızı bağlamında ele almakta yarar vardır (Tablo 3.4). Buna göre, ilin GSYİH'sı (1987 fiyatlarıyla) reel anlamda 1987 yılında 915 Bin YTL'den 2001 yılında 1.332. bin YTL' ye yükselmiştir.

Tablo 3.4. İlin GSYİH'sının Ülke Geneli İle Karşılaştırılması (1987 fiyatlarıyla, Bin YTL)

Yıllar	GSYİH: Kayseri (1987 fiyatlarıyla, Bin YTL)	Ülke GSYİH'sı içindeki Payı (%)	Gelişme Hızı (%)
1987	915	1,2	-
1988	934	1,2	2,0
1989	869	1,1	-7,0
1990	926	1,1	6.6
1991	958	1,1	3.4
1992	1.026	1,1	7.1
1993	1.097	1,1	6.9
1994	1.026	1,1	-6.5
1995	1.084	1,1	5.6
1996	1.175	1,1	8.4
1997	1.260	1,1	7.2
1998	1.286	1,1	2,1
1999	1.262	1,1	-1.9
2000	1.374	1,2	8,9
2001	1.332	1,2	-3,1

Kaynak: DİE, İller İtibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Tablo 3.4 'de görüldüğü gibi, Kayseri'nin ülke GSYİH'sı içindeki payı yüzde 1,1 veya 1,2'dir. Bu pay ile Türkiye genelinde 17'nci sırada yer almaktadır. Bu sonuç, illerin nispi olarak zenginliklerini ifade etmesi açısından önemlidir. İlin gelişme hızı ise, tıpkı ülkenin gelişme hızında olduğu gibi ciddi bir istikrarsız (sürdürülemeyen) büyüme sorunu göstermektedir. Kuşkusuz bunun en temel sebebi, ülkede süre giden siyasi ve ekonomik istikrarsızlıktır.

2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Değerleri

Tüm sektörler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini ölçmeyi hedefleyen ve 1960'lı yıllardan bu yana Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından periyodik olarak yinelenen iller ve ilçeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları araştırmaları yapılmaktadır. GSYİH serileri sadece ekonomik gelişmişliği açıklayan bir veri sepeti kullanırken, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmaları ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardan seçilen ve çok sayıda değişkenin içerildiği bir veri sepeti kullanılmaktadır. Bu kapsamda en son araştırmalar 1996 ve 2003 yıllarında yapılmıştır. 1996 yılında yapılan çalışmada 76 il sıralanmıştır. 1996 yılındaki çalışmaya

göre, 76 il içerisinde Kayseri 15'inci sırada yer almıştır (Tablo 3.5).⁶⁵ 81 ilin merkez ilçelerine göre yapılan sıralamada ise Kayseri Merkez ilçe 12'inci sırada yer almıştır (Tablo 3.7). Yine aynı araştırma sonuçlarına göre Kayseri, toplam 13 ilin yer aldığı İç Anadolu Bölgesi içerisinde Ankara ve Eskişehir illerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. 2003 yılındaki çalışmaya göre 81 il içerisinde Kayseri 19'uncu sırada yer almıştır (Tablo 3.6).⁶⁶ Yine aynı araştırma sonuçlarına göre, toplam 13 ilin yer aldığı İç Anadolu Bölgesi içerisinde Ankara ve Eskişehir illerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Söz konusu çalışmaların sonuçlarına göre 1960'lı yıllardan günümüze Kayseri ili ve ilçelerinin aldığı değerler şöyle bir gelişim izlemiştir.

1966 yılında yapılan “İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi Çalışması”na göre, Kayseri'ye bağlı ilçelerin aldığı değerler şöyle özetlenebilir: Çalışmada, Kayseri Merkez ilçe nüfus kriterinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışma sonuçları, 1966 öncesi dönemde de Merkez ilçe ve diğer ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılığını sergilemektedir. Zira, çalışma sonuçlarına göre Kayseri'de Türkiye ortalaması olan 100 endeksin üzerinde yer alan tek ilçe endeks değeri olan 115 ile Yeşilhisar olmuştur. Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre diğer ilçeler ise şöyle sıralanmaktadır: Pınarbaşı(95),Yahyalı (81), Sarioğlan (76), Bünyan (74), Develi (71), Felahiye (59), Tomarza (54),İncesu(53)ve Sarız (51).⁶⁷

Bu çalışmadan üç yıl sonra yapılan “Türkiye’de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1967)” adlı araştırmanın sonuçlarına göre, 1963 yılı Türkiye ortalaması endeks değeri 100 alındığında Kayseri 1963’de 88,1, 1964’de 105,1, 1965’de 102,9, 1966’da 112,5 ve 1967’de 113,3 endeks değerlerine sahip olmuştur. Veriler, dönem başı olan 1963’den 1964’e Kayseri’nin önemli bir sıçrama yaptığını ve diğer üç yılda da ulaştığı seviyeyi koruduğunu göstermektedir.⁶⁸

⁶⁵ B. Dinçer; M. Özaslan; E.Satılmış, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996, s.43. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel>

⁶⁶ B. Dinçer; M. Özaslan; T.Kavasoğlu, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996, s.55. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003-05.pdf>

⁶⁷ DPT, İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi Çalışması, SPD Araştırma Dairesi, Ankara, 1966

⁶⁸ B.Tolan ve Diğerleri, Türkiye’de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1967), DPT-SPD Araştırma Şubesi, DPT:900-SPD:207, Ankara, 1969

Verilerin 1970 yılı verilerini kapsayacak şekilde güncelleştirildiği bu çalışmanın devamı niteliğindeki çalışmada ise, 1970 yılı nihai endeks değeri olarak Türkiye 100 alındığında, Kayseri 83,4'lük bir değere sahip olmuştur. Bu değer ile Kayseri, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması itibariyle toplam 67 il içerisinde 19'uncu sırada yer almıştır.⁶⁹

Bir diğer çalışma "Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tespiti ve Bu Yörelere Teşvik Tedbirleri" adını taşımaktadır. Bu araştırmanın sonucuna göre Kayseri, sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi değeri olan 0.84733 ile ülke genelinde 10'uncu sırada yer almıştır.

Yine bu çalışmada Kayseri, 0.71304 olan sanayi göstergesi değeriyle iller sıralamasında 9'uncu, 0.82107'lik mali-ticari gösterge değeriyle 23'üncü, 0.82941'lik tarım gösterge değeriyle 10'uncu, 0.77367'lik sosyal ve kültürel gösterge değeriyle 14'üncü, 0.80864'lük sağlık gösterge değeriyle 24'üncü, 0.75574'lük eğitim göstergesi değeriyle 28'inci, 0.83097'lik demografi göstergesi değeriyle 23'üncü ve 0.75935'lik haberleşme-ulaştırma göstergesi değeriyle iller sıralamasında 34'üncü sırada yer almıştır.⁷⁰

1981 yılında yapılan "İlçeler İtibariyle İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" çalışmasında, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük iller kapsam dışı tutularak 64 il bazında ilki merkez ilçeler, diğeri de ilçeler itibariyle iller olmak üzere iki tür sosyo ekonomik gelişmişlik sıralaması yapılmıştır. Merkez İlçeler sıralamasında Kayseri ili, Anada, Bursa, Rize ve İçel'i izleyerek 7.336'lık endeks değeriyle 5'inci sırada yer almıştır. İlçelerin gelişmişlik değerleri ortalamalarına göre illerin gelişmişlik değerlerinin hesaplandığı diğer sıralama ise Kayseri'de merkez ilçe ile diğer ilçeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını yine çarpıcı biçimde sergilemektedir. Zira, Kayseri -0,079'lük endeks değeriyle 33'üncü sırada yer almıştır. 612 ilçe kapsamında yapılan çalışmada Kayseri'nin ilçeleri şu şekilde sıralanmıştır: Merkez (6), Yeşilhisar (237), Bünyan (266), Develi (288), Yahyalı(299),İncesu (308), Felahiye

⁶⁹ B.Tolan , Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1970), DPT-SPD Araştırma Şubesi, DPT:1282-SPD:52, Ankara, 1972.

⁷⁰ T.Sanalın ve Diğerleri, Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tespiti ve Bu Yörelere Teşvik Tedbirleri, DPT:13044, KÖYD:4, Ankara, 1973.

(341), Sarioğlan (390), Pınarbaşı (451), Tomarza (453) ve Sarız (477).⁷¹

1985 yılında yapılan “İl ve İlçelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması” çalışmasında ise, Kayseri 0,4244'lük endeks değeriyle 67 il içerisinde 19'uncu sırada yer almıştır. Aynı çalışmada ilçeler ise şu şekilde sıralanmıştır: Merkez (26), İncesu (68), Bünyan (167), Yeşilhisar (179), Develi (247), Felahiye (259), Sarioğlan (278), Pınarbaşı (289), Yahyalı (294), Tomarza (321) ve Sarız (443).⁷²

1991 yılında yapılan “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamaları Tespiti Araştırması” çalışmasında ise il kapsamı 73'e çıkmıştır. Kayseri ise 1.52401'lik endeks değeriyle 23'üncü sırada yer almıştır.⁷³

DPT tarafından 1996 yılında yapılan “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” araştırmasının sonuçlarına göre Ülke genelinde 858 ilçe içerisinde Kayseri Büyükşehir ilçesi 10'uncu sırada yer almıştır. Diğer ilçeler şu şekilde sıralanmıştır: Hacılar (91), Talas (122), Develi (252), Felahiye (257), İncesu (283), Bünyan (313), Yahyalı (378), Sarioğlan (391), Yeşilhisar (430), Pınarbaşı (480), Özvatan (492), Akkışla (533), Sarız (556) ve Tomarza (585).⁷⁴

En son 2003 yılında yapılan sıralamada ise Kayseri, araştırma kapsamındaki 81 il içerisinde 0,47748'lük endeks değeriyle 19'uncu sırada yer almıştır.⁷⁵

⁷¹ DPT, İlçeler İtibariyle İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması KÖYD Araştırma Şubesi, DPT:1761-KÖYD:22, Ankara, 1981.

⁷² DPT, İl ve İlçelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması, DPT:2015 KÖYB:30, Ankara, 1985.

⁷³ DPT, İllerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması, DPT:2265 KÖYB KGM:35, Ankara, 1991.

⁷⁴ Bülent Dinçer, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996, s.39,64. <http://ekutup.dpt.gov.tr/dincerb/ilce>

⁷⁵ B. Dinçer; M. Özaslan; T.Kavasoğlu, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996, s.55. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003-05.pdf>

Tablo 3.5. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996)

Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks
1	İstanbul	4,879015	40	Karaman	-0,225250
2	Ankara	3,324472	41	Afyon	-0,228109
3	İzmir	2,707983	42	Niğde	-0,280378
4	Kocaeli	1,745641	43	Kastamonu	-0,331970
5	Bursa	1,561681	44	Çorum	-0,338263
6	Eskişehir	1,010243	45	Giresun	-0,342129
7	Antalya	0,979019	46	Artvin	-0,361540
8	Tekirdağ	0,912105	47	Erzincan	-0,369077
9	Adana	0,825002	48	Sivas	-0,408015
10	İçel	0,692054	49	Aksaray	-0,449240
11	Muğla	0,625896	50	K.Maraş	-0,450686
12	Aydın	0,572214	51	Bartın	-0,472164
13	Balıkesir	0,566499	52	Tokat	-0,481332
14	Kırklareli	0,554468	53	Çankırı	-0,506919
15	Kayseri	0,530593	54	Sinop	-0,512526
16	Denizli	0,501473	55	Ordu	-0,535689
17	Bilecik	0,474944	56	Erzurum	-0,550649
18	Edirne	0,408019	57	Diyarbakır	-0,614462
19	Zonguldak	0,362269	58	Yozgat	-0,639394
20	Çanakkale	0,351583	59	Şanlıurfa	-0,657586
21	Isparta	0,337425	60	Tunceli	-0,694920
22	Manisa	0,308470	61	Adıyaman	-0,752853
23	Uşak	0,249609	62	Kars	-0,754675
24	Konya	0,220072	63	Gümüşhane	-0,783385
25	Gaziantep	0,199953	64	Bayburt	-0,798578
26	Hatay	0,189559	65	Batman	-0,869404
27	Sakarya	0,154779	66	Mardin	-0,916083
28	Bolu	0,147192	67	Van	-0,955459
29	Burdur	0,144998	68	Siirt	-0,970848
30	Kırkkale	0,141061	69	Iğdır	-0,980015
31	Kütahya	0,093397	70	Hakkari	-1,053626
32	Nevşehir	0,006389	71	Bitlis	-1,056951
33	Elazığ	-0,024586	72	Ardahan	-1,057505
34	Trabzon	-0,034803	73	Bingöl	-1,060746
35	Samsun	-0,042239	74	Ağrı	-1,134534
36	Kırşehir	-0,116527	75	Şırnak	-1,224524
37	Rize	-0,122267	76	Muş	-1,244671
38	Malatya	-0,179552			
39	Amasya	-0,193947			

Kaynak: B.Dinçer; M.Özaslan; E.Satılmış, İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996.

Tablo 3.6. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003)

Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks
1	İstanbul	4,80772	42	Kırşehir	-0,22870
2	Ankara	3,31483	43	Artvin	-0,26018
3	İzmir	2,52410	44	Afyon	-0,27246
4	Kocaeli	1,94329	45	Düzce	-0,27995
5	Bursa	1,67890	46	Çorum	-0,32761
6	Eskişehir	1,10368	47	Osmaniye	-0,33321
7	Tekirdağ	1,05893	48	K.Maraş	-0,34968
8	Adana	0,94901	49	Niğde	-0,35582
9	Yalova	0,93541	50	Giresun	-0,36696
10	Antalya	0,91480	51	Kastamonu	-0,37558
11	Kırklareli	0,86287	52	Tunceli	-0,40003
12	Denizli	0,71264	53	Sivas	-0,40597
13	Muğla	0,71248	54	Kilis	-0,41175
14	Bolu	0,60860	55	Bartın	-0,41550
15	Balıkesir	0,56540	56	Aksaray	-0,45183
16	Edirne	0,56234	57	Sinop	-0,48518
17	Mersin	0,51934	58	Erzincan	-0,49288
18	Bilecik	0,50429	59	Çankırı	-0,51917
19	Kayseri	0,47748	60	Erzurum	-0,53286
20	Gaziantep	0,46176	61	Tokat	-0,59010
21	Zonguldak	0,44906	62	Ordu	-0,64489
22	Aydın	0,42025	63	Diyarbakır	-0,66993
23	Sakarya	0,40404	64	Yozgat	-0,71652
24	Çanakkale	0,36924	65	Adiyaman	-0,77647
25	Manisa	0,34165	66	Bayburt	-0,80176
26	Konya	0,25254	67	Kars	-0,81944
27	Karabük	0,21332	68	Şanlıurfa	-0,83158
28	Isparta	0,21187	69	Iğdır	-0,89089
29	Hatay	0,19613	70	Batman	-0,90456
30	Uşak	0,16867	71	Gümüşhane	-0,92501
31	Burdur	0,14395	72	Mardin	-0,98944
32	Samsun	0,08791	73	Siirt	-1,00644
33	Kırıkkale	0,05851	74	Ardahan	-1,07318
34	Nevşehir	-0,07483	75	Van	-1,09297
35	Karaman	-0,09852	76	Bingöl	-1,12469
36	Elazığ	-0,10131	77	Hakkari	-1,13956
37	Rize	-0,17840	78	Şırnak	-1,13979
38	Trabzon	-0,18582	79	Bitlis	-1,15736
39	Amasya	-0,18591	80	Ağrı	-1,28116
40	Kütahya	-0,20684	81	Muş	-1,43956
41	Malatya	-0,22627			

Kaynak: B.Dinçer; M.Özaslan; T.Kavasoglu, İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması, DPT-BGYUGM, 2003.

Tablo 3.7.İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasında Merkez İlçelerin Sıralamadaki Yerleri (1996)

Sıra	858 İlçe İçindeki Sıra	İl	Sıra	858 İlçe İçindeki Sıra	İl
1		İstanbul	41	62	Diyarbakır
2		Ankara	42	63	Çorum
3		İzmir	43	71	Zonguldak
4	1	Bursa	44	73	Çankırı
5	2	Adana	45	76	Kırşehir
6	3	Antalya	46	77	K.Maraş
7	4	Denizli	47	78	Sinop
8	5	Eskişehir	48	80	Hatay
9	6	Kocaeli	49	82	Bilecik
10	7	İçel	50	86	Düzce
11	9	Konya	51	88	Karaman
12	10	Kayseri	52	89	Kırklareli
13	13	Gaziantep	53	94	Artvin
14	15	Samsun	54	97	Kastamonu
15	20	Aydın	55	102	Niğde
16	21	Trabzon	56	105	Şanlıurfa
17	22	Edirne	57	108	Tokat
18	25	Isparta	58	111	Erzincan
19	26	Manisa	59	120	Aksaray
20	27	Yalova	60	126	Amasya
21	31	Bolu	61	146	Osmaniye
22	33	Balıkesir	62	149	Yozgat
23	34	Sakarya	63	151	Van
24	35	Çanakkale	64	155	Batman
25	36	Tekirdağ	65	164	Bartın
26	33	Uşak	66	168	Kars
27	41	Malatya	67	170	Adıyaman
28	44	Muğla	68	175	Gümüşhane
29	47	Giresun	69	179	Mardin
30	48	Afyon	70	186	Siirt
31	49	Karabük	71	211	Tunceli
32	50	Erzurum	72	246	Kilis
33	51	Kırıkkale	73	259	Bayburt
34	52	Nevşehir	74	330	Bingöl
35	53	Sivas	75	340	Bitlis
36	54	Ordu	76	352	Ağrı
37	55	Rize	77	379	Hakkari
38	56	Elazığ	78	467	İğdır
39	57	Kütahya	79	686	Muş
40	60	Burdur	80	560	Ardahan
			81	582	Şırnak

Kaynak: M.Özaslan; H.Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002.

NOT: “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” araştırmasında İstanbul, Ankara ve İzmir illeri gelişmiş merkezler olarak kabul edilerek kapsam dışında bırakılmıştır.

II. KAYSERİ İLİNDEKİ KOBİ'LER

A. İşyeri Sayıları Açısından KOBİ'ler

Kayseri il genelinde çalıştırılan işçi sayısını esas alan ölçek yapısına göre, son yıllarda işyeri sayısındaki gelişmelere bakıldığında şu tespitleri yapabiliriz: Toplam KOBİ sayısı yılbaşı itibariyle 1997'de 7.242 iken, 2001 yılında 9.611'e yükselmiş ancak krizin derin olarak yaşandığı 2002 yılında inanılmaz bir düşüşle 5.802'ye gerilemiştir (Tablo 3.8).

Tablo 3.8. Kayseri İli Toplam Kamu ve Özel İşyeri Sayılarındaki Gelişme

İşçi Sayısı	Toplam			Kamu			Özel		
	Ocak 1997	Ocak 2001	Ocak 2002	Ocak 1997	Ocak 2001	Ocak 2002	Ocak 1997	Ocak 2001	Ocak 2002
1-9 İşçi	6.404	8.572	4.725	169	265	212	6.235	8.307	4.513
10-24 İşçi	536	646	661	59	69	65	477	577	596
25-49 İşçi	169	201	220	20	28	20	149	173	200
50-99 İşçi	79	115	110	21	19	26	58	96	84
100-249 İşçi	54	77	86	19	20	19	35	57	67
KOBİ Toplam	7.242	9.611	5.802	288	401	342	6.954	9.210	5.460
250-499 İşçi	22	19	22	8	7	5	14	12	17
500-999 İşçi	11	18	15	4	5	5	7	13	10
1000-4999 İşçi	3	2	4	1	1	1	2	1	3
5000 + İşçi	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam	7.278	9.650	5.843	301	414	353	6.977	9.236	5.490
Türkiye İçin. Payı (%)	1,41	1,54	1,53	1,61	1,96	1,91	1,40	1,52	1,51

Kaynak: Ç.S.G.B., Çalışma Hayatı İstatistikleri, 1997, 2000 ve 2001 Yılları.

B. İstihdam Açısından KOBİ'ler

2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Kayseri ili genel nüfusu 1.060.432'dir. Çalışma çağına giren nüfus olarak kabul edilen 15 ve daha yukarısı yaş grubuna giren nüfus miktarı 588.332'dir. Bunlardan 205.699 kişi üç büyük sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olarak çalışmaktadır. Bu kişilerin 96.214'ü SSK'ya kayıtlı olanlardan, 81.918'i Bağ-Kur'a kayıtlı olanlardan ve 27.567'si

Emekli Sandığı'na kayıtlı olanlardan oluşmaktadır.⁷⁶ Ancak, bunların dışında önemli miktarda kayıt dışı istihdam söz konusudur. İstihdamın hala önemli bir kısmının tarımda olduğu (yaklaşık yüzde 47), sanayide 15 yaşın altında çalışanların ve bazı büyük işyerlerinin sigortasız birkaç aylık aralıklarla sürdürdükleri istihdam politikası da dikkate alındığında önemli düzeyde gizli işsizliğin bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 3.9. Kayseri İli Toplam, Kamu ve Özel İşçi Sayılarındaki Gelişme

İşçi Sayısı	Toplam			Kamu			Özel		
	Ocak 1997	Ocak 2001	Ocak 2002	Ocak 1997	Ocak 2001	Ocak 2002	Ocak 1997	Ocak 2001	Ocak 2002
1-9	16.064	19.809	14.803	611	922	834	15.453	18.887	13.969
10-24	7.959	9.490	9.635	861	1.053	1.021	7.098	8.437	8.614
25-49	5.685	6.861	7.719	672	930	751	5.013	5.931	6.968
50-99	5.521	7.779	7.332	1.454	1.439	1.752	4.067	6.340	5.580
100-249	8.451	11.443	12.704	3.211	3.191	3.045	5.240	8.252	9.659
KOBİ Toplam	43.680	55.382	52.193	6.809	7.535	7.403	36.871	47.847	44.790
250-499	7.891	6.488	7.138	2.913	2.120	1.634	4.978	4.368	5.504
500-999	8.261	12.460	10.112	3.108	3.696	3.545	5.153	8.764	6.567
1000-4999	3.415	2.452	5.150	1.089	1.224	1.207	2.326	1.228	3.943
5000 +	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam	63.247	76.782	74.593	13.919	14.575	13.789	49.328	62.207	60.809
Türkiye İç. Payı (%)	1,54	1,69	1,63	1,47	1,67	1,76	1,56	1,70	1,61

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri, 1997 ve 2000 Yılları

Kayseri genelinde KOBİ'lerde çalışan sayısı yılbaşları itibariyle 1997'de 43.680 iken, 2001 yılında 55.382'ye yükselmiş, ancak krizin derin olarak yaşandığı 2002 yılında düşüş yaşayarak 52.193'e gerilemiştir.

⁷⁶ Türkiye İş Kurumu Kayseri İl Müdürlüğü, İl İstihdam Raporu, Kayseri, 2002.

C. KAYSERİ'DE KOBİ'LERİN TEMEL SORUNLARI

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları sektörler, bölgelere ve illere göre değiştiği halde genelde bir benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Kayseri'deki KOBİ'lerin sorunları, genel olarak ülkemizdeki KOBİ'lerin sorunları bağlamında değerlendirilecektir.

KOBİ'lerin sorunlarını değişik açılardan gruplandırılabilir. Ülkemizde konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda, KOBİ'lerin sorunları değişik başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Örneğin, DPT'nin VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Komisyonu KOBİ İhtisas Alt Komisyonu Raporu'nda KOBİ'lerin sorunları: Altyapı sorunları, finansman sorunları, teknoloji sorunları, pazarlama sorunları, üretim ve eğitim sorunları şeklinde ele alınmıştır.⁷⁷

Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü (TES-AR) tarafından hazırlanan bir kitapta ise KOBİ'lerin sorunları sekiz başlık altında ele alınmıştır. Bunlar: Kredi ve finansman yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, teknoloji yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, yetişmiş eleman teminindeki güçlüklerden kaynaklanan sorunlar, tedarik ve rekabet şartlarından kaynaklanan sorunlar, altyapı ve donanım yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, değişen ekonomik koşullardan ve işbirliğinin sağlanamamasından kaynaklanan sorunlar, mevzuattan ve bilgi noksanlığından kaynaklanan sorunlar ve diğer sorunlardır.⁷⁸

1. Finansman Sorunları

KOBİ'lerin sorunları içinde finansman önemli bir yer tutmaktadır. Genelde KOBİ'ler buldukları ülkenin mevcut finans kaynaklarına ulaşma ve bu kaynaklardan yararlanma bakımından büyük ölçekli işletmelere göre daha dezavantajlı bir durumdadırlar. Ülkemizde varolan finansal sistem KOBİ'lerin aleyhine işlemekte, KOBİ'lerin dinamik yapısı ve gelişme potansiyeli önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

⁷⁷ DTP, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sanayi Komisyonu KOBİ İhtisas Alt Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara 2000,s., 18-47.

⁷⁸ TES-AR, Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri, TES-AR Yayını, Ankara, 1994, s. 12-19.

Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam kredi hacmi içindeki oranı oldukça düşük düzeydedir. AB ülkelerinde ortalama yüzde 30 civarında olan, Japonya' da yüzde 50 sınırını aşan KOBİ'lerin toplam kredi payı içindeki yeri, Türkiye'de yüzde 3-5 dolaylarında seyretmiştir. Diğer yandan söz konusu kredi payının 1-5 personel çalıştıran mikro işletmeler grubunda yüzde 1' in altına indiği ve 1-9 personel çalıştıran çok küçük işletmeler grubunda ise ancak yüzde 1-1,5 seviyesinde seyrettiği dikkate alındığında durumun ciddiyeti daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.⁷⁹

Ülkemizde sayıları, milli hasılaya olan katkıları ve sağladıkları istihdam olanakları bakımından önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı payın bu kadar düşük olmasının en önemli sebebi, bankaların kaynaklarının sınırlı ve kaynak maliyetlerinin yüksek oluşu ile ülkemizdeki kredi şartlarının ağır ve kredilerin kısa vadeli olmasıdır.⁸⁰

KOBİ'ler, mevcut finansal kaynaklara ulaşmada da önemli problemlerle karşı karşıya bulunmaktadır. Dış finans kaynaklarının yetersizliği ve koşulların bu kesim için elverişsiz olması (yüksek faiz oranları, finans kuruluşlarının teminat talepleri, bürokratik ve yorucu prosedür v.b.) sebebiyle, ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lerin öz sermayeleriyle iş kurup faaliyet göstermesi mümkün olmaktadır. Dolayısıyla, öz kaynakları son derece kısıtlı olan ve kredilerden yararlanma imkanları da yok denecek kadar az olan KOBİ'ler, yeni teknolojileri takip etmekten ve uluslar arası alanda rekabet edebilecek üretimi gerçekleştirmekten yoksundurlar.

2. Pazarlama Sorunları

KOBİ'lerde pazarlama, üretime yön veren satış ve satış sonrası etkinlikleri kapsayan bir araç olarak değil, satışla eş anlamlı bir sözcük olarak kullanılmaktadır. Pazarlama ve satış kavramları birbirinden ayrılarak "tüketici odaklı çalışma" üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Pazar gereği gibi araştırılıp, talep projeksiyonu yapılarak talep ve pazar koşullarındaki değişimler anında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla satış tahminleri geçmiş yıllardaki sezgi ve deneyimlere dayandırılarak yapılmamalı, pazar araştırmalarına dayandırılmalıdır. Oysa, İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı tekstil, kimya

⁷⁹ TOSYÖV, KOBİ'ler ve Kredi olanakları, TOSYÖV Yayınları, Ankara, 1996, s.3.

⁸⁰ M. Karabıçak; N. Altıntepe, KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı, I.Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001, s.289.

ve metal eşya sektörlerinde faaliyette bulunan KOBİ'lere ilişkin olarak yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlara göre, KOBİ'ler hangi pazara ürün sunarlarsa sunsunlar çoğunlukla pazar araştırması yapmamaktadırlar. Bu nedenle KOBİ'ler pazarlarda oluşan değişimlerden zamanında haberdar olamamakta ve hata yapma olasılıkları artmaktadır. KOBİ'ler Ar-Ge faaliyetlerine de önem vermemekte, çoğunlukla duruma göre benzer ürünleri taklit etme yolunu tercih etmektedirler. Sonuç olarak bilgi eksikliği plan yapmayı engellemekte, satışta zorluklara neden olmaktadır.⁸¹

3. Üretim ve Hammadde Teminindeki Sorunlar

Bu başlık altındaki sorunları: Üretim kapasitesi yetersizliği, teknolojik yetersizlik, pazar araştırması yapılmaması, Ar -Ge faaliyetlerinin eksikliği, kapasite belirlenmesindeki yanlışlıklar, hammadde ve işletme malzemesi vb. tedarikindeki sorunlar, uluslararası kalite normlarında ürün üretememe ve fason üretim planında karşılaşılan sorunlar ve stoklama (depolama) sorunları şeklinde sıralamak mümkündür.⁸²

KOBİ'lerde üretim ile ilgili sorunların başında tam kapasite ile çalışamama gelmektedir. Sorun sektörler göre değişim göstermemektedir. Değişik sektörlerde tam kapasite ile çalışamama nedenlerinin başında iç talep yetersizliği gelmektedir. Yüksek enflasyon, satın alma gücünü düşürmek yoluyla talepte düşüşe neden olmakta, dolayısıyla sermaye yetersizliği ortaya çıkmaktadır. İstikrarsız ekonomik ortam özellikle KOBİ'leri yaşama savaşına iterken gerekli yatırımların yapılmasına da engel olmaktadır.⁸³

Üretimde karşılaşılan bir diğer sorun da teknolojiden kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki KOBİ'lerin karşılaştıkları teknolojik sorunları şu şekilde sıralayabiliriz:⁸⁴

- KOBİ'lerin birçoğu teknolojik yenilikleri tek başlarına takip edebilecek düzeyde olmayıp, yurt içinde ve yurt dışında gerçekleşen teknik ve ticari

⁸¹ TÜGİAD, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, KOBİ'ler, TÜGİAD Yayını, İstanbul, 1995, s.66.

⁸² M. Erkan; A. Eleren, Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi, I. Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001, s.159-160.

⁸³ TÜGİAD, A.g.e., s. 61.

⁸⁴ N. Yelikalan; M. Ener, KOBİ'lerin Avrupa Birliğine Entegrasyon Sürecinde Karşılaştıkları Teknolojik Sorunlar, I. Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001,s.231.

gelişmeleri izleyememektedirler.

- Genel olarak bakıldığında teknoloji düzeyleri düşüktür.
- Teknolojik açıdan yeterli olsalar da yetişmiş eleman sıkıntısı çekmektedirler.
- Finansman sorunu ile karşı karşıya olan KOBİ'ler teknolojik alt yapılarını yenileyememektedirler. Bu nedenle dünya standartlarında üretim yapabilmeleri ve rekabet edebilmeleri güçleşmektedir.
- Genelde yurt dışından teknoloji ithal yoluyla makine ve teçhizat getirerek üretim yapılması da üretim maliyetini arttırmaktadır.

Teknolojik yenilikleri izleme konusunda KOBİ'ler için en büyük engel, Ar-Ge çalışmalarının yetersizliği ve Ar-Ge birimini kendi bünyelerinde bulundurmama eksikliğidir. Yenilikleri izleme şekillerinin başında yurtdışındaki fuarların takip edilmesi gelmekte, bunu yurtiçinde üretilen ürünlerden esinlenme izlemektedir. Patent, know-how ve lisans anlaşmaları tercihi oldukça düşük olup, daha çok kimya ve metal eşya sektörlerinde görülmektedir.⁸⁵

Öyle ki, KOBİ'ler finansal sorunların da etkisi ile hammadde alımı konusunda hem miktar olarak hem de fiyat olarak dezavantajlı şartlar altında kalmaktadırlar. Ayrıca ithalat imkanları azdır. Dolayısı ile varsa iç pazardaki üreticilere, yoksa ithalatçı ve aracılara kesin bir bağımlılıkları olduğu için hammadde ve ara malı girdilerinde fiyatlar üzerinde pazarlık imkanları dahi olamamaktadır. Sonuç olarak da küresel rekabet avantajlarından faydalanamamaktadırlar.

4. İşyeri Sorunları

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle dağınık ve düzensiz bir biçimde yerleşmişlerdir ve çoğu yeterli alt yapıdan yoksun olarak faaliyet göstermektedir.

KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesini sağlayıcı politikaların önemli bir bölümünü de, bu işletmelerin yerleşim sorunlarının giderilmesi oluşturmaktadır. Sanayi işletmelerinin düzenli ve planlı yerleşimlerinin sağlanması, hem işletmelerin içsel gelişmeleri açısından hem de oluşabilecek çevre sorunlarının ve düzensiz kentleşmenin giderilmesi açılarından önem taşımaktadır. Sanayi tesislerinin planlı yerleşimini

⁸⁵ H.Özgen; S. Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1997, s.40.

sağlamak ve sanayicilerin mekan sorunlarını gidermek amacıyla yüz yılı aşkın süredir dünya genelinde OSB ve KSS'ler sistemi uygulanmaktadır.⁸⁶

Ülkemizde düzenli bir sanayi yapısının oluşturulması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve kentlerin planlı gelişiminin sağlanmasında rol oynaması planlanan Organize Sanayi Bölgeleri, bugün ulaştığı nokta da gerek kuruluş aşamasında gerekse bölgenin faaliyete geçişi sonrasında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların kaynağı kent planlama pratikleri ile Organize Sanayi Bölgeleri yer seçim ve planlama aşamaları arası kopukluk, hukuki düzenlemelerin ve devlet desteğinin yetersizliği ile kaynakların atıl kalmasına ve israf edilmesine neden olan siyasi tercihlerdir.⁸⁷

5. Eğitim Sorunları

İçinde bulunduğumuz ekonomik ve sosyal gelişme süreci, bilgi toplumu olarak adlandırılmaktadır. Bu sürecin en önemli unsurları, beşeri sermaye veya bilgi işgücü olarak adlandırılan eğitilmiş işgücüdür. Yapılan araştırmalar, ülkemizdeki KOBİ'lerin yeteri kadar eğitilmiş işgücüne sahip olmadıklarını ve çoğunun sadece çıraklık eğitimi almış kişileri çalıştırdıklarını ortaya koymaktadır. Çalışanların eğitimsiz olması KOBİ'lerde verimliliği düşürmektedir.⁸⁸

Türkiye'de KOBİ'lerin yönetim sorunlarının temelini eğitimdeki eksiklikler oluşturmaktadır. KOBİ'lerde, yapıları gereği işletme fonksiyonları belirginleşmemiş, dolayısıyla satın alma, pazarlama, personel, üretim ve yönetim faaliyetleri müteşebbislerin bilgi, beceri, eğitim ve şahsi yetenekleri ile orantılı olarak sınırlı kapasite ile yürütülmek zorunda kalmıştır. Bu durum, KOBİ'lerin ekonomik ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmalarına, dolayısıyla verim düşüklüğü yanında kalite, standart ve sürüm bakımından rekabet şanslarının azalmasına neden olmaktadır.⁸⁹

⁸⁶ DTP, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sanayi Komisyonu KOBİ İhtisas Alt Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara 2000,s.97.

⁸⁷ A.g.e.,s.100.

⁸⁸ H. Atik; S. Sezer, Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde KOBİ'lerin Sorunları: Kayseri ve Nevşehir Örneği, I Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama ve Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001, s.86-87.

⁸⁹ H.Özgen; S. Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1997, s.43.

Mesleki eğitim açısından baktığımızda, Türkiye’de 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, küçük sanayide çalışanların eğitimini büyük ölçüde çözümlenmekle birlikte mesleki eğitim, teknik eğitim ve eğitimcilerin eğitimi konusunda yapılan faaliyetler sınırlı kalmaktadır.⁹⁰

Çıraklık ve Meslek Eğitimi konusunda 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitimi Kanununun amacına ulaşması için, dersane ve eğitici açığının kapatılması ve eğitimin teorik olmaktan çıkarılarak pratik yönden desteklenmesi suretiyle tüm ülke genelinde yaygınlaştırılması ve bu eğitimin tüm meslek dallarını kapsar hale getirilmesi doğru olacaktır.⁹¹

6. Bürokrasi ve Mevzuat Sorunları

Küçük ve orta boy işletmelerin Türkiye’deki çalışma mevzuatından, mesleki yasalardan, mahalli idarelerden ve kamu görevlilerinden kaynaklanan çok çeşitli sorunları bulunmaktadır.

KOBİ’ler gerek kuruluş aşamasında gerekse de faaliyetleri sırasında kamu kuruluşları ile olan ilişkilerinde bürokratik engellerle karşılaşmaktadırlar. KOBİ’ler ile ilgilenen kamu kuruluşları arasında tam bir işbirliği ve koordinasyon sağlanamaması kavram kargaşasına, işlerin uzamasına ve sonuçta zaman ve para kaybına neden olmaktadır.⁹²

Ülkemizde küçük ölçekli işletme kurmayı düşünen bir girişimci, yapmayı planladığı işin niteliğine göre yaklaşık altmış ayrı kamu kuruluşuna başvurmak ve istenilen belgeleri düzenlemek zorundadır. Kuracağı işletmenin işyerini kendi inşa etmeyi planlayan girişimci, mevcut bir işyerini kiralayan veya satın alan girişimciye oranla daha çok bürokratik işlemlerle karşılaşmakta ve sınırlı başlangıç sermayesi daha kuruluş aşamasında erozyona uğramaktadır. Küçük ve orta boy işletmenin kurulabilmesi için (kuruluş yerinin girişimci tarafından seçilip, işyerinin inşa edilmesi durumunda) başlangıçtan işletmenin açılışına kadar geçen sürede mevzuat gereği olarak

⁹⁰ H.Özgen; S. Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1997, s.43.

⁹¹ A. Memduh Üreyen, Türkiye’de Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Mevzuat Sorunları, Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayını, Yayın No: 358, Ankara, 1987, s.122.

⁹² A.g.e., s.43.

yapılması gereken işlem sayısı (girişimciden istenilen belgelerin sayısı) 141 adettir. İstenilen belgelerin yanlış veya eksik doldurulması nedeniyle girişimcinin geri çevrilmesi durumunda, yapılması gereken işlem sayısı doğal olarak daha da artmaktadır.⁹³ Ülkemizde genelde, kanun, tüzük ve yönetmelikler küçük işletmeler tarafından anlaşılacak kadar karışık olduğundan dolayı, örneğin vergi ödemelerinde, gecikme faizi ve cezaları ile karşılaşmakta ve bazı muafiyetlerden yararlanamamaktadır.

7. Dış Ticaret Sorunları

İhracat sektörü, ihracat yapacak firmanın pek çok bilgi birikimine sahip olması yanında onların rekabet edebilir mallar üretmesini de gerektirdiğinden bu sektörde, küçük ve orta boy firmaların ancak geleneksel pazar ve alıcılara sahip olanları faaliyet gösterebilmektedir. Belki bu firmaların çok küçük bir yüzdesi ihracat sektörüne girmeyi denemektedir. Bu durum, GSMH'nin en büyük payını dış ticaretten sağlandığı ülkelerde farklı bir görünüm almakta ve çok sayıda işletmenin modern teknoloji içinde ihracata yönelik üretim yaptıkları görülmektedir.⁹⁴

İhracata yönelmiş firmaların, ihracatlarını geliştirme kapsamında karşılaştıkları başlıca sorunlar arasında kalite kontrolü ve standardizasyon bulunmaktadır. Ayrıca fiyat maliyet ilişkisini doğru kuramamaları da bir sorun kaynağıdır. Temelde ihracat konusunda KOBİ'lerin kronik sorunları, ihracat pazarlaması yönetimi düşüncesinin ve yaklaşımının uygulanamamasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım kapsamında, ihracat pazarına ilişkin sorunlar ve finansal sorunlar belirli derecede önem kazanmaktadır.⁹⁵

Türkiye'de KOBİ'ler açısından dış rekabette belirleyici olan temel unsurlar, finansman ve girdi maliyetleridir. Bu çerçevede ihracat performansını olumsuz etkileyen faktörler, yüksek üretim maliyetleri, dış talep yetersizliği, düşük kaliteli mal üretimi, kredi elde etme güçlükleri, taşımacılıkta yaşanan güçlükler, ürün adaptasyonunda yaşanan güçlükler, yüksek ihracat vergileri ve piyasa organizasyonu

⁹³ Oktay Alpugan, Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri, <http://www.tesob.org.tr>

⁹⁴ İ. Uludağ; V. Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler), İTO Yayını, İstanbul, 1991, s. 24.

⁹⁵ M. Oktav; A. Kavas; G. Önce; M. Tanyeri, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB Yayınları, Ankara, 1990, s. 29.

yetersizlikleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.⁹⁶

İhracata ilişkin sorunları aşabilmenin en önemli yolu dış ticaret şirketlerinin yaygınlaştırılması ve çok iyi bir pazarlama organizasyonunun oluşturulmasıdır.⁹⁷

III. KAYSERİ İLİNDE YAPILACAK YATIRIMLARA UYGULANAN DEVLET YARDIMLARI

Kayseri ili ve ilçeleri yatırımlarda devlet yardımları yönünden Normal Yörelere kapsamında yer almaktadır. Ülkemizde, yürürlükte olan teşvik düzenlenmesi iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, KOBİ teşvik sistemi ile ilgili düzenlemeler, ikincisi ise yatırım teşvikine ilişkin olan düzenlemelerdir. Aşağıda önce KOBİ teşvik uygulamaları açıklanmakta daha sonra da yatırımlara yönelik teşvik sistemi ele alınmaktadır.

A. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Desteklenmesi

KOBİ' lere yönelik yatırım teşvik uygulamaları:

- 18 Ocak 2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında 21 Aralık 2000 tarihli 2000/1822 sayılı Karar,

- 18 Şubat 2001 tarih ve 24322 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ",

- 10 Eylül 2003 tarih ve 25225 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına ilişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ" hükümlerinin uygulanmasına ilişkin 2003/1 sayılı Genelge, çerçevesinde yürütülmektedir.

KOBİ'lerin makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi alımlarının desteklenmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığınca KOBİ teşvik belgesi düzenlenir. Ayrıca bina, inşaat harcamaları, turizm (konaklama tesisleri),

⁹⁶ Güven Delice, KOBİ'lerin İhracata Yönlendirilmesinde Finansman Destekler: Türk Eximbank Kredileri Üzerine Bir Uygulama, I Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001, s.270.

⁹⁷ TÜGİAD, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, KOBİ'ler, TÜGİAD Yayını, İstanbul, 1995, s. 69.

eğitim ve sağlık yatırımları’da KOBİ teşvik belgesi kapsamına alınabilir. 18 Ocak 2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları hakkında 24 Aralık 2000 tarihli 2000/1822 sayılı Karar ile imalat, tarımsal sanayi, turizm, eğitim, sağlık, madencilik, yazılım geliştirme yatırımları da KOBİ kapsamında desteklenmektedir.⁹⁸

Destek unsurlarından yararlanabilmek için KOBİ teşvik belgesine konu bina inşaat, makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi teminine yönelik yatırımın 950.000 Yeni Türk Lirasını aşmaması gerekmektedir.⁹⁹

Bina inşaat harcamaları, sabit yatırımın yüzde 20’sini geçmemek kaydıyla, sadece turizm (konaklama tesisleri), eğitim ve sağlık yatırımlarında öngörülebilir.¹⁰⁰

Yatırımcı adına düzenlenecek KOBİ teşvik belgesi için Hazine Müsteşarlığına müracaat, aracı bankalar tarafından yapılır. Aracı bankalar KOBİ teşvik belgesine bağlanmasını talep ettikleri yatırım ile ilgili bilgi ve belgeleri Müsteşarlığın belirleyeceği ayrı bir format içinde temin eder. Bu bilgilerin doğruluğundan ve talebin ilgili karar ve tebliğlere uygunluğundan aracı bankalar sorumludur.

Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımların Teşvik Fonu Hakkında Karar hükümlerine göre düzenlenmiş ve halen geçerli olan Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında bulunan makine ve teçhizat için KOBİ teşvik belgesi düzenlenmez. Ayrıca, Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar gereği düzenlenen ve halen devam eden yatırımların tamamlama vizeleri yapılmadan yeni KOBİ teşvik belgesi düzenlenemez.¹⁰¹

KOBİ yatırımları için öngörülebilecek destek unsurları: Gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası, yatırım indirimi, katma değer vergisi istisnası, vergi, resim ve harç istisnası, fondan kredi tahsisi olarak sıralanabilir.

⁹⁸ Hazine Müsteşarlığı, http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/kobitesvik_mevzuat.htm

⁹⁹ Resmi Gazete, 2002/1 sayılı Genelge, 24833 sayılı, 01.08.2002 .

¹⁰⁰ Resmi Gazete, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ, (Madde 5),24833 sayılı, 01.08.2002 .

¹⁰¹ Resmi Gazete, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ”, (Madde 6 ve 7), 24833 sayılı, 01.08.2002 .

B. Yatırım Teşvik Belgeleri ve Kayseri İlinde Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Değerlendirilmesi

Kayseri’de teşvik belgeli yatırımlar, şu an yürürlükte olan “09 Temmuz 2002 tarih 24810 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında 2002/4367 sayılı Karar” ve “30 Temmuz 2002 tarih ve 24831 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2002/4367 sayılı Tebliğ” de belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde desteklenmektedir.

Destek unsurlarından yararlanılması için yatırımların, Hazine Müsteşarlığı tarafından makro ekonomik politikalar, arz-talep dengesi, sektörel mali ve teknik durum yönünden yapılacak değerlendirme sonucunda uygun görülerek, bu Karar ve bu Karara istinaden yayımlanacak tebliğlerde belirtilen ilke ve ölçütler içinde kalınmak koşulu ile teşvik belgesine bağlanması gerekmektedir.

Mevzuata göre; yatırımlara sağlanabilecek destek unsurları şunlardır:

Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası, teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat ithalatı, yürürlükteki İthalat Rejimi kararı çerçevesinde, gümrük vergisi ve toplu konut fonu’ndan istisnadır.

Yatırım İndirimi, gelir veya kurumlar vergisi indirimidir. Kayseri ‘de yapılacak yatırımlarda: Organize Sanayi Bölgesinde yüzde 100, özel önem taşıyan sektör yatırımlarında yüzde 100, diğer yatırımlarda yüzde 60 yatırım indirimi uygulanmaktadır.

Katma Değer Vergisi İstisnası, yatırım teşvik belgesi kapsamında yer alan makine ve teçhizatın yurtiçi ve yurtdışı alımlarında KDV istisnası uygulanmaktadır.

Vergi, Resim ve Harç İstisnası, teşvik belgeli yatırımlarda, yatırımın tamamlanmasından sonra 2 yıl içerisinde 10 bin ABD Doları tutarında ihracat taahhüt edilmesi kaydıyla, şirket kuruluşu, sermaye tezyidi, yatırım kredileri ve aynı sermaye iştiraklerinde bunların şirket adına tapuya tescil işlemleri ve bu kapsamda düzenlenecek kağıtlar damga vergisinden ve harçlardan muafır.

Fon Kaynaklı Kredi Tahsisi, Ar-Ge yatırımları, teknopark yatırımları, teknoparklarda yapılacak yatırımlar, çevre korumaya yönelik yatırımlar, Bilim

Teknoloji Yüksek Kurulu veya TÜBİTAK tarafından belirlenen öncelikli teknoloji alanındaki yatırımlar, bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar ve Organize Sanayi Bölgelerine taşınacak yatırımlar öngörülen şartlar çerçevesinde Teşvik Fonu kaynaklı krediden yararlandırılmaktadır.

Kayseri’de 1980-2005 yılları arasında gerçekleştirilen teşvikli yatırımlar Tablo 3.10 ‘de görülmektedir.

Tablo 3.10. Kayseri İli Teşvik Belgeleri

Yıllar	Teşvik Belgeli Yatırım Adeti (KOBİ + Yatırım Teşvik)	Sabit Yatırım Tutarı YTL (KOBİ + Yatırım Teşvik)	İstihdam (KOBİ + Yatırım Teşvik)
1980	7	1.030	*
1981	21	4.156	*
1982	11	6.453	*
1983	8	4.056	*
1984	10	9.194	*
1985	17	14.877	*
1986	32	50.178	*
1987	39	66.747	*
1988	34	229.054	*
1989	37	283.977	*
1991	19	350.196	1.685
1992	26	753.078	1.527
1993	37	2.154.073	2.554
1994	16	2.055.238	665
1995	91	61.414.479	8.381
1996	106	51.994.755	7.467
1997	117	64.547.445	6.512
2001	44	83.648.415	1.762
2002	74	247.941.198	2.966
2003	68	434.968.172	5.248
2004	90	515.961.957	3.039
2005	64	191.090.806	1.977

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

*Bilgi edinilememiştir.

Tablo 3.10’da görüleceği üzere, Kayseri’de teşvik belgeli yatırım sayısı 1985 yılı öncesinde oldukça azdır. 1985 yılı ise Kayseri için yatırımlar bakımından bir dönüm noktasıdır. Yatırımlarda hem nicel, hem de nitel bir artış başlamıştır. Bu yıldan itibaren görülen artış, 1985 yılında öngörülen teşvik tedbirlerinin bir sonucudur. 1985 yılı sonrasında uygulamaya konulan teşvik primi ve kaynak kullanımını destekleme

primi ve 1988 yılında organize sanayi bölgesindeki yatırımların ikinci derecede kalkınmada öncelikli yöre teşviklerinden yararlandırılması sonucunda Kayseri’de yatırımlar çok daha fazla artmıştır. 1988 yılında organize sanayi bölgesindeki yatırımlarda kaynak kullanımını destekleme primi oranının yüzde 7’den yüzde 40’a çıkarılması, teşvik priminin ise yüzde 25’e çıkarılması yeni ve büyük yatırımların sayısını artırmıştır.

Özetle, bu dönemde Kayseri sanayisinin gelişmesinde ve sınai yatırımların artmasında, uygulanan teşvik tedbirlerinin büyük bir etkisi olmuştur. 1990 yılından sonra teşvik tedbirlerinin özellikle nakit desteklerin kısıtlanmasıyla yatırımlar büyük ölçüde azalmıştır.

IV. KAYSERİ İLİNDEKİ KOBİ DESTEK KURUMLARI VE UYGULANAN DESTEKLERİN KOBİ’LERİN GELİŞİMİNE ETKİLERİ

A. KOSGEB ve KOBİ’lere Yönelik Destek Programları

Türkiye’de küçük sanayinin geliştirilmesi için gerekli sistem içinde kamu-özel sektör, büyük sanayi-küçük sanayi ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasına rağmen ayrı ayrı ve kopuk hizmet veren kuruluşlar arası bağı temin etmek, iyi bir koordinasyon sistemini sağlamak üzere özel hukuk hükümlerine göre özerk bir kamu kuruluşu oluşturmak amacıyla KOSGEB kanunu hazırlanmıştır.¹⁰²

KOSGEB, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkı ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 24 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur.¹⁰³

KOSGEB’in sunduğu hizmetler: Finansman, bilgilendirme, işletmeler arası işbirliği, girişimciliği geliştirme, teknolojik girişimciliğin desteklenmesi, laboratuvar, danışmanlık, kalite geliştirme, eğitim, uluslararası gözetim, sanayi alanları projelendirme, pazar araştırma ve ihracatı geliştirme, gümrük birliği ve kalkınma hizmetleri olarak sıralanabilir.

¹⁰² KÜSGET, Bazı Ülkelerde Küçük ve Orta Boy Sanayi (KOS) İşletmeleri, KÜSGET Yayını, Ankara, 1990, s.101.

¹⁰³ KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

KOSGEB, Kayseri’de Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Merkezi ve Kayseri İşletme Geliştirme Merkezi olmak üzere iki adet birimi aracılığı ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo 3.11’de 2003 ve 2004 yıllarında Kayseri’de verilen KOSGEB destek tutarları yer almaktadır.

Tablo 3.11. Kayseri’de Verilen KOSGEB Destek Tutarları

Destek Adı	Destek Sayısı		Yıllara Göre Destek Tutarı (YTL)		Toplam Destek Tutarı (YTL)
	2003	2004	2003	2004	2003+2004
Danışmanlık	21	58	15.510	379.249	394.759
CE Genel Testler Analizleri	0	12	0	71.680	71.680
Malzeme Teçhizat Prototip	7	18	122.598	344.726	467.324
Teknoloji Ar-Ge Danışmanlık	0	44	0	12.838	12.838
Ar-Ge Sonuçları Yayınlama	0	1	0	3.043	3.043
Yayın Temini	0	6	0	3.051	3.051
Yurtdışı Kongre-Konferans Panel Katılım	0	8	0	12.251	12.251
Temel Altyapı	0	2	0	11.270	11.270
Bilgi Yayımı	0	45	0	109.055	109.055
E-Ticarete Yönelme	0	2	0	10.493	10.493
İhracata Yönelik E-Ticaret	0	1	0	10.930	10.930
Yerel Ekonomik Araştırma	0	2	0	41.231	41.231
Genel Eğitim Programları	238	176	31.036	149.782	180.818
Eğitim Destekleri	0	8	0	20.159	20.159
İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi	5	2	9.000	1.096	10.096
Milli Katılım Düzeyindeki Yurtdışı Fuarlara Katılım	7	11	33.000	67.668	100.668
Milli Katılım Dışındaki Yurtdışındaki Fuarlara Katılım	1	6	12.000	73.907	85.907
Yurtiçi Uluslararası Sanayi İhtisas Fuarlarına Katılım	10	15	0	28.736	28.736
Yurtiçi Sanayi Fuarlarına Katılım	16	224	19.237	388.406	407.643
Tanıtım	0	27	3.472	187.113	190.585
Nitelikli Eleman İstihdamı	35	62	240.725	402.501	643.226
Bilgisayar Yazılımı	21	78	123.603	1.070.204	1.193.807
Faydalı Model Belgesi	0	2	0	1.890	1.890
Endüstriyel Tasarım Tescil Belgesi	0	4	0	1.232	1.232
Altyapı ve Üstyapı Proje	1	5	24.500	97.466	121.966
TOPLAM	370	819	634.681	3.499.977	4.134.658

Kaynak: KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, 2005

Kayseri’de, KOBİ’lere 2003 yılında 370 adet, 2004 yılında ise 819 adet destek verilmiştir. Söz konusu destekler için 2003 yılında 634.681 YTL, 2004 yılında 3.499.977 YTL olmak üzere toplam 4.134.658 YTL destek sağlanmıştır.

KOSGEB tarafından KOBİ'lere sağlanan desteklerden önemli görülenleri aşağıda maddeler halinde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1. Danışmanlık Desteği

İşletmelerin, girişimcilerin ve işletici kuruluşların; yatırım yönlendirme, atıl kapasitelerini değerlendirme, kalite ve verimliliklerini artırma, idari ve teknik mevzuat uygulaması, ürün - yöntem geliştirme ve benzeri hususlarda yapacakları çalışmalar kapsamında planlama, yatırım, modernizasyon, teknolojik araştırma - geliştirme ve teknoloji adaptasyonu, üretim, pazarlama, enformasyon, yönetim ve benzeri konulardaki bilgi ve becerilerini geliştirmek, yurtiçi - yurtdışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmelerini temin etmek, istihdamın ve katma değer artırılabilmesi için yeni işletmelerin kurulmasını sağlamak amacı ile gerekli danışmanlık ihtiyaçlarına destek verilmesidir.

Bu amaçla, işletmelerin KOSGEB veri tabanında bulunan yerli veya yabancı her türlü şirket statüsündeki danışmanlık kuruluşları, serbest meslek erbabı ve bu alanda faaliyet gösteren üniversiteler, kamu kuruluşları ile vakıf ticari işletmelerinden satın alacakları danışmanlık hizmetine destek verilmektedir.

KOSGEB'in işletme başına sağlayacağı danışmanlık desteği parasal üst limiti 15.000 YTL'dir. Destek oranları, işletme başına sağlanacak toplam destek tutarını aşmamak koşulu ile, Gelişmiş Yörelerde yüzde 60, Normal Yörelerde yüzde 70, ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yüzde 80'dir. İşletmeler başvurularını, KOSGEB uygulama birimlerine yapabilirler.¹⁰⁴

Bu destek kapsamında KOSGEB tarafından Kayseri'de ki KOBİ'lere, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 394.759,00 YTL tutarında danışmanlık desteği verilmiştir.¹⁰⁵

2. Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Desteği

Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip işletmelerin, ulusal ve uluslararası platformlarda rekabet edebilecek teknolojik düzeyde kurulması, gelişmesi ve yeni ürün üretilmesi veya geliştirilmesi amacı ile bu işletmelere teknolojik araştırma ve geliştirme desteği verilmesidir.

¹⁰⁴ KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

¹⁰⁵ KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Ankara, KOSGEB Yayını, 2006, s.73.

Bu destekten teknoloji geliştirme merkezleri, duvarsız teknoloji inkübatörleri, teknoloji yenilik merkezleri ve benzeri nitelikteki Ar-Ge projelerine yönelik işbirliği protokolleri çerçevesinde oluşturulan kurullarda desteklenmesine karar verilen işletmeler yararlanabilir.¹⁰⁶

Bu desteğin oranları aşağıdaki gibidir:

Malzeme, teçhizat ve prototip üretimi ile ilgili giderler ve deneme amaçlı hammadde temini için, teçhizat ve demirbaşların teminat karşılığı satın alınması halinde verilecek desteğin üst limiti 200.000 YTL'dir. Teçhizat ve demirbaşların finansal kiralama yolu ile alınması halinde teçhizat ve demirbaşların faturada yer alan peşin bedeli ve KDV dışında kalan finansal kiralama giderlerine verilecek desteğin üst limiti 50.000 YTL'dir.

Projesi KOSGEB tarafından desteklenerek başarı ile tamamlanan işletmelere verilecek olan kalite geliştirme ve teknolojik donanım temini için, kalite geliştirme ve teknolojik donanım için gerekli demirbaşların teminat karşılığı satın alınması halinde verilecek desteğin üst limiti 50.000 YTL'dir. Kalite geliştirme ve teknolojik donanım için gerekli demirbaşların finansal kiralama yolu ile alınması halinde teçhizat ve demirbaşların faturada yer alan peşin bedeli ve KDV dışında kalan finansal kiralama giderlerine verilecek desteğin üst limiti 15.000 YTL'dir.

Danışmanlık desteği, teknoloji araştırma ve geliştirme desteğinden yararlanan işletmelerin danışmanlık ihtiyacının karşılanabilmesini teminen, işbirliği yapılmış olan üniversitelerden sağlanacak danışmanlık hizmetinden ilgili üniversitelerin belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde yararlanır. İşletmelerin yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelerden alacağı danışmanlık hizmeti desteği üst limiti 20.000 YTL'dir.

Ar-Ge sonuçlarını yayınlama desteği, Ar-Ge çalışmasının sonuçlarının tanıtımı ve duyurulması amacı ile işletme tarafından kitap, broşür, CD ve benzeri doküman yayınlaması giderleri desteği üst limiti 3.000 YTL'dir.

Teknopark kira desteği üst limiti 20.000 YTL'dir.

İşletmelere Ar-Ge projelerini gerçekleştirebilmeleri için KOSGEB birim binalarında yirmi dört aya kadar işlik tahsisi yapılmaktadır.

¹⁰⁶ KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

İşletmelerin, Ar-Ge konusuna ilişkin yurtdışı kongre, konferans, panel, sempozyum, teknoloji fuarları ile teknoloji transfer amaçlı yurtdışı toplantılara katılım ve ziyaret desteği üst limiti 5.000 YTL'dir.

Bu destekten yararlanmak için, Teknoloji Geliştirme Merkez Müdürlükleri ve Duvarsız Teknoloji İnkübatörleri'ne başvurulabilir.

Bu destek kapsamında KOSGEB tarafından Kayseri ili'nde ki KOBİ'lere, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 12.838,00 YTL tutarında teknoloji Ar-Ge geliştirme desteği ve 3.043 YTL tutarında Ar-Ge sonuçları yayınlama desteği verilmiştir.¹⁰⁷

3. Yerel Ekonomik Araştırma Desteği

Yararlanıcılara, doğal kaynaklar, mevcut altyapı ve üstyapı, ekonomik durum, sanayi envanteri ve benzeri çalışmalarla analizlerin yapılması ve uygun yatırım alanlarının tespit edilerek, uygun ve karlı yatırımların gerçekleştirilmesi, ekonomik, sosyal gelişme ile ulusal ve bölgesel kalkınmaya esas teşkil edecek stratejik planların oluşturulması ile ilgili yörelerde yapılan araştırmalar için verilen geri ödemesiz destektir.

Bu destek ile sağlanacak faydalar, yörelerde mevcut durum analizleri, atıl yatırımların önlenmesi, uygun yatırım alanlarının tespiti, uygun olarak belirlenen alanlarda yeni yatırımların yapılması ile bölgesel ve ulusal kalkınmaya katkıdır.

Bu destekten, TOBB, TESK ve bünyelerindeki odalar, borsalar, birlikler ve bunların katılımları ile kurulan şirket, dernek ve vakıflar, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri yönetimleri, sektörel / bölgesel bazda işletmelere yönelik faaliyet gösteren dernek, birlik, vakıf ve kooperatifler gibi meslek kuruluşları yararlanabilmektedir.

Bu destek kapsamında yapılacak olan araştırmalar için verilecek desteğin üst limiti 15.000 YTL olup, KOSGEB destek oranı: Kalkınmada Öncelikli Yörede yüzde 80, Normal Yörelerde yüzde 70 ve Gelişmiş Yörelerde yüzde 60 olarak uygulanmaktadır.¹⁰⁸ Başvurular, KOSGEB uygulama birimlerine yapılmaktadır.

¹⁰⁷ KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Ankara, KOSGEB Yayını, 2006, s.73.

¹⁰⁸ KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

Bu destek kapsamında KOSGEB tarafından Kayseri ili'nde ki KOBİ'lere, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 41.231,00 YTL tutarında yerel ekonomik araştırma desteği verilmiştir.¹⁰⁹

4. Eğitim Destekleri

Genel Eğitim Programları:

İşletmelere, KOSGEB tarafından organize edilen eğitim programlarına katılımları için verilen desteği kapsar. İşletmelerin, yurtiçi - yurtdışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmelerini temin etmek, istihdamı ve katma değeri artırabilmek için; planlama, yatırım, modernizasyon, teknolojik araştırma geliştirme, teknoloji adaptasyonu, üretim, pazarlama, finansman, enformasyon, yönetim, mevzuat, girişimcilik gibi konulardaki bilgi ve becerilerini geliştirmek amacı ile eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için destek verilmesidir.

Bu destekten, imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve 1-150 arasında işçi çalıştıran işletmeler yararlanabilir.

Genel eğitim programları, işletmelerin eğitim ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda KOSGEB tarafından düzenlenen eğitim programları olup, katılımcılar için konu ve katılım sayısı sınırı aranmaz. Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yer alan işletmelerde genel eğitim programları yüzde 100 desteklenir. Normal Yörelerde yüzde 90, Gelişmiş Yörelerde yüzde 80 oranında desteklenir. Normal ve Gelişmiş Yörelerde yer alan işletmeler için, süresi 6 saate kadar olan genel eğitim programları yüzde 100 desteklenebilir. İşletmeler Başvurularını, KOSGEB uygulama birimlerine yapabilirler

Özel Eğitim Desteği :

İşletmelerin, yurtiçi - yurtdışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmelerini temin etmek, istihdamı ve katma değeri artırabilmek için; planlama, yatırım, modernizasyon, teknolojik araştırma geliştirme, teknoloji adaptasyonu, üretim, pazarlama, finansman, enformasyon, yönetim, mevzuat, girişimcilik gibi konulardaki bilgi ve becerilerini geliştirmek amacı ile eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için destek verilmesidir. Özel eğitim desteği, işletmelerin KOSGEB veri tabanında yer alan yurtiçi

¹⁰⁹ KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Ankara, KOSGEB Yayını, 2006, s.73.

özel veya kamu eğitim kurumlarınca düzenlenen ve KOSGEB tarafından uygun görülen eğitim programları için, KOSGEB'in belirlediği kriterler doğrultusunda, satın alacakları özel eğitim hizmetlerine verilen destekleri kapsar.

Bu destekten, imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve 1-150 arasında işçi çalıştıran işletmeler yararlanabilir. Yararlanıcı, üç yıllık dönemde destek üst limitini aşmamak kaydı ile birden fazla konu için bu destekten yararlanabilir. Ancak aynı eğitim konusunda bu destekten bir kez yararlanır. Başvuruları uygun bulunan işletmelerin farklı konulardaki eğitim taleplerine verilecek desteğin üst limiti toplam 6.000 YTL olup, Gelişmiş Yörelerde yüzde 60, Normal Yörelerde yüzde 70 ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yüzde 80 oranında destek sağlanır. İşletmeler başvurularını, KOSGEB uygulama birimlerine yapabilirler.¹¹⁰

Bu destek kapsamında KOSGEB tarafından Kayseri ili'nde ki KOBİ'lere, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 200.977,00 YTL tutarında genel eğitim programları ve eğitim desteği verilmiştir.¹¹¹

5. Nitelikli Eleman İstihdamı Desteği

İşletmelerin teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, yeni ürünlerin geliştirilmesi, verimliliğin ve yurtiçi-yurtdışı pazarlarda rekabet gücünün artırılmasının sağlanması amacı ile işletmelere ve KOSGEB ile işbirliği içinde yürütülen projelere nitelikli eleman temini için destek verilmesidir.

Nitelikli Eleman Desteğinin verilmesi ile dört yıllık ve iki yıllık Yüksek Okul mezunlarına istihdam imkanı sağlanacaktır.

Bu destekten, işletmeler ve KOSGEB ile işbirliği içinde yürütülen projeler yararlanabilir. Destek kapsamında, 4 yıllık yüksek okul mezunları tüm yörelerde, 2 yıllık meslek yüksek okulu mezunları ise sadece Kalkınmada Öncelikli Yörelerde desteklenir.

4 yıllık Yüksek Okul mezunları için desteğin aylık üst limiti 1.000 YTL'dir. 2 yıllık Meslek Yüksek okulu mezunları için desteğin aylık üst limiti 700 YTL'dir. Başvurular, KOSGEB uygulama birimlerine yapılmaktadır.¹¹²

¹¹⁰ KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

¹¹¹ KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Ankara, KOSGEB Yayını, 2006, s.73.

¹¹² KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

Bu destek kapsamında KOSGEB tarafından Kayseri ili'nde ki KOBİ'lere, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 643.226,00 YTL tutarında nitelikli eleman istihdam desteği verilmiştir.¹¹³

B. Kayseri Sanayi Odası

Kayseri'de faaliyet gösteren tüccar ve sanayiciler, 1966 yılına kadar Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası çatısı altında toplanmıştır. 150 sanayici, Ticaret ve Sanayi Odası'ndan ayrılarak Kayseri Sanayi Odası'nı kurmuştur. Kayseri Sanayi Odası, Kayseri'deki sanayicilerin en üst mesleki birimi olarak örgütlenmiştir.¹¹⁴

Kayseri Sanayi Odası, üyelerine kapasite raporu, ekspertiz raporu, ihale durum belgesi, çıraklık -ustalık belgesi, ihracat belge tasdikleri, eğitim vb. konularda hizmetler vermektedir.

31.08.2005 tarihi itibarıyla 26 meslek Odasına kayıtlı 850 üye bulunmaktadır. Tüzel kişiliğe sahip üyelerin oranı yüzde 82'dir.

Kayseri Sanayi Odası'nın kuruluş amaçlarına uygun hizmetlerine Teşvik Belgesi Düzenleme Kapatma yetki ve görevleri de eklenmiş bulunmaktadır. 2001 yılında 10 ilin Sanayi ve Ticaret Odalarına verilen bu yetki kapsamında Kayseri Sanayi Odası, Kayseri'de ki sanayi işletmelerinin teşvik belgeli yatırım taleplerinde, Teşvik Belgesi düzenlenmesi için müracaat edilen yerel birim niteliğine kavuşmuştur.

C. Kayseri Ticaret Odası

Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası ilk olarak 1896 yılında kurulmuş fakat 1903 yılına kadar hiçbir faaliyet gösterememiştir. Bu tarihten itibaren faaliyete geçen oda, seçimlerini tamamlayarak beş kişiden oluşan yönetim kurulunu seçmiştir. Yönetim Kurulu Başkanlığına Talaslı Hacı Şaban, üyeliklere Sümbüloğlu Hacı Süleyman, Çalıkzade Hacı İzzet ve Hacı Ahmet Beyler getirilmiş ise de 1903'den 1906'ya kadar geçen üç yıl içinde yine bir faaliyet gösterilememiştir. Bu tarihten sonra oda merkezi olarak Vezirhan'da bir oda kiralanmış ve faaliyet göstermeksizin 1908 yılına kadar

¹¹³ KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Ankara, KOSGEB Yayını, 2006, s.73.

¹¹⁴ Kayseri Sanayi Odası, www.kayso.org.tr

gelinmiştir. Anılan tarihte Kayseri Mutasarrıfı Muammer Bey, odayı faaliyete geçirmiştir.¹¹⁵

Kayseri Ticaret Odasının 5174 sayılı Kanun'a göre görevleri:

- Meslek ahlakını, disiplini ve dayanışmayı korumak ve geliştirmek, ticaret ve sanayinin kamu yararına uygun olarak gelişmesine çalışmak,
- Ticaret ve sanayiye ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, ilgili kanunlar çerçevesinde resmi makamlarca istenecek bilgileri vermek ve özellikle üyelerinin mesleklerini icrada ihtiyaç duyabilecekleri her çeşit bilgiyi, başvuruları durumunda kendilerine vermek,
- Ticaret ve sanayiye ait her türlü incelemeleri yapmak, bölgeleri içindeki iktisadi, ticari ve sınai faaliyetlere ait endeks ve istatistikleri tutmak, başlıca maddelerin piyasa fiyatlarını takip ve kaydetmek ve bunları uygun vasıtalarla yaymak,
- 26'ncı maddedeki belgeleri düzenlemek ve onaylamak,
- Meslek faaliyetlerine ait konularda resmi makamlara teklif, dilek ve başvurularda bulunmak; üyelerinin tamamının veya bir kesiminin mesleki menfaati olduğu takdirde meclis kararı ile bu üyeleri adına veya kendi adına dava açmak,
- Çalışma alanları içindeki ticari ve sınai örf, adet ve teamülleri tespit etmek, Bakanlığın onayına sunmak ve ilan etmek,
- Üyeleri tarafından uyulması zorunlu mesleki karar almak,
- Yurt içi ve yurt dışı fuar ve sergilere katılmak,
- Gerektiğinde 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanununun 125'inci maddesinde sayılan mal ve hizmetlerin azami fiyat tarifelerini kendi üyeleri için, Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliğe uygun olarak tespit etmek ve onaylamak,
- Deniz ticaretinin kamu yararına, milli ulaştırma ve deniz ticareti politikasına uygun şekilde gelişmesine çalışmak,

¹¹⁵ Kayseri Ticaret Odası, www.kayserito.org.tr

- Milli ve milletlerarası deniz ticaretine ait incelemeler yapmak ve bu konudaki bilgileri sağlamak, Türkiye limanları arası ve yurt dışı navlun, acente komisyonu ve ücretleri ile liman masrafları gibi bilgileri toplamak ve bunları mümkün olan vasıtalarla en seri şekilde yaymak, dünya deniz ticaretindeki en son gelişmeleri izlemek, istatistikler tutmak ve bunları ilgililere duyurmak,
- Deniz ticaretine ait ticari örf, teamül ve uygulamaları tespit ve ilan etmek, navlun anlaşmaları, konşimento ve benzeri evraka ait tip formları hazırlamak,
- Yabancı gemi sahip ve donatanları ile denizcilikle ilgili müesseselere Türkiye limanlarının imkanları, çalışma şekilleri, tarifeleri ve liman masrafları hakkında bilgi vermek ve onlardan benzeri bilgileri sağlamak,
- Deniz ticareti ile ilgili milletlerarası kuruluşlara üye olmak ve delege bulundurmak,
- İlgililerin talebi üzerine deniz ticareti ile ilgili ihtilaflarda hakemlik yapmak,
- Deniz acenteliği hizmet ücret tarifelerini hazırlamak ve Bakanlığın onayına sunmak,
- Sair mevzuatın verdiği görevlerle, ilgili kanunlar çerçevesinde Birlik ve Bakanlıkça verilecek görevleri yapmak,
- Birliğin belirlediği standartlara göre üye kayıtlarını tutmak ve üyelik aidatlarına ilişkin belgeleri saklamak ve bunları Birliğe talep halinde bildirmek,
- Mevzuatla bakanlıklara veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarına verilen işlerin, bu Kanunda belirtilen kuruluş amaçları ve görev alanı çerçevesinde odalara tevdi halinde bu işleri yürütmek,
- Üyelerinin ihtiyacı olan belgeleri vermek ve bunlara ilişkin gerekli hizmetleri yapmak,
- Yurt içi fuarlar konusunda yapılacak müracaatları değerlendirip birliğe teklifte bulunmak,
- Üyeleri hakkındaki tüketici şikayetlerini incelemek ve kuruluş amaçları doğrultusunda diğer faaliyetlerde bulunmak,

- Ticaret ve sanayi odalarınca, odalar ayrı olan illerde ise sanayi odalarınca sanayiciler için kapasite raporları düzenlemek,

şeklinde sıralanabilir.

Kayseri Ticaret Odası, bunlardan başka mevzuat hükümleri çerçevesinde:

- Ticaret mallarının niteliklerinin belirlenmesine yönelik laboratuvarlar kurmak veya bunlara iştirak etmek, uluslararası kalibrasyon, test ölçme laboratuvarı kurmak veya iştirak etmek, belgelendirme hizmetleri sunmak,

- Milli Eğitim Bakanlığının izin ve denetiminde ticaret, denizcilik ve sanayi ile ilgili kursları açmak, açılan kurslara yardımda bulunmak, yurt içinde ve dışında ihtiyaç duyulan alanlar için öğrenci okutmak ve stajyer bulundurmak, mesleki ve teknik eğitim ve öğretimi geliştirme ve yönlendirme çalışmaları yapmak,

- İlgililerin talebi halinde, ticari ve sınai ihtilaflarda hakem olmak, tahkim kurulları oluşturmak,

- Açılmış veya açılacak olan sergiler, panayırklar, umumi mağazalar, depolar, müzeler ve kütüphanelere katılmak,

- Yetkili bakanlıkça uygun görülen alanlarda sanayi siteleri, endüstri bölgeleri, organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoparklar, teknoloji merkezleri kurmak ve yönetmek; 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu çerçevesinde serbest bölge kurucu veya işleticisi olmak, antrepo işletmek ve fuar alanları, kongre merkezleri ile ticaret merkezleri kurmak, işletmek veya kurulmuş olanlara iştirak etmek,

görevlerini de yaparlar.

Ayrıca Kayseri Ticaret Odası hizmetlerini yürütmek için şu faaliyetleri düzenli olarak yapmaktadır:¹¹⁶

- Oda Yönetim Kurulu yıl içerisinde 50 kez toplanarak 1.000'i aşkın konuyu görüşmektedir. Bu toplantılarda üye kaydının silinmesi, kayıtlarda değişiklik ve yeni üye kayıtları karar altına alınmaktadır. Yılda 4.000'e yakın terkin, değişiklik ve yeni kayıt işlemi yapılmaktadır.

¹¹⁶ Kayseri Ticaret Odası, www.kayserito.org.tr

- Üyelerin dış ticaretle ilgili belge, rayiç bedel tasdiğı, tır karnesi, kimlik kartı, fire ve zaiyat oranları, ekspertiz işlemleri, iş makinesi tescili, bilirkişi ve kapasite raporu düzenlenmesi talepleri süratle karşılanmakta, sicil hakkındaki yazılı ve sözlü sorular bekletilmeden cevaplandırılmaktadır.
- Oda yoğun bir şekilde seminer, panel ve konferans düzenlemekte, yöneticiler ve personel Kayseri dışında düzenlenen benzeri etkinliklere oda adına katılmaktadırlar.
- Üyelerin tüm gelişmelerden haberdar edilmesi amacıyla bültenler, kitaplar, Kayseri'nin dünü, bugünü ve yarını ile ilgili yayınlar ve rehberler basılmaktadır.
- Oda bünyesinde Avrupa Birliğı Yerel Bilgilendirme Bürosu (AB Info), İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Kayseri Temsilciliğı, Milli Produktivite Merkezi (MPM) Kayseri Fahri Temsilciliğı ve KOSGEB AB Danışmanlığı da faaliyet göstermektedir.
- Gerek yayınlar ve yazılarla, gerekse talep üzerine mevzuat, fuarlar, pazarlar ve sektörler hakkında üyelere ayrıntılı bilgi sunulmaktadır.
- Oda her zaman yerel ve merkezi idare yöneticilerine Türkiye ve Kayseri ekonomisi, mevzuat, sorunlar ve çözüm önerileri konulu raporlar sunmaktadır.
- Ticaret ve sanayi kesimlerini ilgilendiren bilgi ve haberlerin derlenerek ilgililere ulaştırılması ve resmi makamlara istedikleri bilgilerin yazılı olarak sunulması da odanın yoğun olarak sürdürdüğü görevlerdendir.
- Ayrıca, oda mahalli komisyonların tamamında üyeleri adına görev almakta ve üyelerinin görüş ve önerilerini dile getirmektedir.
- Kayseri Ticaret Odası, üyelerine etkili, hızlı ve yoğun bir hizmet sunulabilmek amacıyla adreslerin, faaliyet konularının ve taleplerin depolanacağı bilgi bankası kurulması çalışmalarına başlamıştır. Ticaret ve sanayiye ilgilendiren istatistiğı bilgilerin derlenmesi odaların asli görevleri arasındadır. Bu çerçevede, yılda bir kez "Kayseri Ticaret Araştırması" her ay da "İktisadi Durum İzleme Anketi" gerçekleştirilmektedir. Çok sayıda üyeyi kapsayacak araştırmalarla Kayseri tüccarının geçmiş yıllarla ilgili tespitleri, gelecek yıl beklentileri ve özellikle istatistik'i hareketlerle ilgili kanaatleri öğrenilmektedir.

D. Akdeniz İhracatçılar Birliği

Birliğin Kayseri’de bir irtibat bürosu bulunmaktadır. İhracatçıların ortak çıkarlarını birleştirmek amacıyla, üyelerinin mesleki faaliyetlerini ve ilişkilerini değerlendirmek, karşılaştıkları sorunları gidermek, ülke ve bölge ihracatını arttırmak üzere kurulan bu birliklerin en belirleyici özelliği sadece ihracata yönelik olmasıdır.

Birliğin Kayseri’de bir irtibat bürosunun bulunması, Kayseri’deki üretici ve ihracatçıların yönlendirilmesi, desteklenmesi, bilgilendirilmesi bakımından çeşitli yararlar sağlamakta, ihracatın geliştirilmesine destek olmaktadır.

E. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)

Dünya Bankası ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan ikraz anlaşması doğrultusunda özel ve kamu işbirliğiyle 01 Haziran 1991 tarihinde Hazine Müsteşarlığı, TÜBİTAK ve KOSGEB ile sanayiciler ve sanayi ile ilgili çeşitli mesleki ve sivil toplum örgütleri ve kamu kuruluşlarının ortak gayretiyle kurulan TTGV’nin amaçları şunlardır:¹¹⁷

- Ülkemizin bilimsel ve teknoloji alt yapısını güçlendirmek.
- Türk sanayi kuruluşlarının Ar-Ge faaliyetlerine kaynak ayırmalarını teşvik etmek ve desteklemek.
- Ülkemizin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünü artırma potansiyeli taşıyan öncelikli bilimsel ve teknolojik araştırma ve geliştirme alanlarını tespit etmek, izlemek ve bu alanlardaki çalışmalarını teşvik etmek.
- Özel sektör ile üniversite ve kamu araştırma kuruluşları arasındaki bağları güçlendirmek.

TTGV tarafından desteklenen işletmelerin yüzde 73’ünü 1-200 arasında çalışanı olan işletmeler oluştururken, yüzde 23’ü 200+ çalışanı olan işletmelerden oluşturmaktadır. Projeleri desteklenen firmaların yüzde 53’ünün yaşları 0-10 ve yüzde 19,5’i 11-20 yaşları arasındaki genç firmalar olması, TTGV desteklerinin önemli

¹¹⁷ DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Esnaf ve Sanatkarlara Götürelen Hizmetler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara, Aralık 2001, s.25.

bölünün KOBİ'lerin ve yeni girişimcilerin desteklenmesine yönelik olması bakımından önem taşımaktadır.

Vakfın bünyesinde yürütülmekte olan proje destekleme faaliyetleri, teknoloji geliştirme projeleri desteği, ürün geliştirme projeleri desteği, teknolojik destek hizmetleri danışmanlık proje desteği, risk sermayesi projesi, ozon tabakasını incelten maddelerin giderilmesi projesi desteği olarak sıralanabilir.¹¹⁸

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı'nın desteklediği firmalar arasında Kayseri ili'nde kurulu olan HESFİBEL Fiber Optik ve Elektronik Sanayi ve Tic. A.Ş.'de yer almaktadır.

F. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü

Kayseri 1. Organize Sanayi Bölgesi (1.OSB) Bakanlar Kurulu'nun 29.03.1973 tarih ve 7/6177 sayılı Kararnamesine istinaden, Kayseri Sanayi Odası, Kayseri İl Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Sanayiciler Derneği tarafından 1976 yılında kurulmuştur.

1. OSB'de, 1980'lerin sonuna kadar kayda değer herhangi bir sanayi tesisinin faaliyete geçtiğini görememekteyiz. Asıl temel atmalar ve sanayi kuruluşlarının peş peşe devreye girmesi merhum Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde yürürlüğe konulan teşviklerin ve yüzde 45'lere kadar varan yatırım indirimlerinin rolü yadsınamaz. Mayıs 2003'e kadarki gelişimini üç aşamada tamamlayan 1.OSB'nin birinci aşamada oluşan ana kısmı 800 hektar'dır. İkinci aşamada 180 hektar ve üçüncü aşamada 140 hektar alan ilave edilmiş olup toplam alan, 1.120 hektara çıkmıştır. Mayıs 2003'ten sonra yapılan genişlemeyle buna dördüncü genişleme denebilir, toplam alan yaklaşık 2.400 hektar'a ulaşmıştır. 1.OSB tek bir parçada, Ülkemizin en büyük Organize Sanayi Bölgesidir.

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nin başlıca yararları, sanayi için alt ve üst yapısı hazır ucuz arsa, kentleşme ve çevre ile uyumlu bir sanayileşme ve firmaların hem birbirlerinden hem de ortak kurumlardan yararlanabildiği dinamik bir üretim ortamı, olarak sayılabilir.

¹¹⁸ Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, <http://www.ttgiv.org.tr/tur/ttgiv-hakkında/.htm>

1. OSB içerisinde uluslararası üne sahip ARKAS firmasının işlettiği bir kara konteynır terminali vardır. Yine 1. OSB'nin büyük parasal desteği ile yapılan modern bir gümrük binası hizmet vermektedir. Yine geçmişte, 1. OSB imkanlarıyla kurulan ve civarına da hizmet veren bir adet SSK Dispanseri mevcuttur. Benzer bir biçimde yapılan PTT , Jandarma binaları ve tam teşekküllü bir itfaiye mevcuttur.

Bugün, 1. OSB'de ikisi özel, biri kamuya ait üç banka (Yapı Kredi, İş Bankası ve Halkbank) hizmet vermektedir. 1.OSB'de yeniden düzenlenen ve 2005 yılında yapımı tamamlanan hizmet binası ile yine daha önceleri yapılan konferans salonu ve çim futbol sahası mevcuttur.

Elektrik dağıtım ve satış hizmetlerini 1. OSB kendisi üstlenmiştir. İçme ve kullanma suyu sorunu olmayıp atıksu arıtması Kayseri Büyükşehir genel arıtmasına bağlıdır. Doğalgaz şebekesi 2003 yılında bitirilmiştir.

Sonuçta, yukarıda da değinildiği gibi, 1.OSB'nin toplam alanı yaklaşık 2.400 hektar'a ulaşmıştır. Ağustos 2005 sonu itibarıyla 290 parselin tahsisi yapılmıştır. Ayrıca, yeni genişleme alanında 200'e yakın sanayici (Ağustos 2004), bir yıl içerisinde (Ağustos 2005) inşaatı bitirmek, ikinci yıl sonunda (Ağustos/2006) üretime geçmek üzere noterden taahhüt vermiştir. Temeli atılan 139 sanayi tesisinin 45'i tamamlanarak, Ağustos 2005'de hizmete girmiştir. 129'unun da yapımı devam etmektedir. Şu anda 1. OSB'de 40.000 civarında kişi istihdam edilmektedir.

G. Türkiye Halk Bankası A.Ş.

2284 sayılı "Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu" 08 Haziran 1933 yılında 2430 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. Ancak banka, 27 Ocak 1938 yılında 3331 sayılı Kanunla faaliyete başlamıştır. Kuruluş kanununda, yalnızca halk sandıklarına kredi verebilen bankanın amaç ve görevlerini belirleyen madde, 24 Mart 1950 yılında 5652 sayılı Kanunla değiştirilerek "Halk Bankasının görevi, esnafın ve esnaf derneklerinin küçük sanat kooperatifleri gibi esnaf teşekküllerinin kredi gereksinimini karşılamak ve Halk sandıklarına kredi açmaktır. Banka diğer banka işlemlerini de yapabilir." şeklinde ifade edilmiştir. Ülkemizin ekonomik yapısında önemli rol oynayan esnaf, sanatkar ve küçük sanayiciye kredi yönünden yardımcı olan Banka kuruluşundan bu yana gelişmeler göstererek önemli işlevleri yerine getirmiştir.

Türkiye Halk Bankası'nın KOBİ'lere yönelik faaliyetlerinde esas aldığı kriterler aşağıdadır:¹¹⁹

- Üretim artışını sağlamak ve yeni yatırımları teşvik etmek,
- Kaliteli ve standartlara uygun, çağdaş ve yeni teknolojiye dayalı üretimleri desteklemek,
- Yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan elde edilen fonlarla KOBİ'lerin gerek Avrupa Birliği gerekse diğer ülke işletmeleri ile rekabet olanağını geliştirmek,
- Ülke içinde ve dışında pazarlanabilir ürünleri, istihdamı artırıcı üretim, kalite ve standardı geliştirici yatırımları finanse etmek, KOBİ'leri dış ticarete yönlendirmek,
- Bilgi ve enformasyon ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla KOBİ'lere danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunmak, çalışanların eğitimlerine yardımcı olmak,
- Yeni girişimleri teşvik etmek, KOBİ'lere pazarlama , ortaklık ve dış finansman konularında yardımcı olacak diğer ülke işletmeleri ile iletişimi sağlamaktır.

Banka'nın KOBİ'lere sağladığı krediler ise şunlardır:¹²⁰

KOBİ Sanayi Kredisi, Halk İşlem Kredisi, Turizm Kredisi, Seracılık Kredisi, KOBİ Yüksek teknoloji Kredisi, İş Makineleri Kredisi , ISO 9000 Kalite Standartları Belgesi ve CE İşareti Kredileri, Fuar ve Sergilere Katılma Kredisi, Bilgisayar Yazılım Kredisi, Ürün Geliştirme Kredisi, İş Yeri Edindirme ve Yenileme Kredisi, Spot Kredi, Tedarikçi KOBİ Kredisi, Avantaj Hesap Kredisi, KOBİ Bütçe Kredisi, TOBB Kredisi (sürelili olarak kullanılmıştır), KOBİ İhracatı Destekleme Kredisi, KOBİ Takım Tezgahları Kredisi, Genç Girişimci Kredisi, Serbest Meslek Kredisi, Eximbank Sevk Öncesi YTL KOBİ İhracat Kredisi, Eximbank Sevk Öncesi Döviz KOBİ İhracat Kredisi, Finansal Destek Kredisi, Teşvik Belgeli KOBİ Kredisi , Orta ve Uzun Vadeli AYB Döviz Kredisi, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası Proje Kredisi, Avrupa Yatırım Bankası Sanayi Sektörü Kredisi, Global IV Kredisi' dir.

¹¹⁹ TOBB, KOBİ Rehberi, TOBB Yayınları, Ankara, 2002, s.150

¹²⁰ Türkiye Halk Bankası A.Ş., <http://www.halkbank.com.tr/pb/engine/>

Bu kredilerin verilış amaçları kredi türlerine göre şu başlıklar altında incelenebilir.¹²¹

Kooperatif Kredileri, Esnaf Sanatkar Kredi Kefalet Kooperatifleri kanalıyla, esnaf ve sanatkar kesiminin finansman ihtiyaçlarının karşılanması ve ülke ekonomisine katkılarının artırılması amacıyla kullanılan kredilerdir.

Sanayi Kredileri, küçük ve orta ölçekli işletmelerde üretim artışı, standart ve kalite geliştirme, yeni teknoloji kullanma, işletme büyümesi vb. alanlarda teşvik amacıyla verilmektedir.

Fon Kredileri, Küçük Sanayi Siteleri ile Organize Sanayi Bölgelerindeki işletmelerle diğer KOBİ'lere yatırım ve işletme kredisi şeklinde verilen kredilerdir.

Ticari Krediler, ekonomiye yeni kaynaklar yaratılması, mal ve hizmet üretiminin teşviki için verilen kredilerdir. İhracat kredileri, Eximbank kaynaklı krediler bu kapsamda sayılmaktadır.

Bireysel Krediler, bankacılık sektöründeki rekabet ortamı içinde, müşteri portföyünü genişletmek amacıyla verilen perakende bankacılık hizmetleridir.

Halkbank, Kayseri il merkezinde mevcut; Kayseri Şubesi, Yeni Sanayi Şubesi, Ağır Sanayi Şubesi, Kayseri Ticari Şubesi, Organize Sanayi Şubesi ve Argıncık Şubesi olmak üzere toplam altı adet şubesiyle küçük ve orta ölçekli işletmelere finansman ve bilgilendirme hizmetlerini sürdürmektedir.

V. KAYSERİ İLİ SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ DEĞİŞİMLERİNİN BENZER İLLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye'de sanayinin mekansal dağılımına ilişkin yaşanan gelişme, önceleri az gelişmiş olarak nitelendirilen ve büyük çoğunluğu Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kapsamında yer alan bazı illerin, Ülke imalat sanayisi ve GSYİH oluşumuna katkılarında meydana gelen artıştır. Ülke'nin çeşitli bölgelerinde yer alan ve önemli ölçüde kendi iç dinamikleri ile gelişme gösteren bu illerin başında Kayseri, Denizli,

¹²¹ R.Demirci; A. Akpınar; İ.Çevik, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf- Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, TESKOMB Yayını, Ankara, 2001, s. 172.

Gaziantep, Afyon ve Çorum gibi “Yerel sanayi odağı” veya “Anadolu Kaplanları” olarak tanımlanan iller yer almaktadır.¹²²

Tablo 3.12’de, 1996 ve 2003 yıllarında DPT tarafından yapılan “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmalarına” göre, yerel sanayi odağı olarak kabul edilen Kayseri, Denizli, Gaziantep, Çorum ve Afyon illerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerlerine göre ülke içinde kaçınıcı sırada buldukları ve bu sıralamalarda 1996 ile 2003 yılları arasında gösterdikleri değişimler görülmektedir. DPT tarafından 1996 yılında yapılan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında 1990 tarihli veriler, 2003 yılında yapılan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında ise 2000 ve 2001 tarihli veriler kullanıldığından dolayı adı geçen illerin yaklaşık on yıllık süreçte yaşadıkları değişim ve gelişmeyi değerlendirmemiz mümkün olacaktır.

Tablo 3.12. Çeşitli İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Performansının Kayseri İli İle Karşılaştırılması (1996-2003)

İller	1996 Araştırması (76 İl İçinde)		2003 Araştırması (81 İl İçinde)		Sıra Değişimi
	Sıra	Endeks	Sıra	Endeks	
Kayseri	15	0,53059	19	0,47748	-4
Denizli	16	0,50147	12	0,71624	4
Gaziantep	25	0,19995	20	0,46175	5
Çorum	44	-0,33826	46	-0,32761	-2
Afyon	41	-0,22811	44	-0,27246	-3

Kaynak: DPT, 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Tablo 3.12’de görülebileceği gibi Kayseri, 1996 yılı araştırmasında 15’inci sırada iken 2003 yılı araştırmasında 19’uncu sıraya gerilemiştir. Bu durum Kayseri il merkezinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin artmasına rağmen kırsal kesimde aynı başarıyı gösterememesinden kaynaklanmaktadır.

Yukarıda belirtilen araştırmalara göre Denizli 4 sıra, Gaziantep 5 sıra yükselmiş ve Çorum 2 sıra, Afyon ise 3 sıra gerilemiştir. Sıra olarak yükselen Gaziantep’in sosyo-ekonomik yönden gelişimi üzerindeki etkenlerden en önemlisi, Kilis’in Gaziantep’ten ayrılıp il olmasıdır. Denizli’nin gelişmesi ise 1980’li yıllar

¹²² M. Özasan, H. Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002, s.13, <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002>

sonrasında yaşanan dışa açık büyüme politikası ile bol ve ucuz iş gücünün sağladığı avantajlarla tekstil sektörü başta olmak üzere hızlı bir gelişme sürecini başlatabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.12'deki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks sıralamasını oluşturan 58 adet değişken bulunmaktadır. Aşağıda bu değişkenler gruplanarak maddeler halinde önemli görülenleri incelenmek suretiyle illerin gelişmişlik endekslerinin daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

A. Demografik Göstergeler

Tablo 3.13'de illerin demografik göstergelere göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.13. Demografik Göstergeler (1996-2003)

Değişkenler	Sıra									
	(1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
Demografik Göstergeler	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Toplam Nüfus	17	17	24	25	9	11	34	38	25	27
Şehirleşme Oranı	9	10	40	57	6	5	49	51	50	68
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	30	41	19	38	11	12	59	70	26	50
Nüfus Yoğunluğu	33	40	30	34	6	8	44	60	39	44
Doğurganlık Hızı	37	36	51	51	17	13	26	35	19	30
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	49	47	61	68	31	27	40	46	34	35

Kaynak: DPT, 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, 996.769 kişilik nüfusu, yüzde 64,03 şehirleşme oranı ve binde 17,59 olan nüfus artışı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 17'nci, 9'uncu ve 30'uncu sırada yer alırken; 1.060,432 kişilik nüfusu, yüzde 69,06 şehirleşme oranı ve binde 11,62 olan nüfus artışı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 17'nci, 10'uncu ve 41'inci sırada yer almıştır. Bu değişkenlere göre Kayseri'nin nüfusunun ve şehirleşme oranının arttığı ve yıllık ortalama nüfus artış hızında bir yavaşlama olduğu anlaşılmaktadır. Kayseri 5,13 kişi hane halkı büyüklüğü ile 1996 yılında 49'uncu sırada iken, 4,64 kişi ile 2003'de 47'nci sıraya yükselmiştir.

Aynı araştırmaların sonuçlarına göre, Gaziantep'in nüfus ve şehirleşme oranı bakımından Kayseri'den ileride olduğu, diğer illerin Kayseri'nin gerisinde olduğu;

yıllık ortalama nüfus artışı bakımından da Denizli ve Gaziantep'in nüfus artışının Kayseri'den fazla olduğu, diğer illerin ise daha gerilerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Hane halkı büyüklüğü bakımından ise 1996 yılında olduğu gibi 2003 yılı araştırmalarında da Gaziantep 5,23 kişiyle en yüksek değere, Denizli ise 3,85 kişiyle en düşük değere sahip bulunmaktadır.

B. İstihdam Göstergeleri

Tablo3.14'de illerin istihdam göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.14. İstihdam Göstergeleri (1996-2003)

Değişkenler	Sıra (1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
İstihdam Göstergeleri										
Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	70	67	59	60	67	73	13	24	31	17
Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	6	12	15	8	10	4	49	38	32	41
Ticaret İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	13	17	16	21	5	8	50	47	43	54
Mali Kurumlar İşkolunda Çalış. Toplam İstihdama Oranı	16	12	15	19	24	14	50	46	41	52
Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	10	17	20	22	11	11	63	62	50	65
Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	18	25	7	7	21	27	63	55	40	59
İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	6	7	13	16	5	5	41	45	33	52

Kaynak: DPT, 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, yüzde 45,25 tarım işkolunda çalışanların oranı, yüzde 18,62 sanayi işkolunda çalışanların oranı ve yüzde 7,55 ticaret işkolunda çalışanların oranı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 70'inci, 6'ncı ve 13'üncü sırada yer alırken; yüzde 46,98 tarım işkolunda çalışanların oranı, yüzde 16,42 sanayi işkolunda çalışanların oranı ve yüzde 8,53 ticaret işkolunda çalışanların oranı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 67'nci, 12'nci ve 17'nci sırada yer almıştır. 1996 yılından 2003 yılına kadar

Kayseri’de tarım ve ticaret işkolunda çalışanların oranında bir artış olduğu, sanayi işkolunda çalışanların oranında ise gerileme olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaların sonuçlarına göre, 1996 yılından 2003 yılına kadar sadece Kayseri’de tarım işkolunda çalışanların oranı artmış, diğer illerde gerileme olmuştur. Sanayi işkolunda çalışanların oranında Kayseri ve Afyon’da gerileme olmuş diğer illerde artış yaşanmıştır. Ticaret işkolunda çalışanların oranı bütün illerde artmıştır.

C. Eğitim Göstergeleri

Tablo 3.15’de illerin eğitim göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.15. Eğitim Göstergeleri (1996-2003)

Değişkenler	Sıra (1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Eğitim Göstergeleri										
Okur Yazar Nüfus Oranı	26	26	23	19	59	56	55	60	27	30
Okur Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	28	27	25	22	60	58	49	55	26	30
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı	23	17	24	22	55	59	66	70	58	53
İlköğretim Okullaşma Oranı	17	20	18	31	14	22	40	34	37	68
Liseler Okullaşma Oranı	10	13	33	36	49	38	48	35	56	73

Kaynak: DPT, 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, yüzde 81,52 okur yazar nüfus oranı, yüzde 74,27 okur yazar kadın nüfus oranı ve yüzde 3,83 üniversite bitirenlerin oranı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 26’ncı, 28’inci ve 23’üncü sıralarda yer alırken; yüzde 88,89 okur yazar nüfus oranı, yüzde 82,42 okur yazar kadın nüfus oranı ve yüzde 7,49 üniversite bitirenlerin oranı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 26’ncı, 27’nci ve 17’nci sıralarda yer almıştır.

Araştırmaların sonuçlarına göre, 1996 yılından 2003 yılına kadar bütün illerde okur yazar nüfus, okur yazar kadın nüfus ve üniversite bitirenlerin oranının arttığı görülmektedir. Okur yazar nüfus ve okur yazar kadın nüfus oranında Denizli hem 1996 ve hem de 2003 yılı araştırmalarında en iyi değere sahip bulunmaktadır.

Kayseri ise üniversite bitirenlerin oranında hem 1996 ve hem de 2003 yılı araştırmalarında en yüksek değere sahip bulunmaktadır.

D. Sağlık Göstergeleri

Tablo 3.16’da illerin sağlık göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.16. Sağlık Göstergeleri (1996-2003)

Değişkenler	Sıra (1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Sağlık Göstergeleri										
Bebek Ölüm Oranı	32	40	67	52	39	31	3	15	20	25
Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	11	15	22	14	58	48	50	49	54	47
Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	30	78	9	4	35	38	51	44	65	77
Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	26	32	7	6	17	23	44	37	37	40
Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	23	23	36	52	57	32	29	18	35	22

Kaynak: DPT, 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, binde 68 bebek ölüm oranı, 10,77 kişi olan onbin kişiye düşen hekim sayısı ve 19,9 adet olan onbin kişiye düşen hastane yatağı sayısı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 32’nci, 11’inci ve 23’üncü sırada yer alırken; binde 42 bebek ölüm oranı, 12 kişi olan onbin kişiye düşen hekim sayısı ve 23 adet olan onbin kişiye düşen hastane yatağı sayısı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 40’inci, 15’inci ve 23’üncü sırada yer almıştır. Bu oranlar incelendiğinde Kayseri’de bebek ölüm oranında düşüş olduğu, hekim ve hastana yatağı sayısında bir artışın olduğu görülmektedir.

Araştırmaların sonuçlarına göre 1996 yılında binde 95 ve 2003 yılında binde 51 bebek ölüm oranı ile Çorum en yüksek bebek ölümünün yaşandığı il olurken; Denizli her iki araştırmada da en az bebek ölümünün olduğu il olmuştur.

1996 yılı araştırmasında Kayseri, hekim ve hastane yatağı oranında en yüksek değere sahipken, 2003 yılı araştırmasında hekim sayısında Denizli, hastane yatağı oranında ise Çorum en yüksek değere sahip iller olmuşlardır.

E. Sanayi Göstergeleri

Tablo 3.17’de illerin sanayi göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.17. Sanayi Göstergeleri (1996-2003)

Değişkenler	Sıra									
	(1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
Sanayi Göstergeleri	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	5	11	15	23	2	6	31	32	9	12
İmalat Sanayi İşyeri Sayısı	13	12	10	6	8	9	20	20	15	16
İmalat Sanayi Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	19	9	24	7	23	10	45	39	32	30
Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi	28	20	32	15	33	16	40	37	34	38
Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri	31	16	28	11	47	20	48	41	36	33

Kaynak: DPT ,1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, 351 adet organize sanayi bölgesi parsel adeti, 140 adet imalat sanayi işyeri sayısı ve 17.806 kişi imalat sanayi yıllık ortalama çalışan sayısı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 5’inci, 13’üncü ve 19’uncu sırada yer alırken; 457 adet organize sanayi bölgesi parsel adeti, 178 adet imalat sanayi işyeri sayısı ve 25.078 kişi imalat sanayi yıllık ortalama çalışan sayısı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 11’inci, 12’nci ve 9’uncu sırada yer almıştır.

1996 yılı araştırmasında 487 adet organize sanayi bölgesi parsel sayısı ile en yüksek değere sahip olan Gaziantep, 2003 yılı araştırmasında da 757 adetle yine en yüksek değere sahip olmuştur. Denizli 1996 yılındaki 166 adet imalat sanayi işyeri sayısı ve 14.421 kişi olan çalışan sayısını, 2003 yılında sırasıyla 416 adet ve 40.756 kişiye çıkararak en büyük artışı kaydetmiştir. Çorum ise sanayi göstergelerinde oldukça gerilerde bulunmaktadır.

F. Tarım Göstergeleri

Tablo 3.18’de illerin tarım göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.18. Tarım Göstergeleri (1996-2003)

Değişkenler	Sıra									
	(1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
Tarım Göstergeleri	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	48	44	42	49	39	34	33	33	41	38
Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	29	30	21	20	27	31	23	28	19	16

Kaynak: DPT 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, 15 milyon TL kırsal nüfus başına üretim değeri ve yüzde 1,22’lik tarımsal üretim Türkiye içindeki payı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 48’inci ve 29’uncu sırada yer alırken; 1.006 milyon TL kırsal nüfus başına üretim değeri ve yüzde 1,23’lük tarımsal üretim Türkiye içindeki payı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 44’üncü ve 30’uncu sırada yer almıştır.

Kırsal nüfus başına tarımsal üretimde 1996 ve 2003 yılı araştırmalarında Çorum en yüksek değere sahip il olurken, tarımsal üretim değeri Türkiye içindeki payda Afyon, iki araştırmada da en yüksek değere sahip il olmuştur.

G. İnşaat Göstergeleri

Tablo 3.19’da illerin inşaat göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.19. İnşaat Göstergeleri(1996-2003)

Değişkenler	Sıra									
	(1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
İnşaat Göstergeleri	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Daire Sayısı	12	14	16	17	27	12	25	35	26	23

Kaynak: DPT 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Daire sayısı bakımından 1996 yılı araştırmasında Kayseri en yüksek değere sahip il olurken, 2003 yılı araştırmasında Gaziantep'in en çok daireye sahip olan il olduğu görülmektedir.

H. Mali Göstergeler

Tablo 3.20'de illerin mali göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.20. Mali Göstergeler (1996-2003)

Değişkenler	Sıra (1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)									
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon	
	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
Mali Göstergeler										
GSYİH İçindeki payı,	20	17	21	19	14	16	31	36	34	34
Fert Başına GSYİH	38	36	15	27	40	41	31	35	49	54
Banka Şube Sayısı	19	17	15	14	21	19	39	37	23	22
Fert Başına Banka Mevduatı	20	20	12	9	54	46	50	47	32	43
Toplam Banka Mevduatı İçindeki Payı	12	13	14	12	21	21	41	35	23	24
Toplam Banka Kredileri İçindeki Payı	16	12	11	8	13	11	28	33	26	24
Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı	43	49	23	40	8	25	36	22	21	38
Fert Başına Sınai, Ticari Ve Turizm Kredileri Payı	16	10	10	5	31	12	33	41	34	33
Fert Başına Belediye Giderleri	11	17	22	26	44	52	26	45	27	24
Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	20	20	26	18	44	30	51	51	48	54
Fert Başına Gelir Ve Kurumlar Vergisi Miktarı	16	18	29	14	46	42	58	54	44	43
Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	58	64	49	41	52	50	44	14	68	62
Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı	26	8	20	7	9	6	45	35	54	55
Fert Başına İhracat Miktarı	14	18	7	12	10	15	42	39	37	50
Fert Başına İthalat Miktarı	9	23	7	26	11	24	43	53	37	44

Kaynak: DPT 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

1996 yılı araştırmasına göre GSYİH içinde, Kayseri yüzde 1,19, Denizli yüzde 1,14, Gaziantep yüzde 1,47, Çorum yüzde 0,81 ve Afyon yüzde 0,73'lük paylara sahip iken; 2003 yılı araştırmasında, Kayseri yüzde 1,22, Denizli yüzde 1,19, Gaziantep yüzde 1,36, Çorum yüzde 0,69 ve Afyon yüzde 0,71'lik paylara sahip olmuşlardır. GSYİH içindeki illerin oranlarını incelediğimizde Kayseri ve Denizli'de artışın yaşandığı, Gaziantep, Çorum ve Afyon'da ise gerileme olduğu görülmektedir. 1996 ve 2003 yılı araştırmalarına göre Gaziantep, GSYİH içinde en yüksek değere sahip il olmuştur.

Fert Başına GSYİH sıralamasında ise 1996 ve 2003 yıllarında Denizli en yüksek değere sahip il olurken, Çorum ikinci sırada, Kayseri üçüncü sırada, Gaziantep dördüncü sırada ve Afyon son sırada yer almıştır.

1996 yılı araştırmasında fert başına yapılan kamu yatırımlarında, 1.362.016 TL ile Çorum en yüksek değere sahip il olurken, 1.106.984 TL ile Denizli ikinci sırada, 1.049.401 TL ile Gaziantep üçüncü sırada, 882.513 TL ile Kayseri dördüncü sırada ve 653.262 TL ile Afyon son sırada yer almıştır. 2003 yılı araştırmasında ise 388 milyon TL ile Çorum yine en yüksek değere sahip il olurken, 178 milyon TL ile Denizli ikinci sırada, 159 milyon TL ile Gaziantep üçüncü sırada, 92 milyon TL ile Afyon dördüncü sırada ve 80 milyon TL ile Kayseri son sırada yer almıştır. Bu rakamlar fert başına kamu yatırım miktarında Kayseri'nin diğer illere oranla oldukça gerilerde kaldığını, en düşük kamu yatırımı yapılan illerden biri olduğunu göstermektedir.

1996 yılı araştırmasında fert başına teşvik belgeli yatırım tutarında, 4.119.604 TL ile Gaziantep birinci sırada, 1.916.512 TL ile Denizli ikinci sırada, 1.349.237 TL ile Kayseri üçüncü sırada, 518.135 TL ile Çorum dördüncü sırada ve 402.498 TL ile Afyon son sırada yer alırken; 2003 yılı araştırmasında 7.000 milyon TL ile Gaziantep birinci sırada, 6.641 milyon TL ile Denizli ikinci sırada, 5.279 milyon TL ile Kayseri üçüncü sırada, 1.257 milyon TL ile Çorum dördüncü sırada ve 589 milyon TL ile Afyon son sırada yer almıştır. Teşvik belgeli yatırım rakamlarına göre Kayseri'ye, Gaziantep ve Denizli illerinden daha düşük yatırım yapıldığı sonucuna varılmaktadır.

I. Altyapı Göstergeleri

Tablo 3.21’de illerin altyapı göstergelerine göre buldukları sıralar görülmektedir.

Tablo 3.21. Altyapı Göstergeleri (1996-2003)

Değişkenler	Sıra (1996 Yılında 76 İl İçinde-2003 yılında 81 İl İçinde)										
	Kayseri		Denizli		G.Antep		Çorum		Afyon		
	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	
Altyapı Göstergeleri											
Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	10	29	14	11	37	6	42	45	27	21	
Yeterli İçme Suyu Götürülen Nüfus Oranı	2	5	74	74	51	64	14	12	49	23	
TCK Asfalt Yol Oranı	45	25	7	15	4	16	19	22	11	20	

Kaynak: DPT 1996 ve 2003 Yılları İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırmalarından Derlenmiştir.

Kayseri, yüzde 38,40 kırsal yerleşim asfalt yol oranı, yüzde 96,85 içme suyu götürülen nüfus oranı ve yüzde 83,51 TCK asfalt yol oranı ile 1996 yılı araştırmasında sırasıyla 10’uncu, 2’nci ve 45’inci sırada yer alırken; yüzde 68,42 kırsal yerleşim asfalt yol oranı, yüzde 99,57 içme suyu götürülen nüfus oranı ve yüzde 97,49 TCK asfalt yol oranı ile 2003 yılı araştırmasında sırasıyla 29’uncu, 5’inci ve 25’inci sırada yer almıştır.

Kırsal yerleşmelerdeki asfalt yol oranında Gaziantep 1996 yılı araştırmasında 37’nci sırada yer alırken, 2003 yılı araştırmasında 6’ncı sıraya yükselmiştir. TCK asfalt yol oranında ise 1996 yılı araştırması ile 2003 yılı araştırması arasında Kayseri’de önemli bir artış yaşanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Kayseri'nin sosyal ve ekonomik yapısı, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin bu yapı içerisindeki önemi ve Kayseri'nin bugünkü sosyo-ekonomik yapısına ulaşma sürecinde uygulanan KOBİ politikalarının etkisi incelenmiştir.

Geleneksel olarak önemli bir sanayi birikimine sahip olan Kayseri, son yıllarda özellikle sanayiye dayalı olarak önemli bir gelişme süreci yakalamış ve “Yerel Sanayi Odakları” olarak tanımlanan iller arasında anılmaya başlanmıştır. Yerel kurumların ortak hedefler doğrultusunda organize olması yanında belirli sektörlerde uzmanlaşmış ve kendi aralarında entegrasyonu sağlamış KOBİ kümelerinin bulunduğu Kayseri ili, Türkiye ekonomisinde önemli bir yer almaya başlamıştır.

Araştırmada ele alınan konular kapsamında Kayseri'nin sosyo-ekonomik gelişimine ilişkin vardığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1. 1923'lü yıllarda uygulanan “Pasif Devlet” yaklaşımının 1930'lu yıllarda terk edilerek “Aktif Devlet” yaklaşımının benimsenmesiyle birlikte büyük ölçekli Kamu İktisadi Teşebbüsleri kurulmaya başlanmıştır. Bu politikanın sonucu olarak Kayseri'de kurulan Kamu İktisadi Teşebbüsleri ilin sanayi altyapısının kurulmasını, yetişmiş işgücünün oluşumunu ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlayarak ileriki yıllarda kurulan ve gelişen KOBİ'lerin altyapısını oluşturmuştur.
2. Eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. Fakat son on yılda Kayseri'ye yapılan kamu yatırımlarında büyük düşüş olmuştur. Kayseri'nin, 1995-2000 döneminde 81 il içinde fert başına yapılan kamu yatırım sıralamasında 64'üncü sırada yer alması da bu durumun göstergesidir.
3. 1980'li yıllarda ekonomi politikalarında yaşanan değişim ve “İthal İkameci” kalkınma modelinden “İhracata Yönelik” kalkınma modeline geçişle birlikte Kayseri'de ki KOBİ'lerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Özellikle 1985'den sonra uygulanan teşvik sistemi, yoğun ve yaygın biçimde küçük ve orta ölçekli yeni yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda işletme kurulmuştur. Bu teşviklerin sonucu olarak Kayseri'de bulunan imalat sanayi işletmelerinin,

Ülke’de bulunan imalat sanayi işletmeleri oranında önemli bir artış yaşanmıştır. 1980 yılında yüzde 1,17 olan Kayseri’nin payı, 1997 yılında yüzde 1,62’ye çıkmıştır. Aynı dönemde, Kayseri’nin imalat sanayi katma değerinin Ülke içindeki payı 1980 yılında yüzde 1,47 iken, 1997 yılında yüzde 1,52’ye yükselmiştir.

4. Kayseri’de, kamu tarafından kurulan çok sayıda mesleki ve teknik okul, sanayinin gereksindiği nitelikli işgücünün kaynağını oluşturmuştur. Hatta sanayi bölgesindeki atölye ve imalathanelerin çoğu bu okullardan mezun olan teknik elemanlar tarafından kurulmuş veya örgütlenmiştir.

5. Küçük Sanayi Sitelerinin kurulması ve sayısının artırılması konusunda İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma planlarında öngörülen kararlar neticesinde Kayseri’de, Küçük Sanayi Siteleri konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. 2003 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında Kayseri’nin, Küçük Sanayi Sitesi sıralamasında 17’nci sırada yer alması bu durumun göstergesi olarak kabul edilebilir. Küçük Sanayi Sitelerinin, devletin ekonomik desteği ile yapıldığı düşünüldüğünde, devlet katkısının Kayseri’de KOBİ işyerlerinin altyapı ihtiyacını karşılamada ve gelişiminde önemli bir yerinin bulunduğu görülmektedir.

6. Kredi Garanti Fonu, KOBİ’lerin yaşadığı finansman sorununun çözümünde önemli bir rol üstlenmiştir. KOBİ’ler ile finans kuruluşları arasında yaşanan en önemli sorunlardan biri işletmelerin kullanacakları kredilere yeterli düzeyde teminat gösterememeleridir. Kredi Garanti Fonu bu sorunun aşılmasında bütün Türkiye’de olduğu gibi Kayseri’deki KOBİ’lere de büyük destekler sağlayarak gelişimlerine büyük katkılar sağlamıştır.

7. KOSGEB’in 1990 yılında kurularak faaliyete başlamasıyla birlikte Kayseri’deki birimleri aracılığı ile KOBİ’lere önemli destek ve hizmetler sağlanmıştır. Kayseri’deki KOBİ’lerin en önemli sorunlarından olan eğitim, danışmanlık, Ar-Ge, nitelikli eleman istihdamı vb. konularda önemli çalışmalar yapılarak, işletmelerin gelişimlerinin hızlanması sağlanmıştır.

8. Bir kamu bankası olarak faaliyet gösteren Türkiye Halk Bankası A.Ş., kurulduğu yıllardan itibaren Kayseri’deki KOBİ’lerin kuruluş ve gelişme

dönemlerinde sağladığı finansman ve bilgilendirme hizmetleri ile işletmelerin gelişmesini ve istihdam olanaklarını artırmalarını sağlamıştır. Kayseri’de, Halk Bankası’nın desteği ile kurulmuş veya gelişmiş, günümüzde Türkiye ölçeğinde faaliyet gösteren birçok sanayi kuruluşu bulunmaktadır.

9. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Kayseri’den geçmesi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda makineleşmeye gidilmesi, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Erciyes Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanması gibi tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ’ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Kayseri ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayi yapısına kaydırmıştır.

10. Yaşanan gelişmelerle, Kayseri’nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, il modernleşme ve gelişme doğrultusunda motivasyon kazanmıştır. Günümüzde Kayseri’nin ekonomik ve sosyal yapısını yoğun bir şekilde modernleşme öğeleri belirlerken, yöre insanı yatırım ve kalkınma konularında aktif bir tutum sergilemektedir.

11. Kayseri, DPT Müsteşarlığınca en son 2003 yılında yapılan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” sonuçlarına göre araştırma kapsamındaki 81 il içinde sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi itibariyle 19’uncu sırada yer almaktadır. 1996 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre araştırma kapsamındaki 76 il içinde Kayseri 15’inci sırada yer almıştır. Merkez ilçeleri sıralamaya tabi tutan diğer bir değerlendirmede ise il Merkezi, gelişmişlik sıralamasında ilk 10’a girmektedir. Bu durum bize, Kayseri’de Merkez ilçe ve diğer ilçeler arasında önemli bir sosyo-ekonomik gelişmişlik farkının bulunduğunu göstermektedir. Bunun nedeni ise Merkez ilçe’de büyük ölçüde sanayileşmeden kaynaklanan gelişmenin diğer ilçelere yayılamamasıdır.

12. DPT Müsteşarlığınca 2003 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre Kayseri, şehirleşme oranına göre Türkiye genelinde 10’uncu sırada yer

almaktadır. Bu durum, Kayseri'nin ilçeleri itibariyle göç veren, il merkezi itibariyle ise göç alan bir il olmasından kaynaklanmaktadır.

13. Kayseri'nin istihdam yapısı incelendiğinde, aktif nüfusun yaklaşık yüzde 46,98'inin tarım sektöründe, yüzde 16,42'sinin sanayi sektöründe, yüzde 8,53'ünün ticaret sektöründe, yüzde 2,15'inin mali kurumlar sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilen işgücünün oranı, gelişmiş ekonomilerde ki yüzde 2-6'luk oranın oldukça üzerindedir. Kayseri, merkezinde hızla gelişen bir sanayi yapısı olmakla beraber, tarımsal istihdamın bu denli fazlalığı, aktif nüfusun halen tarım sektöründe yoğunlaştığını göstermektedir. İl'de meydana gelen ekonomik gelişme, istihdamda gerekli yapısal dönüşümlere yol açmamıştır.

14. DPT Müsteşarlığınca 2003 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre Kayseri'nin, GSYİH bakımından Türkiye genelinde 17'nci sırada yer almasına karşın, kişi başına GSYİH açısından 36'ncı sırada bulunması ortalama refah seviyesi olarak hiç de iyi durumda olmadığını göstermektedir. DPT'nin 1996 yılındaki araştırmasında il, GSYİH bakımından 20'nci sırada kişi başına GSYİH açısından 38'inci sırada bulunmaktadır. Görüldüğü gibi Kayseri zaman içinde GSYİH içindeki payını artırmaktadır. Fakat kişi başına GSYİH'da ki ilin bu vaziyeti, yaygın olarak bilinen ekonomik durumu ile maalesef hiç uyumlu görünmemektedir. Burada yatan en önemli gerçek, ilçelerin ve özellikle de köylerin ekonomik durumunun il merkezinin aksine oldukça düşük seviyede olmasıdır.

15. Kayseri, imalat sanayi işyeri sayısı bakımından 1996 yılında 13'üncü sırada iken 2003 yılında 12'inci sraya yükselmiştir. Büyükşehir ilçeleri dışındaki ilçelerde imalat sanayi gelişmemiştir. Diğer bir ifadeyle, il merkezindeki gelişme ilçelere yansımamakta ve bu nedenle ilçelerin ekonomik potansiyelinden yeterince yararlanılamamaktadır.

16. DPT araştırmalarında kullanılan sosyal ve ekonomik göstergelerde toplam büyüklükler ağırlıklı olduğunda Kayseri sıralamalarda yukarıya çıkmakta, kişi başına değerler ağırlıklı olduğunda il, alt sıralara inmektedir. Diğer bir deyişle, il bazında toplam büyüklükler itibariyle tüm sektörlerde oldukça zengin bir

potansiyeye sahip olan Kayseri'nin, aynı zamanda büyük bir nüfusa sahip olması, göstergelerin nüfusa bölündüğü değişkenlerde Kayseri'yi iller sıralamasında aşağıya çekmektedir. Ancak, nüfusun büyük olması, mevcut durumda Kayseri'nin gelişmesinde engel olarak görülmemelidir. Bu özelliğiyle Kayseri, gelişen yerel ekonomi ve yayılan çevre ekonomiler için büyük bir pazar ile zengin bir işgücü ve girişimci altyapısı sunmaktadır.

17. DPT tarafından 1996 ve 2003 yıllarında yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmalarına göre yerel sanayi odağı olarak kabul edilen Kayseri, Denizli, Gaziantep, Çorum ve Afyon illeri arasında yaptığımız karşılaştırma sonucunda: Kayseri, Çorum ve Afyon illerinin 1996 yılı araştırmasına göre 2003 yılındaki sıralamada gerilediği; Denizli ve Gaziantep illerinin ise iller arasında üst sıralara yükseldiği saptanmıştır. Gaziantep'in 5 sıra yükselişi üzerindeki en büyük etken, Kilis ilçesinin Gaziantep'den ayrılarak il olmasıdır. Denizli'nin 4 sıra yükselişi ise dışa açık büyüme politikası ile ucuz iş gücünün sağladığı avantajlarla tekstil sektörü başta olmak üzere hızlı bir gelişme süreci yakalamasından kaynaklanmıştır. Kayseri ise il merkezinde sağladığı sosyo-ekonomik gelişme hızını ilçe ve köylerde sağlayamadığı için Denizli ve Gaziantep illerinin sağladığı gelişme hızının gerisinde kalmıştır.

Bu tespitler ışığında, Kayseri'de ki KOBİ'lerin gelişimini sağlayarak, ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin artırılması için yapılması gerekenleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1.** Sanayileşmenin Kayseri'de daha dengeli dağılımını sağlamak için devam etmekte olan Organize Sanayi Bölgeleri projeleri gerekli kredi ve ödeneklerle desteklenerek bir an önce tamamlanmalıdır.
- 2.** Kırsal kesimdeki ekonomik potansiyeli canlandırmak ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için yeni Organize Sanayi Bölgelerinin ve Küçük Sanayi Sitelerinin çevre ilçelere ve kasabalara kurulması sağlanmalıdır. Bu yolla, ilçelerin ve kırsal kesimin geliştirilmesi; hem ilin ekonomik gelişmesi, hem de gelişmenin il içinde dengeli dağılımı açısından önem taşımaktadır. OSB'lerin kurulacağı yöreler birer sanayi çekim merkezi olarak programlanmalı ve buraların fiziki ve sosyal altyapı düzeyleri yükseltilmelidir.

3. Sanayide sektörel çeşitlenmeyi sağlayacak, yüksek teknoloji kullanan ve katma değeri yüksek ürünler üretimine yönelik tedbirler geliştirilmelidir. İl’de teknoloji yoğun üretim ve teknolojik ürün geliştirme alanlarında destek mekanizmaları geliştirilmeli, katma değeri yüksek teknoloji yoğun malların üretimi teşvik edilmelidir.
4. İhracata yönelik sektörleri destekleyen ve ihracatı kolaylaştıran tedbirler ve teşvikler geliştirilmelidir. KOBİ’ler için Sektörel Dış Ticaret Şirketleri kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
5. Kalifiye işgücü arzını artıran tedbirler geliştirilmelidir. Bu kapsamda, mesleki eğitim faaliyetlerinin kapsamı genişletilmeli ve eğitim kalitesi yükseltilmelidir. Beceri kazandırma ve işe yerleştirme merkezi gibi eğitim veren kuruluşlar ile işveren dernekleri arasında bağlantı sağlanarak kurs mezunlarını işe yerleştiren merkezler oluşturulmalıdır.
6. Yerli ve yabancı yatırımcılar ile turist çekme amacıyla yerel tanıtım faaliyetleri geliştirilmelidir. Kentsel yaşam kalitesini artırıcı girişimler (lüks otel ve lokantalar, kültürel etkinlikler) özendirilmelidir. Yerel kültürel faaliyetlerin (festivaller, fuarlar, şenlikler) geliştirilmesi için destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.
7. KOSGEB tarafından Erciyes Üniversitesi bünyesinde kurulan Teknoloji Merkezi’ne, Kayseri’de bulunan oda, borsa ve birliklerin desteği sağlanmalı, Teknoloji Merkezinin faaliyetleri genişletilmeli ve etkinliği artırılmalıdır.
8. Kayseri KOSGEB, KOBİ’lere pazarlama, danışmanlık, eğitim, teknoloji geliştirme, proje geliştirme ile kredi ve teknik yardım gibi konularda etkin bir şekilde hizmet sunacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.
9. Kayseri sanayi ve ticaretini, kültürel değerlerini tanıtmak ve etkin pazarlama yapabilmek amacıyla, önceleri faal olan Anadolu Fuarı yeniden canlandırılmalı ve bir ihtisas fuarına dönüştürülmelidir.
10. Mali ve vergisel özendirmeyi içeren bölgesel teşvik politikası gözden geçirilmeli, KOBİ’leri destekleyici, çevrenin korunmasını, yerel girdi kullanımını ve Ar-Ge’yi teşvik edici bir şekilde düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

Acar, Yalçın, Tarihsel Açıdan Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar, IV.Baskı, U.Ü. Basımevi, Bursa, 1997.

Akgemci, Tahir, KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001.

Alpugan, Oktay, Küçük İşletmeler Kavramı Kuruluşu ve Yönetimi, KTÜ Yayını, Yayın No: 125, Trabzon, 1988.

Alpugan, Oktay, Küçük İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri, <http://www.tesob.org.tr/oktay.htm>

Atik, Hayriye, Sevgi Sezer, Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde KOBİ'lerin Sorunları, Kayseri ve Nevşehir Örneği, I. Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001.

Cumalıoğlu, Yelda, KOBİ Tanımları, ABGS Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi, Ankara, 2003.

Delice, Güven, KOBİ'lerin İhracata Yönlendirilmesinde Finansman Destekleri, Türk Eximbank Kredileri Üzerine Bir Uygulama, I.Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001.

Demirci, Rasih, Ayşe Akpınar, İzzet Çevik, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf-Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, TESKOMB Yayını, Ankara, 2001.

Devlet İstatistik Enstitüsü, <http://nkg.die.gov.tr/>

Dinçer, Bülent, Metin Özaslan, Erdoğan Satılmış, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel>

Dinçer, Bülent, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, DPT-BGYUGM, Ankara, 1996, <http://ekutup.dpt.gov.tr/dincerb/ilce>

Dinçer, Bülent, Metin Özaslan, Taner Kavasoglu, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM, Ankara, 2003.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/bölgesel/gosterge/2003-05.pdf>

DPT, İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi Çalışması, SPD Araştırma Dairesi, Ankara, 1966.

DPT, İlçeler İtibariyle İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, KÖYD Araştırma Şubesi, DPT:1761-KÖYD:22, Ankara, 1981.

DPT, İl ve İlçelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması, DPT:2015 KÖYB:30, Ankara, 1985.

DPT, İllerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması, DPT:2265 KÖYB KGM:35, Ankara, 1991.

DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara, 2000.

DTP, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, DPT Yayını, Ankara, 2000.

DTP, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sanayi Komisyonu KOBİ İhtisas Alt Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara 2000.

DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Esnaf ve Sanatkarlara Götürülen Hizmetler, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara, 2001.

Erkan, Mehmet, Ali Eleren, Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi, I. Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001.

Erkiletlioğlu, Halit, Kayseri Tarihi, İl Kültür Müdürlüğü, Kayseri, 1993.

Hazine Müsteşarlığı, http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/kobitesvik_mevzuat.htm

Hıfzı, Nuri, Kayseri Sancağı 1922, Sadeleştiren Zübeyir Kars, KTO Yayınları:3, Kayseri, 1995.

Karabıçak, Mevlüt, Nihat Altuntepe, KOBİ 'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı, I.Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayını, Ankara, 2001.

Kayseri Sanayi Odası, www.kayso.org.tr

Kayseri Ticaret Odası, www.kayserito.org.tr

Kayseri Valiliği, <http://www.kayseri.gov.tr>

KOSGEB, D.İ.E 1992 yılı Genel Sanayi ve İş Yeri Sayımı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, <http://www.kosgeb.gov.tr/kos.htm>

KOSGEB, KOBİ Ekonomisi, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, 2003.

KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, KOSGEB Yayını, Ankara, 2006

KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr/Destekler/

KÜSGET, Bazı Ülkelerde Küçük ve Orta Boy Sanayi (KOS) İşletmeleri, KÜSGET Yayını, Ankara, 1990.

Müftüoğlu, Tamer, Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar ve Öneriler, 2.Baskı, Desen Ofset A.Ş., Ankara, 1991.

Oktav, Mete, Alican Kavas, Günal Önce, Mustafa Tanyeri, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB Yayınları, Ankara, 1990.

ÖSYM, 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, www.osym.gov.tr

Özaslan, Metin, Haluk Şeftalici, Kayseri İl Gelişme Raporu, DPT-BGYUGM, Ankara, 2002. <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri>

Özdemir, Mustafa, Kayseri’de Pastırmacılık, KTO Yayınları:2, Kayseri, 1994.

Özgen, Hüseyin, Selen Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslar Arası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1997.

Resmi Gazete, 2002/1 sayılı Genelge, 2001/1 Sayılı Tebliğ, 24833 Sayılı, 01.08.2002.

Sanalan Timuçin ve Diğerleri, Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tespiti ve Bu Yörelere Teşvik Tedbirleri, DPT:13044, KÖYD:4, Ankara, 1973.

Sarıca, İsmail, Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlgili Temel Konular, DPT-KÖYB, Ankara, 1991.

Şahin, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi, 7.Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2002.

Şeftalici, Haluk, Yatırım Teşviklerinin Kayseri Sanayine Etkisi, KSO Yayınları, Kayseri, 1994.

TES-AR, Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri, TES-AR Yayını, Ankara, 1994.

TOBB, KOBİ Rehberi, TOBB Yayınları, Ankara, 2002.

Tolan, B. ve Diğerleri, Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi(1963-1967), DPT-SPD Araştırma Şubesi, DPT:900-SPD:207, Ankara, 1969.

Tolan B., Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1970), DPT-SPD Araştırma Şubesi, DPT:1282-SPD:52, Ankara, 1972.

TOSYÖV, KOBİ'ler ve Kredi Olanakları, TOSYÖV Yayınları, Ankara, 1996.

TÜGİAD, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, KOBİ'ler, TUGİAD Yayını, İstanbul, 1995.

Türkiye Halk Bankası A.Ş., <http://www.halkbank.com.tr/pb/engine/>

Türkiye İş Kurumu Kayseri İl Müdürlüğü, İl İstihdam Raporu, Kayseri, 2002.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, <http://www.ttgiv.org.tr/tur/>

Uludağ, İlhan, Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler), İTO Yayını, İstanbul, 1991.

Üreyen, A. Memduh, Türkiye'de Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Mevzuat Sorunları, KOBİ'lerin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayını, Yayın No:358, Ankara, 1987.

Yelikalan, Nazan, Meliha Ener, KOBİ'lerin Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Karşılaştıkları Teknolojik Sorunlar, I.Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB Yayınlan, Ankara, 2001.